

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΟΥ - ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΑΚΙ

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ, ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ)

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ



21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1971

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΗΣ

ΠΡΟΒΛΕΨΗ

(ΕΚΔΟΣΗ)

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚΔΟΣΗ



ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΕΨΗΣ

1. Ὁ βίος τοῦ Ἡροδότου

Ὁ Ἡρόδοτος ἐγεννήθη τῷ 484 π.Χ. Πατὴρ του ἦτο ἡ Ἀλικαρνασσός, πόλις τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Καρίας, ἀνήκουσα εἰς τὴν ομάδα τῶν Δωρικῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀσίας ἢ Δωρίδα, ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπ' αὐτῆς καὶ ἐξετείνετο κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν, ἀπέναντι τῆς σημερινῆς Δωδεκανήσου, μέχρι τῆς Παμφυλίας. Ὁ πατὴρ του ὠνομάζετο Λύξης καὶ ἡ μήτηρ του Δροιώ· ἦσαν δὲ οἱ γονεῖς του πλούσιοι καὶ ἀνήκον εἰς τὰς καλυτέρας οἰκογενεῖας τῆς πόλεως. Τοῦτο καὶ ἡ ἔμφυτος φιλομάθεια καὶ ἐπιμέλεια τοῦ Ἡροδότου συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ λάβῃ οὗτος πληρεστάτην διὰ τὴν ἐποχὴν του μόρφωσιν. Εἰς τοῦτο, φαίνεται, ἐβοήθησε καὶ ὁ ἀδελφὸς τῆς μητρὸς του ποιητῆς Πανύσις, ὁ ὁποῖος ἤσκησεν εὐμενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ φιλομαθοῦς ἀνεψιοῦ του.

Ἀσφαλῶς ὁ Ἡρόδοτος ἐμελέτησε τὰ ἔργα καὶ τῶν ἄλλων προγεγενηστέρων ποιητῶν, καθὼς καὶ τῶν πεζῶν συγγραφέων, οἵτινες ἀπεκλήθησαν λογογράφοι, σπουδαιότερος δ' ἐξ αὐτῶν ἦτο Ἐκταῖος ὁ Μιλήσιος (545-475) π.Χ., ὅστις ἔγραψε «Γῆς περιόδον». Οὗτοι ὑπῆρξαν πρόδρομοι τοῦ Ἡροδότου, ὁ ὁποῖος ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν. Διότι εἰς πολλὰ τοὺς ἐμιμήθη καὶ πλείστας πληροφορίας ἔλαβεν ἐξ αὐτῶν. Ἀλλ' ὑπερέβαλεν ὅλους, διότι, ἐνῶ ἐκεῖνοι κυρίως ἠσχολήθησαν εἰς τὸ νὰ συγγράψουν γενεαλογίας ἢ καταλόγους πόλεων, ὁ Ἡρόδοτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος κατ' ἐξοχὴν ἱστορικός· διότι πρῶτος κατέγινεν εἰς τὸ νὰ συγγράψῃ συστηματικὸν ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον περιέλαβε τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἀξιολόγων πράξεων καὶ τῶν σπουδαίων γεγονότων μιᾶς μακρᾶς χρονικῆς περιόδου, ἣτις εἶχε προηγηθῆ ἄμέσως τῆς ἐποχῆς του. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ τὰ ἔργα ὄλων τῶν παλαιότερων του πεζογράφων—πλὴν ὀλίγων ἀποσπασμάτων—ἀπωλέσθησαν,

τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου περισφύζεται ἀκέραιον καὶ ἀποτελεῖ μέχρι σήμερον σπουδαῖον, τερπνὸν καὶ ὠφέλιμον ἀνάγνωσμα.

Ἀξίζει νὰ ἀναφέρωμεν μερικὰς ἀπὸ τὰς περιπετείας τοῦ βίου του. Νεαρὸς μετέσχε μετὰ τοῦ θείου του στάσεως, ἣτις ἀπέβλεπεν εἰς ἐκθρόνισιν τοῦ τυράννου τῆς Ἀλικαρνασσοῦ Λυγδάμιδος, ἐγγόνου τῆς Ἀρτεμισίας. Ἄλλ' ἢ στάσις αὕτη ἀπέτυχε καὶ ὁ μὲν Πανύσις ἀπέθανεν, ὁ δὲ Ἡρόδοτος κατέφυγεν εἰς τὴν γειτονικὴν νῆσον Σάμον. Βραδύτερον, τῷ 454 π. Χ., κατόπιν νεωτέρας ἐξεγέρσεως ὁ τύραννος Λύγδαμις ἀνετρέπη πράγματι καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐπέστρεφεν εἰς τὴν γενέτειραν. Μετ' ὀλίγον ἕνεκα νέων δυσαρεσκειῶν, ὀφειλομένων ἴσως εἰς φθόνον συμπολιτῶν του, ἐγκατέλειπε ἐκ δευτέρου καὶ ὀριστικῶς πλέον τὴν πατρίδα του.

Ἐκτοτε ἀρχίζει τὰς μεγάλας περιουσίας του. Τῷ 445 π.Χ. ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐγνώρισε τὸν Περικλέα. Ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ μεγάλου ἔργου του καὶ τμήματα αὐτοῦ ἀνέγνωσεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι τοῦ ἀπένευμαν δι' αὐτὸ ἀμοιβὴν 10 ταλάντων. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 444 π. Χ. μετέσχε τῆς ἀποικίας, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Θουρίους (τὴν πόλιν Σύβαριν) τῆς Κ. Ἰταλίας καὶ ἔγινε πολίτης αὐτῆς, διὸ καὶ Θούριος ἀπεκλήθη, ἀπέθανε δ' ἐκεῖ τῷ 424 π. Χ. (κατ' ἄλλους τῷ 410 π. Χ.).

Ἡ περιέργεια, ἡ δίψα τῆς μαθήσεως καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀλήθειαν ὤθησαν τὸν Ἡρόδοτον εἰς μεγάλας περιηγήσεις καὶ μακρὰ ταξίδια, διὰ τὰ ὁποῖα ἐδαπάνησεν ἀφειδῶς χρόνον, κόπον καὶ χρῆμα. Τὸ πρῶτον μέγα ταξιδίον του φαίνεται, ὅτι ἐπεχείρησε περὶ τὸ 460 π. Χ. εἰς Αἴγυπτον, ὅπου τῇ βοήθειᾳ διεομνηνέων ἦλθεν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν καὶ συζητήσεις πρὸς τοὺς ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων, παρὰ τῶν ὁποίων ἔλαβε πολυτίμους πληροφορίας, πρὸς Νότον δὲ ἔφθασε μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης πόλεως. Ἐτερον μέγα ταξιδίον ἐπεχείρησε περὶ τὸ 450 π. Χ. εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας. Ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Ἐφεσον διὰ μέσον τῶν Σάρδεων καὶ ἀκολουθῶν τὴν μεγάλην βασιλικὴν ὁδὸν τῶν Περσῶν, τὴν ὁποίαν διὰ νὰ διανύσῃ τις πεζοπόρος ἐχρειάζετο τότε ἐνενηκόντα ἡμέρας, ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Περσίας, τὰ Σοῦσα. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανῆλθε τῷ 432 π.Χ., πλὴν ἄλλων μερῶν, ἐπεσκέφθη τὸ πεδίον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀρχαίου μαντείου τῆς Δωδώνης τῆς Ἠπείρου. Ὀρμώμενος ἐκ τῶν Θουρίων ἐπεσκέφθη τὴν λοιπὴν Κ. Ἰταλίαν καὶ τὴν Σι-

κελίαν. Εἰς ἄλλο μέγα ταξίδιον ἔφθασεν εἰς τὰ βάθη τοῦ Εὐξεινίου Πόντου, εἰς τὴν Κολχίδα, καὶ πρὸς Βορρᾶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὴν Κύπρον, τὴν Φοινίκην, τὴν Βαβυλωνίαν καὶ πλείστας ἄλλας χώρας.

Καρπὸς ὄλων αὐτῶν τῶν ἐπισκέψεων καὶ τῶν μελετῶν του ὑπήρξε τὸ μέγα ἱστορικὸν του ἔργον.

2. Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου

Τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ἀνόμασεν «*Ἰστορίας ἀπόδεξις*», μεταγενέστερον δ' ἀνομάσθη ὑπὸ τῶν φιλολόγων τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τοῦ ὀνόματος «*Μοῦσαι*», διηρέθη ὑπ' αὐτῶν εἰς ἑννέα βιβλία, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀπεδόθη τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν ἑννέα μουσῶν. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ὄλου ἔργου στρέφεται περὶ τὴν σύγκρουσιν Ἑλλάδος καὶ Περσίας, γενικώτερον δὲ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, κρίνει ὅμως σκόπιμον νὰ προσθήσῃ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἰδίους, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς λαοὺς, πρὸς τοὺς ὁποίους Ἕλληνες καὶ Πέρσαι ἦλθον εἰς ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἐπαφὴν. Τοιοῦτοτρόπως τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ εἰσαγωγὴν εἰς τὸ ὑπόλοιπον μέρος.

Εἰς τὸ Α' βιβλίον, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «*Κλειώ*», ὁ Ἡρόδοτος ἐκθέτει ἐν ὀλίγοις τὰς μυθικὰς συγκρούσεις Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, ἀμέσως δὲ κατόπιν μεταβαίνει εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἱστορεῖ τὰ τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Κροίσου, τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν, καὶ γενικώτερον τὰ κατὰ τοὺς βασιλεῖς τῆς Λυδίας καὶ τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλείου αὐτῶν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου· ἐν συνεχείᾳ δὲ τὴν προέλευσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους ἐκ τοῦ Μηδικοῦ καὶ τὴν ὑποδούλωσιν ὑπὸ τῶν Περσῶν τοῦ βασιλείου τῶν Βαβυλωνίων.

Εἰς τὸ Β' βιβλίον, τὴν «*Εὐτέρπη*», ἐκθέτει τὰ κατὰ τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Κύρου Καμβύσην καὶ τὴν ἐκστρατείαν αὐτοῦ κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτῆς προσθέτει λεπτομερῶς καὶ πάσας τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἔχει περὶ τῆς χώρας αὐτῆς, εἰς τρόπον ὥστε ἡ «*Εὐτέρπη*» σχεδὸν ὁμοιάζει πρὸς εἰδικὴν πραγματείαν περὶ τῆς Αἰγύπτου.

Εἰς τὸ Γ' βιβλίον, ὅπερ ὀνομάζεται «Θάλεια», ἱστορεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Καμβύσου κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου, τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τῆς Λιβύης, τὸν θάνατον αὐτοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Ψευδοσμέρδιος καὶ τὴν καθάρσεσιν αὐτοῦ, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Δαρείου καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὀργάνωσιν τοῦ Περσικοῦ κράτους.

Εἰς τὸ Δ' βιβλίον, τὴν «Μελομένην», περιγράφει τὴν πρῶτην ἐπέκτασιν τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἀτυχή ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν, ἐπανέρχεται δὲ εἰς τὰς κατακτήσεις τῶν Περσῶν εἰς τὴν Νότιον ἄκτὴν τῆς Μεσογείου, ἤτοι εἰς τὴν Λιβύην.

Εἰς τὸ Ε' βιβλίον, τὴν «Τεραχόρη», εἰσέρχεται ἐπὶ τέλους, εἰς τὴν σύγκρουσιν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν ἐξιστορῶν τὰ κατὰ τὴν «Ἐπανάστασιν τῶν Ἴώνων».

Εἰς τὸ Σ' βιβλίον, τὴν «Ἐρατώ», μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἴώνων ἐκθέτει τὰς πρώτας ἀποπειράς τῶν Περσῶν πρὸς κατάκτησιν τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἤτοι τὴν πρῶτην ἀνεπιτυχή ἐκστρατείαν τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δευτέραν τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρνηος, ἣτις ἀπέληξεν εἰς τὴν «Μάχην τοῦ Μαραθῶνος».

Εἰς τὸ Ζ' βιβλίον, τὴν «Πολύμνια», περιγράφει τὴν τρίτην ἐκστρατείαν, ἤτοι τοῦ Ξέρξου, κατὰ τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς «Μάχης τῶν Θερμοπυλῶν».

Εἰς τὸ Η' βιβλίον, τὴν «Ὀύρανία», περιέχονται κυρίως τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν «Ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνος».

Εἰς τὸ Θ' βιβλίον τέλος, τὴν «Καλλιόπη», ἱστορεῖ τὰ κατὰ τὴν «Μάχην τῶν Πλαταιῶν», ἐξακολουθῶν δὲ φθάνει μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Σηστού τῷ 478 π. Χ., ἔνθα καὶ τερματίζεται τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον πιθανὸν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐπεξεργασθῆ περισσότερον λόγῳ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου του.

3. Ὁ Ἡρόδοτος κρινόμενος ἀπὸ τὸ ἔργον του

Πολλοὶ τῶν νεωτέρων κριτικῶν κατέκριαν τὸν Ἡρόδοτον δι' ἐὺπιστίαν καὶ ἀφέλειαν· διότι πράγματι ὠρισμένοι ἐκ τῶν ἀριθμῶν, τοὺς ὁποίους παραδίδει, ὑπῆρξαν ὑπερβολικοί. Πρέπει ἐπίσης

να ὁμολογηθῆ, ὅτι ὕστερεῖ ὡς πρὸς τὴν μέθοδον, διότι στερεῖται πείρας. Παρὰ ταῦτα ὅμως, ἂν καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἔγραψεν (ἱστορίαν), τὸ ἔργον του ὑπερέχει ἀσυγκρίτως τῶν ἔργων πολλῶν μεταγενεστέρων του, π.χ. τῶν χρονογράφων τοῦ Μεσσαίωτος, ἅτινα γέμουν ἀνακριβείας καὶ προχειρότητος. Εἶναι ἀληθές, ὅτι καὶ ὁ Ἡρόδοτος παραθέτει εὐχαρίστως σχεδὸν αὐτολεξεῖ τὰς ἀφηγήσεις τῶν πληροφοριοδοτῶν του καὶ παρουσιάζει τάσιν τινὰ πρὸς τὴν ἀνεκδοτολογίαν. Πράττει ὅμως τοῦτο μετὰ προσοχῆς καὶ δὲν παραλείπει νὰ προειδοποιῇ ἐπανειλημμένως τὸν ἀναγνώστην καὶ νὰ τὸν καθιστᾷ προσεκτικὸν ἐπ' αὐτοῦ. Λέγει («τὰ λεγόμενα ὑφ' ἐκάστου ἀκοῆ γράφω») ἢ («ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα»), «πεῖθεςθαι μὲν οὐ παντάπασιν ὀφείλω καὶ μοι τοῦτο τὸ ἔπος ἐχέτω εἰς πάντα λόγον». Διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ τεθῆ ἐν ἀμφιβόλῳ ἢ εἰλικρίνεια καὶ καλοπιστία του.

Κατηγορήθη βεβαίως ἤδη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ μεροληψίαν καὶ σκόπιμον ἀνακρίβειαν, κυρίως λόγω τῆς μεγάλης του ἀσθηρότητος κατὰ τῶν Βοιωτῶν καὶ μάλιστα τῶν Θηβαίων. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους δὲ ἐγράφη καὶ βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῆς τοῦ Ἡροδότου κακοηθείης», ἀποδοθὲν εἰς τὸν Χαιρωνέα Πλούταρχον. Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις κατήγετο ἐκ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, δὲν ἦτο πολίτης τῆς κυρίως ἢ μητροπολιτικῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν διεκρίνετο διὰ τὸν στενὸν ἢ τοπικὸν πατριωτισμὸν (τοπικισμὸν), ὅστις συνήθως ἐχαρκτήριζε τοὺς ὁμοεινεῖς μας τῆς κατὰ τὰ ἄλλα λαμπρᾶς ἐκείνης περιόδου. Διὰ τοῦτο τὰ ἐθνικὰ του αἰσθήματα ἦσαν ἐντόνως πανελλήνια καὶ εἰς τὸ ἔργον του ὁμιλεῖ παντοῦ περὶ τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐνότητος. Δὲν ἠδύνατο λοιπὸν νὰ κατανοήσῃ καὶ συγχωρήσῃ—καὶ ἠσθάνετο ἀγανάκτησιν δι' αὐτὸ— τὸ ὅτι κατὰ τὴν μεγάλην ἀναμέτρησιν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν εὐρέθησαν Ἕλληνας, οἵτινες ἐτάχθησαν προθύμως πρὸς τὸ μέρος τῶν δευτέρων καὶ κατὰ τὴν μεγάλην καὶ ἀποφασιστικὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν—τὴν μεγαλυτέραν τῆς ἀρχαιότητος—ἠγωνίσθησαν πεισιμόνως, ὡς ἐπραξαν οἱ Θηβαῖοι, παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν βαρβάρων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ἡρόδοτος ἐπέτυχε τελικῶς τὸν μέγαν σκοπὸν, τὸν ὁποῖον ἔταξεν ἐν τῇ προμετωπίδι τοῦ μεγάλου ἔργου του (Βιβλ. Α', κεφ. 1) «Ἴνα ἔργα μεγάλα καὶ θαυμαστά διαπραχθέντα τὰ μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὰ δὲ ὑπὸ τῶν βαρβά-

ρων μὴ καταστῶσι διὰ τοῦ χρόνου ἐξίτηλα (ἐξαφανισθοῦν)». Πράγματι, ἂν σήμερον γνωρίζωμεν τὰς λεπτομερείας τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς ναυμαχίας τῆς Σαλαμίνας, σχεδὸν ὡς ἐὰν ἦσαν γεγονότα σύγχρονα ἡμῶν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν γραφίδα, τὴν εὐσυνειδησίαν καὶ τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ Ἡροδότου. Ἐάν ἐπίσης τὰ γεγονότα ταῦτα μετὰ τῆς μάχης τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν ἀποτελοῦν κοσμήματα τῆς ἐθνικῆς μας ἱστορίας, διὰ τὰ ὁποῖα μετὰ πάροδον δύο καὶ ἡμισείας χιλιετηρίδων ἀκόμη καὶ σήμερον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες κανχόμεθα, τοῦτο πάλιν ὀφείλεται εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ Ἡροδότου, διότι ἄνευ αὐτοῦ αἱ περὶ αὐτῶν ἰδέαι μας θὰ ἦσαν ὀμιχλώδεις, σκοτειναί, συγκεχυμέναι καὶ ἀόριστοι. Ὄφείλεται λοιπὸν καὶ ἐθνικὴ εὐγνωμοσύνη δι' αὐτὸ πρὸς τὸν Ἡροδότον ἐκ μέρους μας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἔγραψε συστηματικὴν ἱστορίαν, καὶ ὁ ἰδρυτὴς καὶ πατὴρ αὐτῆς καὶ διδάσκαλος τῶν μεταγενεστέρων, τοῦ ὀφείλεται καὶ παγκοσμίως εὐγνωμοσύνη. Δι' αὐτὸ τὸ ἔργον του ἀπέβη «κλασσικόν» καί, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ὑπάρχον ἄνθρωποι καὶ Ἕλληνες, θὰ ἐπιζῆ εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ θὰ εἶναι ἐντροφῆμα τῶν ἀναγνωστῶν του.

Εὐτυχεῖς εἶναι οἱ μαθηταί, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων τὸ ἔργον τοῦτο εὐρίσκειται ἐν μεταφράσει. Ἀκόμη εὐτυχέστεροι θὰ εἶναι ὅσοι ἐξ αὐτῶν δυνήθοῦν ποτε νὰ τὸ ἀναγνώσουν ἐν τῷ πρωτοτύπῳ.

ΚΛΕΙΩ

Ὁ συγγραφεὺς δηλώνει ὅτι σκοπὸς τῶν ἱστορικῶν του ἐρευνῶν ἦτο νὰ διωσῶσι εἰς τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων πράξεις καὶ κατορθώματα εἴτε βαρβάρων εἴτε Ἑλλήνων ὡς καὶ τὴν αἰτίαν, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἐπολέμησαν μεταξύ των Ἕλληνες καὶ βάρβαροι.

Ἐξετάζων τὰς αἰτίας αὐτὰς φθάνει μέχρι τῶν μυθικῶν χρόνων, ἀλλὰ παρατηρεῖ ὅτι ἡ πρώτη κυρία ἱστορική αἰτία τῆς ἔχθρας Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ὑπῆρξεν ἡ ὑποταγὴ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὸν Λυδὸν βασιλέα Κροῖσον.

1. Κροῖσος

6. Ὁ Κροῖσος ἦτο Λυδὸς ὡς πρὸς τὴν ἐθνικότητα, υἱὸς τοῦ Ἀλυάτου καὶ βασιλεὺς τῶν ἔθνων ἐκείνων, πού περικλείει ὁ Ἄλυς ποταμὸς, ὁ ὁποῖος ρεῖ ἀπὸ τὸν νότον μεταξύ τῶν Σύρων καὶ Παφλαγόνων καὶ χύνεται πρὸς βορρᾶν εἰς τὸν πόντον, πού καλεῖται Εὐξείνος. Ὁ Κροῖσος οὗτος, ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, πού γνωρίζομεν ἡμεῖς, εἰς ἄλλους μὲν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐπέβαλε φόρους, μὲ ἄλλους δὲ ἔγινε σύμμαχος. Ὑπέταξε τοὺς Ἴωνας, τοὺς Αἰολεῖς καὶ τοὺς Δωριεῖς τῆς Ἀσίας, καὶ ἔκαμε φίλους του τοὺς Λακεδαιμονίους. Προτοῦ νὰ βασιλευσῇ ὁ Κροῖσος, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἐλεύθεροι, διότι ἡ πρὸ τοῦ Κροῖσου ἐκστρατεία τῶν Κιμμερίων κατὰ τῆς Ἰωνίας δὲν προεκάλεσε τὴν καταστροφὴν τῶν πόλεων, ἀλλ' ἦτο ληστρική ἐπιδρομή.

7-24. *Μακρὰ ἀφήγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἀρχῆς τῶν Λυδῶν ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Κροῖσου, πού ἐκαλεῖτο Μερμνάδα.*

25. Ὁ Ἀλυάττης ὁ Λυδός, πού ἐτελείωσε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Μιλησίων, ἀπέθανεν, ἀφοῦ ἐβασίλευσε πενήκοντα ἑπτὰ ἔτη. Αὐτὸς δεύτερος ἀπ' αὐτὴν τὴν οἰκογένειαν, διότι ἐθεραπέυθη ἀπὸ τὴν νόσον, ἀνέθηκεν εἰς τοὺς Δελφοὺς μεγάλον κρατῆρα ἀργυροῦν καὶ βάσιν κρατῆρος ἀπὸ σίδηρον κολλητόν, ἀπὸ ὅλα τὰ ἀφιερῶματα εἰς τοὺς Δελφοὺς πλέον ἀξιόθεατον, ἦτο δὲ ἔργον τοῦ Γλαύκου τοῦ Χίου, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐφεῦρε τὴν κόλλησιν τοῦ σιδήρου.

26. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλυάττου ἔλαβε τὴν βασιλείαν ὁ υἱὸς του Κροῖσος εἰς ἡλικίαν τριάκοντα πέντε ἐτῶν. Αὐτὸς προσέβαλε πρῶτους ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τοὺς Ἐφεσίους, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἐπολιορκήθησαν ἀπ' αὐτόν, ἀφιέρωσαν τὴν πόλιν των εἰς τὴν Ἄρτεμιν δένοντες ἀπὸ τὸν ναὸν σχοινίον μέχρι τῶν τειχῶν των. Ἡ ἀπόστασις δὲ μεταξὺ τῆς παλαιᾶς πόλεως, ἣ ὁποία τότε ἐπολιορκεῖτο, καὶ τοῦ ναοῦ εἶναι ἑπτὰ στάδια. Ἐναντίον τούτων κατὰ πρῶτον ἐπετέθη ὁ Κροῖσος ὕστερα δὲ ἐπολέμησε μίαν μίαν χωριστὰ καὶ μετὰ τὴν σειρὰν τῆς τᾶς Ἴωνικᾶς καὶ Αἰολικᾶς πόλεις προφασιζόμενος διάφορα παραπτώματα, εἰς ὅσας ἠδύνατο νὰ εὔρη μεγάλα, εἰς ἄλλας δὲ καὶ ἐντελῶς μηδαμινά.

27. Ἀφοῦ λοιπὸν κατέστησε φόρου ὑποτελεῖς ὅλους, τοὺς Ἕλληνας τῆς Ἀσίας, ἀπεφάσισε νὰ ἐξοπλίσῃ στόλον καὶ νὰ ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν νήσων.

Ὁ Βίας ὁ Πριηνεὺς (ἢ κατ' ἄλλους ὁ Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος) πείθει τὸν Κροῖσον ὅτι πρέπει νὰ παραιτηθῆ τῶν προετοιμασιῶν του κατὰ τῶν νησιωτῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι οὐδὲν ἄλλο ἐπιθυμοῦν παρὰ νὰ ἐκδικηθοῦν αὐτόν, διότι ἔχει ὑποδουλώσει τοὺς ὁμοεθνεῖς των τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιοῦτοτρόπως προετίμησε καὶ ἔκαμε φίλους τοὺς Ἴωνας, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν εἰς τὰς νήσους.

28. Ἀφοῦ ἐπέρασε χρόνος τὰ ἔθνη, ὅσα περικλείει ὁ Ἄλυς, ὑπεδουλώθησαν ὅλα ἢ σχεδὸν ὅλα...

2. Κροῖσος καὶ Σόλων

29. Εἶχον ὑποταχθῆ τὰ ἔθνη ταῦτα καὶ ὁ Κροῖσος τὰ εἶχεν ἐνώσει μετὰ τὴν Λυδίαν, ὅταν εἰς τὰς Σάρδεϊς, αἱ ὁποῖαι τότε διὰ τὰ πλοῦτη

των εύρίσκοντο εις μεγίστην άκμήν, ήρχοντο έκ τής 'Ελλάδος πάντες οί σοφοί τής έποχής εκείνης εις άλλον χρόνον και δι' άλλον σκοπόν έκαστος. Μεταξύ δέ αυτών ήλθε και ό Σόλων ό 'Αθηναίος, ό όποιος, άφοϋ έγινε νομοθέτης των 'Αθηναίων κατόπιν παρακλήσεώς των, άπεδήμησε δια δέκα έτη: άνεχώρησε δέ με την πρόφασιν να έπισκεφθή διαφόρους τόπους, δια να μη άναγκασθή να καταργήση κανένα από τους νόμους, που ένομοθέτησεν, καθόσον μόνοι των οί 'Αθηναίοι δέν ήδύναντο να κάμουν τούτο, διότι ήσαν ύποχρεωμένοι δια μεγάλων έρκων να πολιτεύωνται επί δέκα έτη με τους νόμους, τους όποιους ήθελεν επιβάλει εις αυτούς ό Σόλων.

30. Δια τους λόγους λοιπόν τούτους και δια να περιηγηθή διαφόρους τόπους ό Σόλων άπεδήμησε και ήλθεν εις την Αίγυπτον προς τον 'Αμασιν και εις τας Σάρδεις προς τον Κροΐσον. "Όταν έφθασεν, έφιλοξενείτο εις τά άνάκτορα από τον Κροΐσον. Κατόπιν την τρίτην ή την τετάρτην ήμέραν κατά διαταγήν του Κροΐσου ύπηρέται περιέφερον τον Σόλωνα μεταξύ των θησαυρών και έπεδείκνουν εις αυτον όλα όσα ήσαν μεγάλα και πλούσια. 'Αφοϋ παρετήρησε και έξήτασε τά πάντα με άνεσιν, ήρώτησεν αυτον ό Κροΐσος τά ακόλουθα: «ώ ξένε 'Αθηναΐε, έχει φθάσει εις ήμας ή μεγάλη φήμη τής σοφίας σου και των περιηγήσεών σου και ότι από επιθυμίαν να άποκτήσης γνώσεις και από περιέργειαν έχεις περιέλθει μέγα μέρος τής γής. 'Επιθυμώ λοιπόν να σε έρωτήσω, εάν από όλους τους άνθρώπους είδες κανένα εύτυχέστατον». 'Ο Κροΐσος ήρώτα ταυτα, διότι ήλπιζεν ότι ήτο ό ευδαιμονέστατος πάντων. 'Αλλ' ό Σόλων χωρίς κολακείαν, αλλά λέγων την άλήθειαν άποκρίνεται: «τον Τέλλον τον 'Αθηναϊον, βασιλεϋ». "Εκπληκτος ό Κροΐσος από την άπόκρισιν αυτην τον ήρώτησε με περιέργειαν. «'Από που συμπεραίνεις ότι ό Τέλλος είναι ό εύτυχέστερος των ανθρώπων;» 'Ο Σόλων άπεκρίθη: «πρώτον μέν διότι ό Τέλλος, ενϋ ή πατρις του ήτο εύτυχημένη, απέκτησε παιδιά ώραϊα και ενάρετα και από όλα αυτά είδε να γεννηθουν παιδιά, που έξησαν όλα. Δεύτερον δέ διότι και πλούσιος άρκετά ήτο ως 'Ελλην και ό θάνατός του ύπήρξεν ενδοξότατος: διότι εις μίαν μάχην των 'Αθηναίων προς τους γείτονάς των τής 'Ελευσίνος, άφοϋ έπολέμησεν ό ίδιος και έτρεψε τους έχθρους εις φυγήν, άπέθανεν ενδόξως: οί δέ 'Αθηναίοι τον έθαψαν δημοσία δαπάνη εκεί, όπου έπεσε, και του άπέδωσαν μεγάλας τιμάς». 'Αφοϋ ό Σόλων ώμίλησε προς τον Κροΐσον

περί τοῦ Τέλλου καὶ τοῦ ἀπαρίθμησε τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους τὸν ἐθεώρει εὐδαίμονα, ὁ Κροῖσος τὸν ἠρώτησε πάλιν, ποῖον εἶδεν εὐδαιμόνεστατον μετ' ἐκείνων, μετὰ βεβαιότητος πιστεύων ὅτι θὰ τὸν κατέτασσε τοῦλάχιστον εἰς τὴν δευτέραν θέσιν. Ἄλλ' ὁ Σόλων ἀπεκρίθη: «τὸν Κλέοβιν καὶ τὸν Βίτωνα· αὐτοὶ δηλαδὴ ἦσαν Ἀργεῖοι καὶ εἶχον ἀρκετὴν περιουσίαν καὶ ἐπὶ πλεόν σωματικὴν ρώμην τοιαύτην, ὥστε καὶ οἱ δύο ἦσαν νικηταὶ εἰς ἀγῶνας καὶ μάλιστα λέγεται τὸ ἐξῆς. Οἱ Ἀργεῖοι ἐτέλουσαν τὴν ἑορτὴν τῆς Ἥρας καὶ ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως ἡ μήτηρ αὐτῶν¹⁾ νὰ μεταφερθῇ ἐπὶ ἀμάξης εἰς τὸ ἱερόν. Οἱ βόες ὅμως δὲν τοὺς ἤρχοντο ἐγκαίρως ἀπὸ τοὺς ἀγρούς. Καθὼς ἐβλεπον οἱ νέοι ὅτι ἡ ὥρα παρήρχετο, ἐδέθησαν οἱ ἴδιοι εἰς τὸν ζυγὸν καὶ ἔσυρον τὴν ἀμαξίαν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν ἐφέρετο ἡ μήτηρ αὐτῶν. Τόιουτοτρόπως τὴν μετέφεραν τεσσαράκοντα πέντε στάδια καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ ἱερόν. Ἀφοῦ ἐξετέλεσαν αὐτὴν τὴν πρᾶξιν ὑπὸ τὰ ὄμματα ὅλης τῆς πανηγύρεως, εὗρον θάνατον ἄριστον καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς ἡ θεότης ὅτι εἶναι καλύτερον εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀποθνήσκῃ παρά νὰ ζῇ. Διότι οἱ μὲν Ἀργεῖοι περιστοίχισαν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐμακάριζον διὰ τὴν ρώμην των, αἱ δὲ Ἀργεῖαι τὴν μητέρα των, διότι εἶχε τοιούτους υἱούς. Τότε αὐτὴ γεμάτη ἀπὸ χαρὰν διὰ τὴν πρᾶξιν καὶ τοὺς λόγους ἐκείνους ἐστάθη ἔμπρὸς εἰς τὸ ἀγάλμα καὶ παρεκάλει τὴν θεὰν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς υἱούς της, Κλέοβιν καὶ Βίτωνα, οἱ ὅποιοι τόσον τὴν εἶχον τιμήσει, ὅ,τι δύναται νὰ συμβῇ εὐτυχέστερον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Μετὰ τὴν προσευχὴν ταύτην, ἀφοῦ ἐθυσίασαν καὶ εὐωχῆθησαν, οἱ νέοι ἐκοιμήθησαν ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ καὶ δὲν ἐξύπνησαν πλεόν, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ τέλος τῆς ζωῆς των. Οἱ δὲ Ἀργεῖοι ἔκαμαν τὰ ἀγάλματά των καὶ τὰ ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς Δελφούς εἰς ἐνδειξὴν ὅτι ὑπῆρξαν ἄριστοι ἄνδρες».

32. Ὁ Σόλων μὲν λοιπὸν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν δευτέραν θέσιν μεταξύ τῶν εὐτυχῶν ἀνθρώπων, ὁ Κροῖσος δὲ ὠργίσθη καὶ εἶπεν εἰς αὐτόν: «ὦ ξένη Ἀθηναῖε, σοῦ φαίνεται λοιπὸν τόσον μικρὸν πρᾶγμα ἡ εὐτυχία μου, ὥστε δὲν τὴν παραβάλλεις οὔτε πρὸς τὴν εὐτυχιάν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων;» Ὁ Σόλων ἀπήντησεν: «ὦ Κροῖσε, ἐρωτᾷς περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀνθρώπου, ὅστις γνωρίζει ὅτι ἡ θεότης εἶναι φθονερά καὶ τῆς ἀρέσει νὰ συνταράσῃ τὰ πάντα. Μὲ τὸν καιρὸν

1) Αὕτη ἦτο ἱέρεια.

βλέπει κανείς και υποφέρει πράγματα, τὰ ὅποια δὲν ἤθελε μήτε νὰ υποφέρει μήτε νὰ ἴδῃ.

Οὐδεμία ἡμέρα ἐκ τῶν εἴκοσιν ἐξ χιλιάδων διακοσίων πενήκοντα ἡμερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου μέσου βίου δὲν φέρει τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς πρᾶγμα, ποῦ ἔφερον ἢ προηγούμενη.

«Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν, ὦ Κροῖσε, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ συνεχῆς μεταβολὴ περιστάσεων. Εἰς ἐμὲ δὲ φαίνεσαι ὅτι εἶσαι καὶ πάρα πολὺ πλούσιος καὶ βασιλεὺς πολλῶν ἀνθρώπων· ἐκεῖνο ὅμως, ποῦ μὲ ἠρώτησες, δὲν δύναμαι νὰ σοῦ τὸ εἶπω, πρὶν μάθω πῶς ἐτελείωσες καλὰ τὴν ζωὴν σου. Διότι, ὅποιος ἔχει πολλὰ πλούτη, δὲν εἶναι καθόλου εὐτυχέστερος ἀπὸ ἐκεῖνον, ποῦ ἔχει τὰ καθημερινῶς ἀναγκαῖα, ἐκτὸς ἐὰν τοῦ μείνῃ ἡ τύχη πιστὴ καὶ τελειώσῃ τὸν βίον μὲ ὅλα του τὰ καλά. Πολλοὶ μὲν ἄνθρωποι πλουσιώτατοι εἶναι δυστυχεῖς, ἐνῶ ἄλλοι μὲ τὸ νὰ ἔχουν ὅσα πρέπει εἶναι εὐτυχεῖς. Ὅποιος εἶναι πλούσιος ἀλλὰ ἀτυχῆς, ὑπερτερεῖ τοῦ εὐτυχοῦς κατὰ δύο μόνον πράγματα· ὁ εὐτυχῆς ὅμως ὑπερτερεῖ τοῦ πλουσίου καὶ ἀτυχοῦς κατὰ πολλὰ. Ὁ πρῶτος μὲν ἔχει πολλὰ μέσα διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του καὶ διὰ νὰ ἀνθέξῃ εἰς ἓν μέγα δυστύχημα, ποῦ θὰ τοῦ συμβῇ. Ὁ δὲ δεῦτερος ὑπερέχει ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὰ ἐξῆς: Δὲν δύναται μὲν νὰ υποφέρῃ τὰς συμφορὰς του καὶ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας του ὅπως ἐκεῖνος, ἡ εὐτυχία δὲ ἀπομακρύνει αὐτὰς ἀπὸ αὐτόν. Οὔτε πάσχει οὔτε ἀσθενεῖ οὔτε θλίβεται, ἔχει καλὰ παιδιά, εἶναι ὠραῖος· ἐὰν δὲ ἐπὶ πλέον ἔχῃ καὶ καλὸν τέλος τοῦ βίου του, ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶναι ἐκεῖνος, διὰ τὸν ὅποιον ἐρωτᾷς καὶ ἀξίζει νὰ καλῆται εὐτυχῆς. Πρὶν ὅμως ἀποθάνῃ, πρέπει νὰ εἴμεθα προσεκτικοὶ καὶ νὰ μὴ τὸν καλοῦμεν εὐτυχεῖ, ἀλλ' εὐνοούμενον τῆς τύχης. Ὅλους μὲν λοιπὸν τοὺς ὅρους τῆς εὐτυχίας νὰ συγκεντρώνῃ εἰς ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατον, καθὼς οὐδεμία χώρα ἐπαρκεῖ νὰ παράγῃ ὅλα ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἡ μὲν ἔχει ἐκεῖνο, ποῦ ἀκριβῶς ἐλλείπει ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἐκείνη δὲ ποῦ ἔχει τὰ περισσότερα, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀρίστη. Τοιοῦτοτρόπως καὶ οὐδεὶς ἄνθρωπος ὡς ἄτομον εἶναι αὐτάρκης· ἀλλ' ὁ μὲν ἔχει ἐκεῖνο, ποῦ ἐλλείπει ἀπὸ τὸν ἄλλον· ὅποιος δὲ ἔχει τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὰ διατηρεῖ, τελειώνει δὲ καὶ τὸν βίον του εἰρηνικά, ἐκεῖνος κατ' ἐμὲ, ὦ Κροῖσε, δικαιοῦται νὰ φέρῃ τὸ ὄνομα τοῦτο. Πρέπει λοιπὸν εἰς κάθε πρᾶγμα νὰ βλέπωμεν, τὸ τέλος

του πῶς θὰ ἀποβῆ. Διότι ἡ θεότης, ἀφοῦ ὑπέδειξεν εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους τὴν εὐτυχίαν, κατέστρεψεν ἔπειτα αὐτοὺς καθ' ὀλοκλήριαν».

33. Οἱ λόγοι οὗτοι δὲν ἤρσαν καθόλου εἰς τὸν Κροῖσον καὶ ἀποπέμπει τὸν Σόλωνα, χωρὶς νὰ τοῦ ἀπονεύμῃ καμμίαν τιμὴν, κρίνων ὡς ἀνόητον τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος περιεφρόνει τὰ παρόντα ἀγαθὰ καὶ συνίστα νὰ βλέπωμεν τὸ τέλος παντὸς πράγματος.

3. "Ονειρον τοῦ Κροῖσου διὰ τὸν υἱόν του "Ατυν

34. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σόλωνος σκληρὰ θεικὴ ὄργη ἐκτύπησε τὸν Κροῖσον, πιστεύω, διότι ὀνόμισεν ὅτι ὁ ἑαυτός του εἶναι ὁ εὐτυχέστατος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἀμέσως δέ, ἐνῶ αὐτὸς ἐκοιμάτο, τοῦ ἐπαρουσιάσθη ὄνειρον, τὸ ὁποῖον τοῦ ἐφανέρωνε τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν εἰς τὸν υἱόν του δυστυχήματα. Εἶχε δὲ ὁ Κροῖσος δύο υἱούς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ εἰς ἦτο ἀνάπηρος, ἦτο δηλαδὴ κωφός, ὁ ἄλλος ἦτο πρῶτος μεταξὺ τῶν συνομηλικῶν του καὶ ἐκαλεῖτο "Ατυς. Τὸ ὄνειρον λοιπὸν φανερώνει εἰς τὸν Κροῖσον ὅτι αὐτὸς ὁ "Ατυς ἐμελλε νὰ φονεῖται ἀπὸ κτύπημα σιδηρᾶς αἰχμῆς.

Ὁ Κροῖσος, ὅταν ἐξύπνησε καὶ ἐσκέφθη μόνος του τὸ ὄνειρον, τὸ ἐφοβήθη καὶ νυμφεῖται τὸν υἱόν του. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἐστέλλετο συνήθως εἰς τοὺς πολέμους ὡς στρατηγὸς τῶν Λυδῶν, ἔπαυσε πλέον νὰ τὸν στέλλῃ· ἀπεμάκρυνε συγχρόνως ἀπὸ τὰ δωμάτια τῶν ἀνδρῶν τὰ βέλη, τὰ ἀκόντια καὶ ὄλα, ὅσα οἱ ἄνθρωποι μεταχειρίζονται εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὰ συνεκέντρωσεν εἰς θαλάμους κλειστούς, ἀπὸ φόβον μήπως, ἂν ἔμενε τίποτε κρεμασμένον, πέσῃ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του.

35 - 45. Ὁ "Αδραστος, ὁ ὁποῖος εἶχεν εὐεργετηθῆ ὑπὸ τοῦ Κροῖσου καὶ ἐφιλοξενεῖτο ἀπὸ αὐτόν, φονεύει κατὰ λάθος διὰ βέλους τὸν "Ατυν εἰς τὸ κνήμιον ἐνὸς ἀγριοχοίρου.

46 κ. ἑ. Ἀφίγησις τοῦ Ἡροδότου περὶ τοῦ πολέμου τοῦ Κροῖσου κατὰ τοῦ Κύρου. Πολύτιμα δῶρα αὐτοῦ πρὸς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Ἱστορία τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὁποίων τὴν συμμαχίαν ἐπικαλεῖται ὁ Κροῖσος πολιορκούμενος εἰς τὰς Σάρδεϊς ὑπὸ τοῦ Κύρου.

4. Ἡ πρὸ τῶν Σάρδεων μάχη Κύρου καὶ Κροΐσου

Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῶν Σάρδεων

79 τέλος. Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἔθνος ἀνδρείωτερον καὶ πολεμικώτερον ἀπὸ τὸ Λυδικόν. Ἐμάχητο μὲ ἵππους, ἐκράτει μεγάλα δόρατα καὶ εἶχε πολὺ καλοὺς ἵππεῖς.

80. Οἱ στρατοὶ συνηντήθησαν εἰς τὴν πρὸ τῶν Σάρδεων πεδιάδα, πού ἦτο μεγάλη καὶ ἄδενδρος· διασχίζουσι δὲ αὐτὴν καὶ ἄλλοι ποταμοί, πού μαζὶ μὲ τὸν Ὑλλόν χύνονται εἰς τὸν μεγαλύτερον, τὸν Ἐρμον, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὸ ἱερὸν ὄρος τῆς μητρὸς Δινδυμήνης καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τῆς πόλεως Φωκαίας. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος ὁ Κύρος, μόλις εἶδε τοὺς Λυδοὺς νὰ παρατάσσονται πρὸς μάχην, ἐφοβήθη τὸ ἱππικὸν τῶν καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Μήδου Ἀρπάγου ἔκαμε τὰ ἐξῆς· ἀφοῦ συνεκέντρωσεν ὅλας τὰς καμήλους, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθουν τὸν στρατὸν καὶ μετέφερον τροφίμα καὶ ἀποσκευάς, ἀφῆρεσε τὰ φορτία καὶ ἀνεβίβασεν ἐπ' αὐτῶν ἀνδρας ἐνδεδυμένους μὲ στολὴν ἱππέως. Ἀφοῦ ἐτοίμασεν αὐτούς, διέταξε νὰ προπορεύωνται τοῦ ἄλλου στρατοῦ ἐναντίον τοῦ ἱππικοῦ τοῦ Κροΐσου, οἱ δὲ πεζοὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὰς καμήλους. Ὅπισω ἀπὸ τοὺς πεζοὺς ἐτοποθέτησεν ὄλον τὸ ἱππικόν. Ἀφοῦ παρετάχθησαν πάντες, ὁ Κύρος διέταξε, χωρὶς νὰ φεῖδωνται μὲν τῶν ἄλλων Λυδῶν, νὰ φονεύουν οἰονδήποτε, ὁ ὁποῖος θὰ προέβαλεν ἀντίστασιν, τὸν Κροΐσον δὲ μόνον νὰ μὴ φονεύσουν, ἀκόμη καὶ ἂν ἤθελεν ἀντισταθῆ οὗτος κατὰ τὴν σύλληψίν του. Αὐτὰς μὲν τὰς διαταγὰς ἔδωκεν. Ἴδου δὲ διατὶ τὰς καμήλους παρέταξεν ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ ἱππικοῦ. Ὁ ἵππος φοβεῖται τὴν κάμηλον καὶ δὲν ἀνέχεται οὔτε τὴν θέαν της, ὅταν τὴν ἴδῃ, οὔτε τὴν ὄσμήν της, ὅταν τὴν ὀσφρανθῇ. Δι' αὐτὸν λοιπὸν τὸν λόγον εἶχεν ἐπινοήσει τὸ στρατήγημα, ἵνα ἀχρηστεύσῃ τὸ ἱππικόν τοῦ Κροΐσου, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ Λυδὸς ἐπίστευεν ὅτι θὰ κερδίσῃ λαμπρὰν νίκην. Καὶ πράγματι μόλις συνεπλάκησαν καὶ εὐθὺς ὡς οἱ ἵπποι ὠσφράνθησαν τὰς καμήλους καὶ τὰς εἶδον, ἐστράφησαν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ Κροΐσου ἀπέτυχεν. Οἱ Λυδοὶ ὅμως ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν ἔδειλσαν, ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἀντελήφθησαν αὐτό, πού ἐγινεν, ἐπήδησαν ἀπὸ τοὺς ἵππους καὶ συνεπλάκησαν μὲ τοὺς Πέρσας πεζοί. Κατόπιν δέ, ἀφοῦ ἐφονεύθησαν πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, οἱ Λυδοὶ

ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Περιεκλείσθησαν δὲ εἰς τὰ τείχη καὶ ἐπολιορκοῦντο ὑπὸ τῶν Περσῶν.

81. Ὁ Κροῖσος μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι θὰ παραταθῆ ἡ πολιορκία, ἐνῶ προηγουμένως ἐξήτει ἀπὸ τοὺς συμμάχους του νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰς Σάρδεις τὸν πέμπτον μῆνα, τώρα διὰ νέων ἀπεσταλμένων ζητεῖ τὴν ἄμεσον βοήθειάν των, διότι πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Κύρου.

5. Πόλεμος Σπαρτιατῶν καὶ Ἀργείων περὶ Θυρέας

82. Ἐπεμψε λοιπὸν πρὸς τοὺς ἄλλους συμμάχους του καὶ ἰδίως εἰς τὴν Λακεδαίμονα. Ἀλλὰ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ Σπαρτιᾶται εἶχε συμπέσει νὰ φιλονεικοῦν μὲ τοὺς Ἀργεῖους διὰ τὴν χώραν, ἣ ὅποια καλεῖται Θυρέα. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν Θυρέαν, πού ἦτο μέρος τῆς Ἀργολίδος, ἀπέσπασαν καὶ εἶχον ὑπὸ τὴν κατοχὴν των οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἄλλωστε καὶ ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Μαλέα, τόσον ἢ ἡπειρος ὅσον καὶ τὰ Κύθηρα καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι ἀνήκον εἰς τοὺς Ἀργεῖους. Οἱ Ἀργεῖοι ἔσπευσαν διὰ νὰ ὑπερασπισθοῦν τὴν χώραν των, τὴν ὅποιαν τοὺς εἶχον πάρει. Τότε ἔκαμαν σύσκεψιν καὶ συνεφώνησαν νὰ πολεμήσουν τριακόσιοι ἄνδρες ἐξ ἐκάστου τῶν δύο ἀντιπάλων καὶ ὅποιοι ἀπὸ τοὺς δύο νικήσουν, εἰς αὐτοὺς νὰ μείνη καὶ ἡ χώρα. Οἱ ὑπόλοιποι στρατοὶ καὶ τῶν δύο ἀντιπάλων ὄφειλον νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς πατρίδας των καὶ νὰ μὴ παρευρίσκωνται εἰς τὴν μάχην διὰ τὸν ἐξῆς λόγον· μήπως, ὅταν εἶναι παρόντες κατὰ τὴν μάχην καὶ βλέπουν τοὺς ἰδικούς των νὰ νικῶνται, ἀποπειραθοῦν νὰ τοὺς βοηθήσουν. Αὐτὰ ἀφοῦ συνεφώνησαν οἱ στρατοί, ἀπεχώρησαν. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ἄνδρες, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐπιλεγῆ καὶ ἀπὸ τὰς δύο παρατάξεις, παρέμειναν καὶ συνεπλάκησαν. Πολεμοῦν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀνδρείας καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, ὥστε ἐκ τῶν ἐξακοσίων ἀνδρῶν τρεῖς μόνον ἐπέζησαν, ὁ Ἀλκίγνωρ καὶ ὁ Χρόμιος ἀπὸ τοὺς Ἀργεῖους καὶ ὁ Ὄθρυάδης ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἐμειναν δὲ αὐτοὶ ζωντανοί, διότι ἐνούκτωσεν. Οἱ μὲν Ἀργεῖοι ἔτρεχον πρὸς τὸ Ἄργος ὡς νικηταί. Ἄλλ' ὁ Ὄθρυάδης τῶν Λακεδαιμονίων ἐσκόλυεσε τοὺς νεκροὺς τῶν Ἀργείων, ἔφερε τὰ ὄπλα αὐτῶν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ παρέμενεν εἰς τὴν θέσιν του. Τὴν ἐπομένην καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἦλθον,

ἀφοῦ ἔμαθον τὸ ἀποτέλεσμα. Ἄρκετὴν ὥραν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἰσχυρίζοντο ὅτι ἦσαν νικηταί. Οἱ μὲν Ἀργεῖοι ἔλεγον ὅτι ἀπ' αὐτοὺς ἐπέζησαν οἱ περισσότεροι· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπαρουσίαζον τοὺς δύο Ἀργεῖους ὅτι εἶχον φύγει, ἐνῶ ὁ ἰδικὸς των παρέμεινε καὶ ἐσκύλευσε τοὺς νεκροὺς ἐκεῖνων. Μὲ τὴν φιλονεικίαν κατέληξαν εἰς μάχην. Ἀφοῦ πολλοὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἐφονεύθησαν, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐνίκησαν. Οἱ Ἀργεῖοι μὲν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κόπτουν τὴν κόμην των, ἐνῶ προηγουμένως ἄφιναν ἀναγκαστικῶς μακρὰ μαλλιά. Ἐκαμαν δὲ νόμον καὶ ἐψήφισαν κατάραν κατὰ παντός Ἀργεῖου, ὁ ὁποῖος θὰ ἄφινε μακρὰν κόμην καὶ κατὰ πάσης Ἀργείας, ἡ ὁποία θὰ ἐφόρει χρυσὰ κοσμήματα, πρὶν ἀνακτηθῆ ἡ Θυρέα. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἔκαμαν ἀκριβῶς τὸν ἀντίθετον νόμον. Δηλαδή ἐνῶ προηγουμένως δὲν ἔτρεφον κόμην, ἀπ' ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἄφιναν αὐτὴν νὰ αὐξάνη. Διηγούνται δὲ ὅτι ἐκεῖνος ποῦ ἐπέζησεν ἀπὸ τοὺς τριακοσίους, ὁ Ὀθρυάδης, διότι ἐντρέπετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην, ἐνῶ ὅλοι οἱ στρατιῶται τοῦ λόχου του εἶχον φονευθῆ, ἠὺτοκτόνησεν ἐκεῖ εἰς τὴν Θυρέαν.

83. Ἐνῶ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Σπάρτην, ἔφθασεν ὁ κῆρυξ ἀπὸ τὰς Σάρδεις καὶ παρεκάλει τοὺς Σπαρτιάτας νὰ βοηθήσουν τὸν Κροῖσον, ὁ ὁποῖος ἐπολιορκεῖτο. Αὐτοὶ μόλις ἤκουσαν τὸν κῆρυκα, ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν. Καὶ ἤδη ἦσαν παρεσκευασμένοι καὶ τὰ πλοῖά των ἔτοιμα, ὅταν δευτέρα ἀγγελία ἦλθεν ὅτι ἐκυριεύθη τὸ τεῖχος τῶν Λυδῶν καὶ ὁ Κροῖσος συνελήφθη αἰχμάλωτος. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἐθεώρησαν τὸ γεγονός ὡς μέγα δυστύχημα καὶ παρητήθησαν πάσης ἐνεργείας.

84. Αἱ Σάρδεις ἐκυριεύθησαν τὴν δεκάτην τετάρτην ἡμέραν τῆς πολιορκίας των διὰ τῆς καταλήψεως ἑνὸς τμήματος τῶν τειχῶν των, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφρουρεῖτο, διότι ἦτο ἀπότομον καὶ ἀπροσπέλαστον.

6. Ὁ Κροῖσος αἰχμαλωτίζεται

85. Τὰ ἐξῆς συνέβησαν εἰς αὐτὸν τὸν Κροῖσον. Εἶχεν υἱόν, περὶ τοῦ ὁποίου ὠμίλησα προηγουμένως, καλὸν μὲν κατὰ τὰ ἄλλα, ἀλλὰ ἄλαλον. Κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εὐτυχίας του ὁ Κροῖσος εἶχε κάμει τὸ πᾶν δι' αὐτόν· μεταξὺ ἄλλων εἶχε στείλει καὶ ἠρώτησε καὶ τὸ μαντεῖον τῶν

Δελφῶν περὶ αὐτοῦ. Ἡ δὲ Πυθία τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς: «ὦ Λυδέ, πολλῶν Βασιλεῦ, Κροῖσε ἀνοητότατε, μὴ εὐχῆσαι νὰ ἀκούσῃς εἰς τὴν κατοικίαν σου τὴν ποθητὴν φωνὴν τοῦ ὀμιλοῦντος υἱοῦ σου. Συμφερότερον σοῦ εἶναι νὰ μένῃ ἄλαλος, διότι θὰ ὀμιλήσῃ διὰ πρώτην φοράν εἰς ἡμέραν δυστυχῆ». Πράγματι, ὅταν ἐκυριεύθη τὸ τεῖχος, ἓνας ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἤρχετο νὰ φονεύσῃ τὸν Κροῖσον χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ. Ὁ Κροῖσος μὲν λοιπόν, ὅπως ἐβλεπεν αὐτὸν νὰ ὀρμᾷ ἐναντίον του, ἔνεκα τῆς παρούσης δυστυχίας εἶχε μείνει ἀπαθὴς καὶ οὐδὲν ἐνδιεφέρετο, ἂν θὰ ἐπληγῶντο θανασίμως. Ὁ υἱὸς του ὅμως ἐκεῖνος ὁ ἄλαλος, μόλις εἶδε τὸν Πέρσῃν νὰ ἔρχεται ἀπειλητικὰ, ἀπὸ φόβον καὶ βαθὺν πόνον ἐξέβαλε φωνὴν καὶ εἶπεν: «ὦ ἄνθρωπε, μὴ φονεύσῃς τὸν Κροῖσον». Αὐταὶ λοιπὸν ἦσαν αἱ πρῶται λέξεις, τὰς ὁποίας ἐπρόφερε τὸ παιδίον τοῦτο καὶ ἀπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου ὠμίλει καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν.

86. Οἱ Πέρσαι λοιπὸν κατέλαβον τὰς Σάρδεις καὶ συνέλαβον ζωντανὸν τὸν Κροῖσον, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσε δέκα τέσσαρα ἔτη καὶ δέκα τέσσαρας ἡμέρας ἐπολιορκεῖτο καὶ σύμφωνα μὲ τὸν χρησμὸν κατέστρεψε τὸ μέγα κράτος, τὸ ἰδικόν του. Οἱ Πέρσαι μόλις τὸν συνέλαβον, τὸν ἔφεραν εἰς τὸν Κῦρον. Οὗτος, ἀφοῦ διέταξε νὰ συσσωρεύουν ξύλα διὰ μεγάλην πυράν, ἀνεβίβασεν ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὸν Κροῖσον δεμένον μὲ χειροπέδας καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸν δέκα τέσσαρας Λυδοὺς νέους. Ἡ σκέψις του ἦτο νὰ προσφέρῃ τὰ ἀκροθίνια αὐτὰ ὡς θυσίαν εἰς κάποιαν θεότητα εἶτε διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ κάποιο τάμα εἶτε καὶ, ἐπειδὴ εἶχεν ἀκούσει ὅτι ὁ Κροῖσος ἦτο θεοσεβής, ἤθελε νὰ ἴδῃ, ἂν ἐπὶ τῆς πυρᾶς κάποιος ἀπὸ τοὺς θεοὺς θὰ προεφύλασεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ καῆ ζωντανός. Αὐτὸς λοιπὸν διηγοῦνται ὅτι ἔπραξεν αὐτά. Ὁ δὲ Κροῖσος ὅτι, ἐνῶ ἴστατο ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ἐνεθυμήθη, ἂν καὶ εὐρίσκετο εἰς τοιαύτην συμφοράν, τοὺς λόγους τοῦ Σόλωνος, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀπὸ θεῖαν ἔμπνευσιν εἶχον λεχθῆ ὅτι δηλαδὴ «οὐδεὶς ἄνθρωπος, ἐφ' ὅσον ζῆ, εἶναι εὐτυχής». Μόλις ἐνεθυμήθη τοῦτο, ἐπῆρε βαθεῖαν ἀναπνοήν, μέσα εἰς τὴν μακρὰν σιωπὴν ἀνεστέναξε καὶ ἐπανελάβε τρεῖς φορές τὸ ὄνομα «Σόλων». Ὁ Κῦρος τὸν ἤκουσε καὶ διέταξε τοὺς διερμηνεῖς του νὰ ἐρωτήσουν τὸν Κροῖσον, ποῖον ἀκριβῶς ἐπικαλεῖται. Αὐτοὶ ἐπλησίασαν καὶ τὸν ἠρώτησαν. Ὁ Κροῖσος ἐρωτώμενος ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον εἰσώπα, ἀλλὰ, ὅταν τὸν ἠνάγκασαν, εἶπεν. «Εἶναι ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου μίαν συνομιλίαν μὲ ὄλους τοὺς βασιλεῖς θὰ ἐθεώρουν πολυτιμότεραν ἀπὸ ὅλα τὰ πλούτη». Οἱ λόγοι του ἦσαν ἀσα-

φεῖς καὶ ἐξήτουν πάλιν ἐξηγήσεις. Ἐπειδὴ ἐγίνοντο ἐνοχλητικοὶ μὲ τὰς ἐπιμόνους ἐρωτήσεις των, τοὺς ἔλεγεν ὅτι κάποτε ἦλθεν ὁ Σόλων ὁ Ἀθηναῖος εἰς τὰς Σάρδεις καί, ἀφοῦ εἶδεν ὅλα του τὰ πλοῦτη, τὰ περιεφρόνησε μὲ ὅσα εἶπε καὶ ὅτι ἔχουν ἐπαληθεύσει ὅλα, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος προεῖπεν, ἂν καὶ δὲν ἀνεφέροντο καθόλου οἱ λόγοι του εἰς αὐτὸν ἀτομικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς πάντα ἄνθρωπον καὶ πρὸ πάντων εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι νομίζουν ὅτι εἶναι εὐτυχεῖς. Ὁ Κροῖσος διηγεῖτο ταῦτα, ἐνῶ ἡ πυρὰ ἦτο ἀναμμένη καὶ ἐκαίοντο τὰ ἄκρα. Ὁ δὲ Κύρος ἤκουσε μόνος του ἀπὸ τοὺς διερμηνεῖς ὅσα εἶπεν ὁ Κροῖσος, μετεμελήθη καὶ ἐσκέφθη ὅτι καὶ αὐτὸς, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, παραδίδει εἰς τὰς φλόγας ἄλλον ἄνθρωπον, ὁ ὅποιος δὲν ὑπῆρξε κατώτερός του ὡς πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν, ἐπὶ πλέον ἐφοβήθη τὴν τιμωρίαν τῆς πράξεώς του καί, ἀφοῦ ἀνελογίσθη ὅτι τίποτε εἰς τοὺς ἀνθρώπους δὲν παραμένει σταθερόν, διέταξε νὰ σβήσουν τάχιστα τὴν πυρὰν καὶ νὰ κατεβάσουν τὸν Κροῖσον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ. Ἀλλὰ παρὰ τὴν προσπάθειάν των δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ σβήσουν αὐτήν. Τότε λέγεται ἀπὸ τοὺς Λυδοὺς ὅτι ὁ Κροῖσος, ἀφοῦ ἀντελήφθη τὴν μεταμέλειαν τοῦ Κύρου καὶ ὅτι πάντες προσεπάθουν νὰ σβήσουν τὴν πυρὰν, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο, ἐπεκαλέσθη μὲ δυνατὴν φωνὴν τὸν Ἀπόλλωνα ἱκετεύων αὐτόν, ἐὰν ποτὲ τοῦ προσέφερε δῶρον εὐχάριστον, νὰ τὸν βοηθήσῃ καὶ νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὸν ἔσχατον ἐκεῖνον κίνδυνον. Αὐτὸς μὲν μὲ δάκρυα ἐπεκαλεῖτο τὸν θεόν. Αἰφνιδίως δέ, ἐνῶ ὁ οὐρανὸς ἦτο αἴθριος καὶ ἥρεμος, συνεσωρεύθησαν νέφη, ἐξέσπασε θύελλα καὶ ἤρχισε νὰ βρέχῃ καταρρακτωδῶς καὶ ἡ πυρὰ ἔσβησεν. Ἀπὸ αὐτὸ ὁ Κύρος ἀνεγνώρισεν ὅτι ὁ Κροῖσος ἦτο καλὸς ἄνθρωπος καὶ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς θεοὺς, τὸν κατεβίβασεν ἀπὸ τὴν πυρὰν καὶ τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς. «Κροῖσε, ποῖος ἄνθρωπος σὲ ἔπεισε νὰ ἐκστρατεύσῃς κατὰ τῆς χώρας μου καὶ νὰ γίνῃς ἐχθρὸς ἀντὶ φίλος μου; Αὐτὸς ἀπήντησεν· «ὦ βασιλεῦ, ἔπραξα τοῦτο διὰ τὴν ἰδικὴν σου εὐτυχίαν καὶ τὴν ἰδικὴν μου δυστυχίαν. Αἴτιος αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ θεὸς τῶν Ἑλλήνων, ὁ ὅποιος μὲ παρεκίνησε νὰ λάβω τὰ ὅπλα. Διότι οὐδεὶς εἶναι τόσον ἀνόητος, ὥστε νὰ προτιμᾷ τὸν πόλεμον ἀπὸ τὴν εἰρήνην, καθ' ὅσον κατὰ τὴν εἰρήνην μὲν τὰ παιδιά θάπτουν τοὺς πατέρας των, κατὰ τὸν πόλεμον δὲ οἱ πατέρες τὰ παιδιά. Ἀλλὰ οἱ θεοί, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ἠθέλησαν νὰ συμβοῦν αὐτά, ὅπως συνέβησαν.

ΕΥΤΕΡΗ

Ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο λαμβάνει ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καμβύσου, υἱοῦ τοῦ Κύρου, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν μὲ τὴν γεωγραφίαν (κεφ. 1 - 99) καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς (κεφ. 99 κ. ἐ.). Μεταξὺ ἄλλων ὁ ποταμὸς Νεῖλος προκαλεῖ τὸ ἰδιαιτέρον διαφέρον αὐτοῦ. Ὁ ἴδιος ἔφθασε μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης.

1. Πυγμαῖοι

31. Ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου καὶ ἄνω (δηλαδή τῆς Ἐλεφαντίνης) κανεὶς δὲν δύναται νὰ εἴπῃ τίποτε τὸ βέβαιον, διότι ὁ τόπος εἶναι ἔρημος ἐξ αἰτίας τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας.

32. Ἀπὸ μερικοὺς Κυρηναίους ὅμως ἤκουσα τὰ ἐξῆς. Μοῦ εἶπαν ὅτι μετέβησαν εἰς τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμμωνος καὶ συνωμίλησαν μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ἀμμωνίων Ἐτέαρχον. Κατὰ τὴν συνομιλίαν αὐτὴν ἔγινε λόγος καὶ διὰ τὸν Νεῖλον, ὅτι δὲν γνωρίζει κανεὶς τὰς πηγὰς αὐτοῦ. Ὁ Ἐτέαρχος τότε διηγήθη ὅτι Νασαμῶνες ἦλθον πρὸς αὐτὸν (ἦσαν δὲ αὐτοὶ λαὸς Λιβυκός, ὁ ὁποῖος κατοικοῦσεν εἰς τὴν Σύρτιν καὶ εἰς μικρὸν μέρος ἀνατολικῶς τῆς Σύρτιος).

Ὅταν ἔφθασαν οἱ Νασαμῶνες καὶ ἠρωτήθησαν, ἂν ἐγνώριζον νὰ εἴπουν τίποτε περισσότερον διὰ τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, τοῦ ἀπεκρίθησαν ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὴν πατρίδα των τολμηροὶ νέοι ἀπὸ προύχοντος γονεῖς, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἔφθασαν εἰς ἀνδρικήν ἡλικίαν, συνέλαβον τὴν ἰδέαν νὰ δοξασθοῦν μὲ ἐξαιρετικὰ κατορθώματα. Καὶ μάλιστα ὤρισαν διὰ κλήρου πέντε ἀπ' αὐτοὺς νὰ ἐρευνήσουν τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, μήπως ἀνακαλύψουν τίποτε περισσότερον ἀπὸ ἐκείνους, οἱ

ὅποιοι εἶδον τὰ πλεον μακρυνὰ μέρη. Διότι τὰ μὲν κατὰ τὴν βόρειον (= Μεσόγειον) θάλασσαν μέρη τῆς Λιβύης ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σολόεντος, ὅπου τελειώνει ἡ Λιβύη, κατοικοῦν ὅλην αὐτὴν τὴν παραλίαν Λίβυες καὶ πολλὰ ἔθνη Λιβυκὰ, πλὴν τῶν μερῶν τὰ ὅποια κατοικοῦν Φοίνικες καὶ Ἕλληνες. Πέραν ὅμως ἀπὸ τὴν παραλιακὴν αὐτὴν περιοχὴν καὶ τὰ κατοικούμενα μέρη πρὸς τὴν θάλασσαν ἡ Λιβύη εἶναι κατοικητήριον θηρίων καὶ πέραν ἀπὸ τὰ μέρη τῶν θηρίων μόνον ἄμμος ὑπάρχει, φοβερὰ ἄνυδρος καὶ ἐντελῶς ἔρημος. Οἱ νέοι λοιπὸν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐστάλησαν ἀπὸ τοὺς συνομηλικούς των ἐφωδιασμένοι καλὰ μὲ ὕδωρ καὶ μὲ τροφίμα, μετέβησαν πρῶτοι εἰς τὴν κατοικουμένην περιοχὴν. Ἀφοῦ διέσχισαν αὐτὴν, ἔφθασαν εἰς τὸν τόπον τῶν θηρίων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ κατεύθυνσιν πρὸς δυσμὰς ἐπορεύοντο διὰ τῆς ἐρήμου. Ἐπέρασαν τοιουτοτρόπως μεγάλῃν ἀμμώδη ἔκτασιν καὶ μετὰ πολλὰς ἡμέρας εἶδον ἐπὶ τέλους εἰς πεδιάδα δένδρα. Ἐπλησίασαν καὶ ἔκοψαν τοὺς καρπούς τῶν δένδρων. Ἐνῶ ἔκοπτον τοὺς καρπούς, ἄνδρες μικρῶσωμοι, χαμηλότεροι καὶ τοῦ μετρίου ἀνδρός, ὤρμησαν ἐναντίον των, τοὺς συνέλαβον καὶ τοὺς ἐπῆραν μαζὺ των βιαίως. Οἱ Νασαμῶνες δὲν καταλάβαιναν καθόλου τὴν γλῶσσάν των οὔτε ἐκεῖνοι τὴν γλῶσσαν τῶν Νασαμῶνων. Τοὺς ἐπῆραν διὰ μέσου ἀπεράντου ἔλους καί, ἀφοῦ ἐπέρασαν αὐτό, ἔφθασαν εἰς πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχον τὸ αὐτὸ ἀνάστημα μὲ αὐτούς, οἱ ὅποιοι τοὺς συνέλαβον. Ὅλοι ἦσαν μαῦροι. Πλησίον τῆς πόλεως ἔρρεε μέγας ποταμὸς, ὁ ὁποῖος ἔτρεχε ἀπὸ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Μέσα εἰς αὐτὸν ἐφαίνοντο χροκόδειλοι.

33. Καὶ περὶ μὲν τῆς διηγήσεως τοῦ Ἀμμωνίου Ἐτεάρχου ἀρκοῦν ὅσα ἔχω εἶπει. Θὰ προσθέσω μόνον ὅτι ἔλεγε πῶς, σύμφωνα μὲ τὴν διήγησιν τῶν Κυρηναίων, οἱ Νασαμῶνες ἐπέστρεψαν καὶ ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖ εἶναι μάγοι. Ὁ Ἐτέαρχος λοιπὸν ἐπίστευεν ὅτι ὁ ποταμὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔρρεε πλησίον τῆς πόλεως, ἦτο ὁ Νεῖλος καὶ αὐτὸ ἀπαιτεῖ καὶ ἡ λογικὴ.

2. Αἱ Πυραμίδες

124. Μέχρι μὲν λοιπὸν τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Ραμφσινίτου ἔλεγον οἱ ἱερεῖς ὅτι ἐπεκράτει εἰς τὴν Αἴγυπτον μεγάλη εὐνομία καὶ

ἡ χώρα εὕρισκετο εἰς μεγάλην εὐτυχίαν. Ἄλλα μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Χέοψ, ὁ ὁποῖος τοὺς ὠδήγησεν εἰς μεγάλην ἀθλιότητα. Διότι κατὰ πρῶτον ἔκλεισεν ὅλους τοὺς ναοὺς καὶ ἀπηγόρευσε νὰ προσφέρουν θυσίας. Ἐπειτα ὑπεχρέωσε πάντας τοὺς Αἰγυπτίους νὰ ἐργάζωνται διὰ λογαριασμόν του. Εἰς ἄλλους ἐπέβαλε νὰ σύρουν μέχρι τοῦ Νείλου λίθους, τοὺς ὁποίους ἔκοπτον ἀπὸ τὰ λατομεῖα τοῦ Ἀραβίου ὄρους· εἰς ἄλλους ὥρισε μὲ πλοῖα νὰ περνοῦν τοὺς λίθους πέραν τοῦ ποταμοῦ καὶ ἄλλοι νὰ τοὺς σύρουν καὶ νὰ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὸ Λιβυκὸν ὄρος. Εἰργάζοντο δὲ ἀδιακόπως ἑκατὸν χιλιάδες ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἀντικαθίστων κατὰ τρίμηνον. Ὁ λαὸς ἐταλαιπωρεῖτο ἐπὶ δέκα ἔτη διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ δρόμου, διὰ τοῦ ὁποίου ἔσυρον τοὺς λίθους. Ἡ κατασκευὴ τοῦ δρόμου μόλις εἶναι ἔργον κατώτερον τῆς πυραμίδος κατὰ τὴν γνώμην μου, διότι τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι πέντε στάδια, τὸ πλάτος δέκα ὀργυαὶ καὶ τὸ ὕψος, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἡ ἐπίχωσις εἶναι πλέον ὑψηλὴ, εἶναι ὀκτῶ ὀργυαὶ. Κατεσκευάσθη ἀπὸ λίθους πελεκητοὺς μὲ σκαλιστάς παραστάσεις. Διέθεσαν λοιπὸν δέκα ἔτη διὰ τὸν δρόμον τοῦτον καὶ διὰ τὰ ὑπόγεια οἰκήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν λόφον, ὅπου εὕρισκονται αἱ πυραμίδες, τὰς ὁποίας ὁ Χέοψ προὐρίζε διὰ τάφους του εἰς μίαν νῆσον, τὴν ὁποίαν ἐσχημάτισεν ἐκεῖ μὲ δῶρυγα, ποῦ ἔφερεν ἀπὸ τὸν ποταμόν. Διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς πυραμίδος μόνον ἐχρειάσθησαν εἴκοσιν ἔτη. Εἶναι τετράγωνος καὶ ἐκάστη πλευρὰ τῆς ἔχει ὀκτῶ πλέθρα πλάτος εἰς τὴ βᾶσιν καὶ ἄλλο τόσον ὕψος. Εἶναι ἀπὸ πελεκητοὺς λίθους πάρα πολὺ καλὰ ἐφρμοσμένους καὶ κανεῖς ἀπὸ τοὺς λίθους δὲν εἶναι μικρότερος τῶν τριάκοντα ποδῶν.

125. Κατεσκευάσθη δὲ ὡς ἐξῆς αὐτὴ ἡ πυραμὶς. Δηλαδή κατὰ πρῶτον ἔκαναν βαθμίδας, τὰς ὁποίας ἄλλοι ὀνομάζουσι κρόσσας καὶ ἄλλοι βωμίδας. Ἀφοῦ τῆς ἔδιδον αὐτὸ τὸ σχῆμα, ὕψωνον τοὺς ἄλλους λίθους μὲ μηχανάς, ποῦ κατεσκευάζον ἀπὸ κοντὰ ξύλα. Ἀπὸ τὸ ἔδαφος τοὺς ἐσήκωνον μέχρι τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν βαθμίδων. Ὅταν δὲ ἀνέβαινεν ὁ λίθος ἐπάνω εἰς αὐτὴν (τὴν σειρᾶν), ἐτοποθετεῖτο εἰς ἄλλην μηχανήν, ἢ ὁποία ἦτο τοποθετημένη εἰς τὴν πρώτην σειρᾶν, ἀπ' ἐδῶ ἐσύρετο ὁ λίθος εἰς τὴν δευτέραν σειρᾶν ἐπάνω εἰς ἄλλην μηχανήν. Διότι ὅσαι σειραὶ βαθμίδων ἦσαν, τόσαι ἦσαν καὶ αἱ μηχαναὶ. Πιθανὸν ὅμως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν μηχανὴν εὐκολοκίνητον νὰ μετέφερον εἰς ἐκάστην σειρᾶν, ἀφοῦ ἀφαιροῦσαν ἀπ' αὐτὴν τὸν λίθον. Διότι πρέπει

νά αναφέρω και τους δύο τρόπους, όπως ακριβώς λέγονται.

Πρῶτον λοιπὸν ἐτελείωσεν ἡ κορυφή τῆς πυραμίδος, κατόπιν ἡ ἐπομένη σειρά, τελευταία δὲ τὰ κατώτατα τμήματα, πού ἦσαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Εἶναι δὲ σημειωμένα μὲ αἰγυπτιακὰ γράμματα ἐπὶ τῆς πυραμίδος, πόσα ἐδαπανήθησαν διὰ τοὺς ἐργάτας εἰς ράπανα, κρόμμια καὶ σκόρδα καί, ὅσον μοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνθυμηθῶ, ἡ ἐπιγραφή, τὴν ὁποίαν μοῦ ἐξήγησεν ὁ διερμηνεύς, ἀνέφερον ὅτι τὸ ποσὸν εἶχε φθάσει τὰ χίλια ἑξακόσια ἀργυρᾶ τάλαντα. Ἐὰν πραγματικὰ τόσα εἶναι αὐτά, πόσα ἄλλα εἶναι εὐλογον νὰ ἔχουν δαπανηθῆ διὰ σιδηρᾶ ἐργαλεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο, πόσα διὰ τρόφιμα καὶ διὰ ἐνδύματα τῶν ἐργαζομένων κατὰ τὸν χρόνον, τὸν ὁποῖον εἶπον τῆς οἰκοδομῆς, ἐκτὸς ἐκεῖνων πού ἐδαπανήθησαν κατὰ τὴν γνώμην μου κατὰ τὸν χρόνον, ὁ ὁποῖος ἐχρειάσθη διὰ νὰ κόψουν καὶ νὰ μεταφέρουν τοὺς ὄγκολίθους καὶ νὰ ἀνοίξουν τὸ ὑπόγειον ὄρυγμα, τὸ ὁποῖον ἐχρειάσθη χρόνον οὐκ ὀλίγον.

126. Ἐμπροσθεν τῆς μεγάλης πυραμίδος ἀνηγέρθη ἡ μεσαία, τῆς ὁποίας ἐκάστη πλευρὰ εἶναι ἐνός καὶ ἡμίσεος πλέθρου. Ἐκτίσθη δὲ ἀπὸ λίθους, τοὺς ὁποίους οἱ Αἰγύπτιοι προσέφεραν εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Χέοπος.

127. Ὁ Χέοψ οὗτος ἔλεγεν οἱ Αἰγύπτιοι ὅτι ἐβασίλευσε πενήντα ἔτη. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀδελφός του Χεφρήν. Καὶ αὐτὸς λέγουν ὅτι συμπεριεφέρθη κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ζητήματα καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἔκτισε καὶ αὐτὸς πυραμίδα, ἡ ὁποία δὲν φθάνει τὸ μέγεθος τῆς πυραμίδος ἐκείνου (τὴν ἐμετρήσαμεν ἄλλωστε καὶ ἡμεῖς). . . διότι οὔτε ὑπόγεια οἰκήματα ἔχει, οὔτε διώρυξ ἀπὸ τὸν Νεῖλον φθάνει ἕως αὐτῆν, ὅπως εἰς τὴν ἄλλην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔρχεται ὕδωρ ἀπὸ κτιστὴν διώρυγα καὶ περιβρέχει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μίαν νῆσον, εἰς τὴν ὁποίαν λέγουν ὅτι εὐρίσκεται τὸ σῶμα τοῦ Χέοπος. Ἀφοῦ ἔκτισε δὲ τὴν πρώτην σειράν ἀπὸ αἰθιοπικοὺς λίθους διαφόρων χρωμάτων, ὕψωσε τὴν πυραμίδα κατὰ τεσσαράκοντα πόδας χαμηλότερα ἀπὸ τὴν μεγάλην, πού ἦτο παραπλευρῶς. Καὶ αἱ δύο ὑψώνονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λόφου, ὁ ὁποῖος ἔχει ὕψος ἑκατὸν ποδῶν. Ἐλεγον ὅτι ὁ Χεφρήν ἐβασίλευσε πενήντα ἕξ ἔτη.

128. Ὑπολογίζουν λοιπὸν ἑκατὸν ἕξ ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ Αἰγύπτιοι ὑπέστησαν τὰ πάνθαινα καὶ οἱ ναοὶ καθ' ὅλον αὐτὸν τὸν χρόνον

έμειναν κλειστοί και δὲν ἀνοίξαν. Τούτους οἱ Αἰγύπτιοι ἀπὸ μῖσος δὲν θέλουν μὲ κανένα τρόπον νὰ τοὺς ἀναφέρουν, ἀλλὰ ὀνομάζουν και τὰς πυραμίδας μὲ τὸ ὄνομα ἑνὸς ποιμένος Φιλιτίου, ὁ ὁποῖος τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἔβροσκε τὰ ποιμνιά του εἰς τὰ μέρη αὐτά.

3. Ὁ Λαβύρινθος

Τὴν Αἴγυπτον ἐμοιράσθησαν δώδεκα βασιλεῖς. Οὗτοι ἦσαν ἡνωμένοι διὰ φιλίας καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν ἀπὸ κοινοῦ ἓνα μνημειῶδες ἔργον. Τοῦτο ἦτο ὁ Λαβύρινθος.

148. Ἀπεφάσισαν ἐπίσης νὰ ἀφήσουν ἀπὸ κοινοῦ ἓνα μνημεῖον. Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν αὐτῶν κατεσκευάσαν λαβύρινθον ὀλίγον ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν λίμνην τοῦ Μοίριος καὶ ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται μάλιστα εἰς τὸ ὕψος τῆς πόλεως, ἡ ὁποία καλεῖται τῶν Κροκοδείλων. Ἐγὼ εἶδον αὐτὸν καὶ εἶναι πράγματι ἀνώτερος πάσης περιγραφῆς. Διότι, ἂν κανεῖς προσέθετε τὰ τεῖχη καὶ τὰ ἔργα τέχνης τῶν Ἑλλήνων, τὸ σύνολον αὐτῶν θὰ ἐφαίνετο ὅτι εἶναι κατώτερον ἀπὸ τὸν λαβύρινθον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν δαπάνην. Ὁ ναὸς τῆς Ἐφέσου καὶ ὁ ναὸς τῆς Σάμου εἶναι ἀξιόλογοι βέβαια. Ἀλλὰ καὶ αἱ πυραμίδες εἶναι ἀνώτεροι πάσης περιγραφῆς καὶ ἐκάστη τούτων εἶναι ἀνταξία πολλῶν καὶ μεγάλων Ἑλληνικῶν ἔργων. Ὁ λαβύρινθος ἐν τούτοις εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὰς πυραμίδας. Διότι ἔχει δώδεκα αὐλὰς σκεπασμένας μὲ στέγην, μὲ πύλας πού εἶναι ἀπέναντι ἢ μία τῆς ἄλλης. Ἐξ μὲν ἀπὸ αὐτὰς εἶναι πρὸς βορρᾶν καὶ ἕξ πρὸς νότον, συνεχόμεναι. Περικλείει δὲ αὐτὰς ἀπ' ἕξ ὁ ἴδιος τοῖχος. Ὑπάρχουν μέσα δύο ὄροφοι αἰθουσῶν, αἱ μὲν ὑπόγειοι, αἱ δὲ ὑπεράνω τῶν ἄλλων, τρεῖς χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν ἦτοι χίλια πεντακόσσια αἰθουσαι εἰς ἕκαστον ὄροφον. Τὰς μὲν λοιπὸν ἄνω αἰθούσας ἡμεῖς οἱ ἴδιοι εἶδομεν, τὰς ἐπεσκεψθῆμεν καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ὀμιλοῦμεν περὶ αὐτῶν. Διὰ τὰς ὑπογείους αἰθούσας ἐλάβομεν πληροφορίας ἀπὸ ἄλλους, διότι οἱ Αἰγύπτιοι φύλακες δὲν ἤθελον μὲ κανένα τρόπον νὰ μᾶς δεῖξουν αὐτὰς μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι μέσα ἐκεῖ ὑπάρχουν οἱ τάφοι τῶν βασιλέων, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν ἐξ ἀρχῆς τὸν λαβύρινθον, καὶ τῶν ἱερῶν κροκοδείλων. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν διὰ μὲν τὰς ὑπογείους αἰθούσας λέγομεν ὅσα ἐμάθομεν ἐξ ἀκοῆς, αἱ δὲ ἄνω, τὰς ὁποίας εἶδομεν οἱ ἴδιοι, εἶναι ἀνώτεροι παντὸς ἀνθρωπίνου ἔργου.

Οἱ δρόμοι, τοὺς ὁποίους ἀκολουθεῖ κανεὶς, διὰ τὸ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰς αἰθούσας καὶ οἱ ἐλιγμοί, τοὺς ὁποίους κάμνει, διὰ τὸ διασχίσῃ τὰς αὐλάς, ἐπειδὴ ἦσαν ἐξαιρετικὰ περίπλοκοι, μᾶς ἐπαρουσίαζον μίαν συνεχῆ ἔκπληξιν, ὅπως ἐπηγαίναμεν ἀπὸ τὴν μίαν αὐλὴν εἰς τὰς αἰθούσας καὶ ἀπὸ τὰς αἰθούσας εἰς τὰς στοάς, ἐκ τῶν στοᾶν εἰς ἄλλα μέρη ἐστεγασμένα καὶ ἐκ τῶν αἰθουσῶν εἰς ἄλλας αὐλάς.

Ἡ ὄροφὴ ὅλων τούτων τῶν οἰκημάτων εἶναι λιθίνη, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ τοῖχοι. Οἱ τοῖχοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ γλυπτὰς παραστάσεις. Ἐκάστη αὐλὴ περιβάλλεται ὑπὸ στύλων ἐκ λίθου λευκοῦ μὲ ἀρίστην συναρμογήν. Ὅπως τελειώνει ὁ λαβύρινθος, εἰς τὴν γωνίαν ὑπάρχει συνέχεια μὲ αὐτὸν πυραμὶς τεσσαράκοντα ὀργυιῶν, ὅπου εἶναι σκαλισμένοι μεγάλοι παραστάσεις. Ὁ δρόμος, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ πρὸς αὐτήν, ἔχει κατασκευασθῆ ὑπογείως.

Θ Α Λ Ε Ι Α

Ὁ Ἡρόδοτος ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀφήγησίν του περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Καμβύσου εἰς τὴν Αἴγυπτον, τῆς ὁποίας ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἱστορία καταλαμβάνει τὸ II βιβλίον. Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς τῆς ἐκστρατείας λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ Ἡρόδοτος καὶ μᾶς ὁμιλεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τρίτου βιβλίου του περὶ τῶν Αἰθίοπων.

1. Οἱ Αἰθίοπες

17. Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὁ Καμβύσης ἐσχεδίασε τρεῖς ἐκστρατείας, κατὰ τῶν Καρχηδονίων, κατὰ τῶν Ἀμμωνίων καὶ κατὰ τῶν μακροβίων Αἰθίοπων, οἱ ὅποιοι κατοικοῦν τὰ νότια παράλια τῆς Λιβύης. Ἐνῶ ἐσκέπτετο τοῦτο, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ κατὰ τῶν Καρχηδονίων τὸ ναυτικόν, κατὰ τῶν Ἀμμωνίων μέρος τοῦ πεζικοῦ του καὶ εἰς τοὺς Αἰθίοπας νὰ πέμψῃ πρῶτα κατασκόπους, διὰ νὰ ἴδουν τὴν λεγομένην Ἡλίου τράπεζαν, ἡ ὁποία εὕρισκετο εἰς αὐτοὺς τοὺς Αἰθίοπας, ἂν πραγματικὰ ὑπῆρχε καὶ συγχρόνως νὰ κατασκοπεύσουν τὰ ἄλλα πράγματα μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι φέρουν δῶρα εἰς τὸν βασιλέα αὐτῶν.

18. Ἡ τράπεζα τοῦ Ἡλίου λέγεται ὅτι εἶναι τοιαύτη περίπου. Ὑπάρχει εἰς ἓν προάστειον λιβάδι γεμάτο ἀπὸ ψημένα κρέατα ὄλων τῶν ζώων. Εἰς τοῦτο τὸ λιβάδι οἱ ἐκάστοτε ἄρχοντες ἐκ τῶν πολιτῶν φροντίζουν καὶ ἀφίνουν κρέατα τὴν νύκτα, τὴν δὲ ἡμέραν ἔρχεται ἐκεῖ καὶ τρώγει ὅποιος θέλει. Οἱ ἰθαγενεῖς ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἴδια ἡ γῆ ἐκάστοτε παράγει τὰ κρέατα αὐτά. Ἡ καλουμένη λοιπὸν τράπεζα τοῦ Ἡλίου τοιαύτη περίπου λέγεται ὅτι εἶναι.

19. Μόλις ἀπεφάσισεν ὁ Καμβύσης νὰ πέμψῃ τοὺς κατασκόπους,

ἀμέσως ἔστειλε νὰ τοῦ φέρουν ἀπὸ τὴν πόλιν Ἐλεφαντίνην ἐκ τῶν Ἰχθυοφάγων ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον τὴν Αἰθιοπικὴν γλῶσσαν. . .

20. Ὄταν ἀπὸ τὴν Ἐλεφαντίνην ἔφθασαν εἰς τὸν Καμβύσην οἱ Ἰχθυοφάγοι, τοὺς ἔπεμψεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν καὶ παρήγγειλε, τί ἔπρεπε νὰ εἶπουν. Ἐφερον μαζί των ὡς δῶρα ἐν ἔνδυμα πορφυροῦν, περιδέριον χρυσοῦν, βραχιόλια, ἀλαβάστρινον δοχεῖον μὲ μύρον καὶ ἐν δοχεῖον μὲ οἶνον ἀπὸ τὴν Φοινίκην. Οἱ Αἰθίοπες δὲ οὗτοι, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔστελλε τοὺς Ἰχθυοφάγους ὁ Καμβύσης, λέγεται ὅτι εἶναι οἱ ὑψηλότεροι καὶ οἱ ὠραιότεροι ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Λέγουν ὅτι ἔχουν αὐτοὶ ἔθιμα διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ ἔθιμα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καὶ ἰδίως τὸ ἀκόλουθον ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως. Ὅποιον ἀπὸ τοὺς πολίτας κρίνουν ὅτι εἶναι ὑψηλότερος ἀπὸ ὅλους καὶ ὅτι ἔχει σωματικὴν δύναμιν ἀνάλογον πρὸς τὸ ὕψος του, τοῦτον θεωροῦν ἄξιον νὰ εἶναι βασιλεὺς.

21. Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἔφθασαν οἱ Ἰχθυοφάγοι, προσέφεραν τὰ δῶρα εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοῦ εἶπον τὰ ἐξῆς. «Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσης, ἐπειδὴ θέλει νὰ γίνῃ φίλος καὶ ξένος σου, μᾶς ἔστειλε μὲ τὴν διαταγὴν νὰ ἔλθωμεν εἰς διαπραγματεύσεις μαζί σου καὶ σοῦ προσφέρει αὐτὰ ἐδῶ ὡς δῶρα, τὰ ὁποῖα καὶ ὁ ἴδιος πάρα πολὺ μεγάλῃν εὐχαρίστησιν ἐδοκίμαζε νὰ μεταχειρίζεται».

Ἄλλ' ὁ Αἰθίοψ ἐνόησεν ὅτι ἤλθον ὡς κατάσκοποι καὶ λέγει πρὸς αὐτοὺς τὰ ἐξῆς· «οὔτε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν σᾶς ἔστειλε νὰ μοῦ φέρετε δῶρα, διότι δῆθεν θεωρεῖ σπουδαῖον πρᾶγμα νὰ γίνῃ φίλος μου οὔτε σεῖς λέγετε τὴν ἀλήθειαν, διότι ἔχετε ἔλθει ὡς κατάσκοποι τοῦ βασιλείου μου, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκεῖνος εἶναι δίκαιος ἄνθρωπος. Διότι, ἂν ἦτο δίκαιος, δὲν θὰ ἐπεθύμει ἄλλῃν χώραν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἰδικήν του οὔτε θὰ ὑπεδούλωνεν ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν ἔχει ἀδικηθῆ. Τώρα δὲ δώσατε εἰς αὐτὸν αὐτὸ ἐδῶ τὸ τόξον καὶ ἐπαναλάβετε τοῦ τὰ ἐξῆς· «ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰθίοπων συμβουλεύει τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ὅταν οἱ Πέρσαι δυνηθοῦν τόσον εὐκόλα, ὅσον ἐγὼ τώρα νὰ τεντώσουν τόξα τόσον μεγάλα, ὅπως αὐτὸ ἐδῶ, τότε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν μακροβίων Αἰθίοπων μὲ στρατὸν πολυαριθμότερον. Μέχρι τότε ὅμως νὰ εὐγνωμονοῦν τοὺς θεοὺς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν Αἰθίοπων τὴν ἰδέαν νὰ προσθέσουν ἄλλῃν μίαν ἀκόμη χώραν

εἰς τὴν ἰδικὴν των». Αὐτὰ ἀφοῦ εἶπεν, ἐχαλάρωσε τὸ τόξον καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους.

Ἐπειτα ἔλαβε τὸ πορφυροῦν ἔνδυμα καὶ ἠρώτησε, τί ἦτο καὶ πῶς ἦτο κατασκευασμένον. Ὅταν εἶπον οἱ Ἰχθυοφάγοι τὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν πορφύραν καὶ τὴν βαφήν, αὐτὸς ἀπεκρίθη ὅτι, ὅπως εἴσθε οἱ ἄνθρωποι ἀπατηλοί, ὁμοίως καὶ τὰ ἐνδύματά σας εἶναι ἀπατηλά». Κατόπιν ἠρώτα διὰ τὰ χρυσᾶ ἀντικείμενα, τὸ περιδέριον καὶ τὰ βραχιόλια. Ἐνῶ δὲ οἱ Ἰχθυοφάγοι τοῦ ἐξηγοῦσαν τὰ στολίδια ἐκεῖνα, ἐγέλασεν ὁ βασιλεὺς καί, ἐπειδὴ ἐνόμισεν ὅτι ἦσαν δεσμά, τοὺς εἶπεν ὅτι οἱ Αἰθίοπες ἔχουν δεσμὰ δυνατώτερα ἀπὸ αὐτά. Τρίτον ἠρώτησε περὶ τοῦ μύρου. Ὅταν τοῦ ἐξήγησαν τὴν κατασκευὴν του καὶ ὅτι ἀλείφονται μὲ αὐτό, τοὺς ἐπανάλαβεν ὅτι ἀκριβῶς εἶπε καὶ διὰ τὰ ἐνδύματα. Μόλις δὲ ἔφθασεν εἰς τὸν οἶνον καὶ ἔμαθε τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς του, εὐχαριστήθη πάρα πολὺ ἀπὸ αὐτοῦ τὸ ποτὸν καὶ ἠρώτησε, μὲ τί τρέφεται ὁ βασιλεὺς καὶ πόσον χρόνον τὸ πολὺ ζῆ ἓνας Πέρσης. Αὐτοὶ ἀπήντησαν ὅτι ὁ βασιλεὺς τρέφεται μὲ ἄρτον. Τοῦ ἐξήγησαν, πῶς φυτρώνει ὁ σῖτος καὶ ὅτι εἰς ἄνθρωπος δύναται νὰ ζήσῃ εἰς τὴν Περσίαν τὸ πολὺ ὀγδοήκοντα ἔτη. Ὁ Αἰθίοψ ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἐκπλήσσεται καθόλου, διότι ζοῦν τόσον ὀλίγα ἔτη, ἀφοῦ τρώγουν κόπρον. Ἄλλ' οὔτε τόσα ἔτη δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ζοῦν, ἐὰν δὲν τοὺς ἐδίδε δυνάμεις τὸ ποτὸν αὐτό, καὶ εὐνοοῦσε τὸν οἶνον. Ὡς πρὸς αὐτὸ ἀνεγνώριζεν ὅτι εἶναι κατώτεροι τῶν Περσῶν.

23. Ὅταν δὲ καὶ οἱ Ἰχθυοφάγοι μὲ τὴν σειρὰν τῶν ἠρώτησαν τὸν βασιλέα περὶ τῆς μακροζωίας τῶν Αἰθίοπων καὶ περὶ τῆς διαίτης αὐτῶν ἀπεκρίθη ὅτι πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς φθάνουν τὰ ἑκατὸν εἰκοσιν ἔτη, μερικοὶ ὅτι τὰ περνοῦν καὶ αὐτά. Ἡ τροφή των ὅτι εἶναι κρέας βραστόν καὶ ποτὸν αὐτῶν τὸ γάλα. Καὶ ἐπειδὴ οἱ κατάσκοποι ἔμειναν ἐκπληκτοὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τῆς ζωῆς, ὠδήγησαν αὐτοὺς εἰς μίαν κρήνην, μὲ τὸ ὕδωρ τῆς ὁποίας, ὅσοι ἐλούοντο, ἐγίνοντο λιπαρότεροι, ὡς ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀπὸ ἔλαιον. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν κρήνην ἐξήρχετο μυρωδιὰ μενεξέδω. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἔλεγον οἱ κατάσκοποι ὅτι εἶναι τόσον ἐλαφρόν, ὥστε τίποτε δὲν δύναται νὰ ἐπιπλεύσῃ ἐπ' αὐτοῦ οὔτε ξύλον οὔτε ὅσα εἶναι ἐλαφρότερα ἀπὸ ξύλον, ἀλλ' ὅτι ὅλα αὐτὰ ἐβυθίζοντο. Ἐὰν πράγματι ἔχουν εἰς τὴν διάθεσίν των τοιοῦτον ὕδωρ, ὅπως τὸ περιγράφουν, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ θὰ εἶναι μακρόβιοι, διότι χρη-

σιμοποιούν αυτό πάντοτε. Ἀπὸ τὴν κρίσην ὠδήγησαν τοὺς κατασκόπους εἰς φυλακὴν ἀνδρῶν, ὅπου πάντες ἦσαν δεμένοι μὲ χρυσαῖα δεσμά. Εἰς τοὺς Αἰθίοπας τούτους ὁ χαλκὸς εἶναι ἀπὸ ὅλα τὰ μέταλλα τὸ σπανιώτερον καὶ τὸ πολυτιμότερον. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ δεσμωτηρίου ἐπεσκέφθησαν καὶ τὴν λεγομένην τράπεζαν τοῦ Ἡλίου.

24. Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τελευταίους ἐπεσκέφθησαν τοὺς τάφους αὐτῶν. Λέγεται ὅτι κατασκευάζουν αὐτοὺς ἀπὸ διαφανεῖς λίθους κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἀφοῦ ἀποξηράνουν τὸ πτώμα, εἴτε ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι εἴτε κάπως διαφορετικὰ, τὸ περιβάλλουν μὲ ἓν στρώμα γύψου, τὸ ζωγραφίζουν ὀλόκληρον μὲ προσπάθειαν νὰ ἀποτυπώσουν ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερα τὴν μορφήν τοῦ νεκροῦ, ὕστερα τὸ περικλείουν μὲ κόιλην στήλην, ἣ ὅποια ἔχει κατασκευασθῆ ἀπὸ διαφανῆ λίθον (ἡ ὕλη αὐτὴ ὑπάρχει ἐν ἀφθονίᾳ καὶ εὐκόλως τὴν ἐπεξεργάζονται). Ὁ νεκρὸς διακρίνεται καθαρὰ εἰς τὸ μέσον τῆς στήλης χωρὶς νὰ μυρίζῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ καμμίαν δυσάρεστον ἐντύπωσιν. Φαίνονται δὲ ὅλα τὰ μέλη αὐτοῦ ὅμοια πρὸς αὐτὸν τὸν νεκρὸν. Ἐπὶ ἓν μὲν ἔτος φυλάττουν τὴν στήλην εἰς τὴν οἰκίαν των οἱ πλησιέστατοι συγγενεῖς, προσφέρουν εἰς τὸν νεκρὸν ἀπαρχὰς καὶ κάμνουν θυσίας. Κατόπιν μεταφέρουν αὐτὴν εἰς τοὺς τάφους τῆς πόλεως.

25. Ἀφοῦ οἱ κατάσκοποι ἐζήτησαν τὰ πάντα, ἀνεχώρησαν. Ὅταν δὲ ἀνέφεραν αὐτά, ὁ Καμβύσης ὠργίσθη καὶ ἀμέσως ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Αἰθίοπων, χωρὶς νὰ διατάξῃ οὐδεμίαν προπαρασκευὴν τροφίμων οὔτε νὰ ἀναλογισθῆ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν ἄκρην τοῦ κόσμου. Ὅπως ἦτο τρελλὸς καὶ ὄχι εἰς τὰ καλά του, εὐθύς μόλις ἤκουσεν ὁ ἴδιος τοὺς Ἰχθυοφάγους, ἐξεστράτευσε. Διέταξε μὲν πάντες οἱ Ἕλληνες, πού ἦσαν παρόντες εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐδῶ νὰ παραμείνουν. Ἐπῆρε δὲ μαζί του ὅλον τὸ πεζικόν. Ἐπειτα πορευόμενος ἔφθασεν εἰς τὰς Θήβας. Ἀπέσπασε πεντήκοντα χιλιάδας ἀπὸ τὸν στρατόν. Καὶ εἰς αὐτοὺς μὲν ἔδωκεν ἐντολήν νὰ ὑποδουλώσουν τοὺς Ἀμμωνίους καὶ νὰ καύσουν τὸ μαντεῖον τοῦ Διός, αὐτὸς δὲ μὲ τὸν ὑπόλοιπον στρατόν ἐβάδιζε κατὰ τῶν Αἰθίοπων. Ἀλλὰ πρὶν ὁ στρατὸς διανύσῃ τὸ πέμπτον τῆς ἀποστάσεως, ἤδη ἐξηγνῆθησαν τὰ τρόφιμα, τὰ ὅποια εἶχον φέρει μαζί των. Καὶ μετὰ τὰ τρόφιμα ἐξηγνῆθησαν τὰ ἀχθοφόρα ζῶα, διότι τὰ ἔτρωγον. Ἐὰν μὲν λοιπὸν ὁ Καμβύσης, μόλις ἀντελή-

φθη αὐτά, ἤλλασσε γνώμην καὶ ὠδήγει ὀπίσω τὸν στρατόν, θὰ ἐνήργει ὡς φρόνιμος ἄνθρωπος παρὰ τὸ ἀρχικόν του σφάλμα. Τώρα ὅμως, χωρὶς νὰ ὑπολογίῃ τίποτε, ἐξηκολούθει νὰ προχωρῇ πρὸς τὰ ἐμπρός. Οἱ στρατιῶται, μέχρις ὅτου μὲν ἠδύναντο νὰ λαμβάνουν κάτι ἀπὸ τοὺς ἀγρούς, μὲ χορτοφαγίαν ἔζων. "Ὅταν ὅμως ἐφθασαν εἰς τὰ ἀμμώδη μέρη, τότε μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς διέπραξαν ἔργον ἀποτρόπαιον. "Ἐρριπτον κλῆρον μεταξὺ των ἀνὰ δέκα καὶ κατέτριγον τὸν ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς. "Ὅταν ἐπληροφορήθη αὐτὰ ὁ Καμβύσης, ἐφοβήθη τὸ ἀλληλοφάγωμα τῶν στρατιωτῶν, ἐγκατέλειπε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Αἰθιοπῶν, ὑπεχώρησε καὶ φθάνει εἰς τὰς Θήβας, ἀφοῦ ἔχασε πολλοὺς ἀπὸ τὸν στρατόν του. Ἀπὸ τὰς Θήβας κατέβη εἰς τὴν Μέμφιν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς "Ελλήνας νὰ ἐπιστρέψουν.

26. Τοιοῦτον τέλος εἶχεν ἢ κατὰ τῶν Αἰθιοπῶν ἐκστρατεία. "Ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς διατάχθησαν νὰ βαδίσουν κατὰ τῶν Ἀμμωνίων, ἀφοῦ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰς Θήβας, ἐπορεύοντο μὲ ὁδηγούς καὶ φαίνεται ὅτι ἐφθασαν εἰς τὴν πόλιν "Οασιν, τὴν ὁποίαν κατέχουν οἱ Σάμιοι, πού λέγεται ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν Αἰσχρινίαν φυλὴν καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὰς Θήβας ἐπτὰ ἡμερῶν πορείαν μέσα ἀπὸ ἀμμώδη περιοχὴν. Ὀνομάζεται δὲ ὁ τόπος οὗτος εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Ἑλλήνων Μακάρων νῆσος. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν τὸν τόπον λέγεται ὅτι ἐφθασεν ὁ στρατός. Ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Ἀμμωνίους καὶ ὄσους ἤκουσαν αὐτοὺς, οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ εἴπῃ κάτι δι' αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας. Διότι οὔτε εἰς τοὺς Ἀμμωνίους ἐφθασαν οὔτε ἐπέστρεψαν ὀπίσω. Ἀναφέρονται δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς Ἀμμωνίους. "Ὅταν ἐφυγον ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτὴν τὴν "Οασιν καὶ ἐπορεύοντο ἐναντίον των διὰ τῆς ἀμμώδους ἐκτάσεως, ἐφθασαν εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ δρόμου μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ὀάσεως. Ἐνῶ ἐγευματίζον αὐτοί, ἐπνευσε δυνατὸς καὶ παράξενος νότιος ἄνεμος, ὅστις ἐσήκωσε σωροὺς ἄμμου, ὥστε ἐκάλυψε τελείως αὐτοὺς καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξηφανίσθησαν. Οἱ Ἀμμωνιοὶ λέγουν ὅτι αὐτὰ συνέβησαν εἰς αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν.

2. Ὁ δακτύλιος τοῦ Πολυκράτους

39. Ὅταν ὁ Καμβύσης ἐξεστράτευε κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι συγχρόνως ἔκαμαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Σάμου καὶ

τοῦ Πολυκράτους, υἱοῦ τοῦ Αἰάκου, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν Σάμον κατόπιν ἐπαναστάσεως. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν διήρесе τὸ κράτος εἰς τρία μέρη καὶ τὸ ἐμοιράσθη μὲ τοὺς ἀδελφούς του Παντάγωντον καὶ Συλοσῶντα. Κατόπιν δέ, ἀφοῦ τὸν μὲν ἓνα ἀπὸ αὐτοὺς ἐφόνευσε, τὸν δὲ νεώτερον Συλοσῶντα ἐξεδιώξεν, κατέλαβεν ὅλην τὴν Σάμον. Ἀφοῦ τὴν κατέλαβεν, ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Ἄμασι, ἐπεμπεν εἰς αὐτὸν δῶρα καὶ ἐδέχετο ἄλλα ἀπὸ ἐκεῖνον. Ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἡ δύναμις τοῦ Πολυκράτους ἀμέσως ἐμεγάλωσε καὶ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην εἰς τὴν Ἰωνίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Διότι ὅπουδῆποτε ἔστειλε τὸν στρατὸν του, πάντα εἶχεν ἐπιτυχίας. Εἶχεν ἑκατὸν πεντηκοντόρους καὶ χιλίους τοξότας. Ἐλεηλάτει πάντας ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως. «Διότι, καθὼς ἔλεγε, θὰ φανῶ περισσότερον εὐχάριστος εἰς τὸν φίλον μου, ὅταν τοῦ ἀποδώσω ὅσα τοῦ ἤρπασα, παρὰ νὰ μὴ λάβω ἀπὸ αὐτὸν τίποτε ἐξ ἀρχῆς». Ἐκυρίευσε λοιπὸν πολλὰς νήσους καὶ πολλὰς πόλεις τῆς ἠπείρου. Μάλιστα καὶ τοὺς Λεσβίους, πού ἐβοήθουν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις τοὺς Μιλησίους, ἐνίκησεν εἰς ναυμαχίαν καὶ συνέλαβεν αὐτοὺς αἰχμαλώτους. Αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν ἔσκαψαν τὴν τάφρον γύρω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς Σάμου.

40. Τὴν μεγάλην εὐτυχίαν τοῦ Πολυκράτους δὲν ἠγνῶει, νομίζω, ὁ Ἄμασις, ἀλλὰ τὸναντίον καὶ ἐνδιεφέρετο δι' αὐτήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ εὐτυχία του αὐτὴ συνεχῶς ἐμεγάλωνεν, ἔγραψε τὰ ἐξῆς ἐπὶ παπύρου καὶ τὰ ἔστειλεν εἰς τὴν Σάμον. «Ὁ Ἄμασις πρὸς τὸν Πολυκράτη λέγει τὰ ἀκόλουθα. Εὐχάριστον μὲν εἶναι νὰ πληροφορηθῆται κανεὶς ὅτι ὁ φίλος καὶ σύμμαχος του εὐτυχεῖ. Ἀλλ' εἰς ἐμὲ δὲν ἀρέσκει ἡ μεγάλη σου εὐτυχία, διότι καλὰ γνωρίζω ὅτι τὸ θεῖον εἶναι φθονερόν. Θὰ ἐπεθύμουν λοιπὸν καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος καὶ ὅλοι ὅσους ἀγαπῶ ἄλλοτε μὲν εἰς μερικὰς ὑποθέσεις μας νὰ εὐδοκιμοῦμεν, ἄλλοτε δὲ νὰ ἀποτυγχάνωμεν, ὥστε ἡ ζωὴ μας νὰ διαφέρῃ μὲ τὴν ἀλλαγὴν καὶ νὰ μὴ εἴμεθα πάντοτε εὐτυχεῖς. Διότι ποτὲ ὡς τώρα δὲν ἤκουσα νὰ κάνουν λόγον δι' ἓνα ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ κατὰ πάντα ἦτο εὐτυχής, νὰ μὴ ἔχη ἐλεεινὸν τέλος μέχρι τελείας καταστροφῆς του. Σὺ λοιπὸν ἄκουσε καὶ κάμε τὰ ἐξῆς διὰ τὴν εὐτυχίαν σου. Φρόντισε νὰ εὐρῆς, ποῖον πολυτιμότερον ἀγαθὸν ἔχεις καὶ μὲ τὴν ἀπώλειάν του θὰ λυπηθῆς ὑπερβολικὰ· ρῖψε τὸ πρᾶγμα τοῦτο κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ φανερωθῆ πλεόν εἰς ἀνθρω-

πον. Καὶ ἂν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ αἱ εὐτυχίαι σου δὲν ἐναλλάσσωνται διαδοχικὰ μὲ τὰς δυστυχίας, θεράπευσε τὴν κατάστασιν μὲ τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον σοῦ ὑπαγορεύω».

41. Ἀφοῦ ἀνέγνωσεν ὁ Πολυκράτης αὐτά, ἐνόησεν ὅτι ὁ Ἄμασις τὸν συνεβούλευεν ὀρθῶς. Ἐζήτησε λοιπὸν νὰ εὑρῆ, ποῖον ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς του ἐὰν ἔχανε, θὰ ἐλυπεῖτο ἢ ψυχὴ του ὑπερβολικὰ. Ἀφοῦ ἐσκέφθη καλῶς, εὔρε τὸ ἐξῆς. Εἶχε μίαν σφραγιδα χρυσοδεμένην, τὴν ὁποίαν ἐσυνήθιζε νὰ φορῆ ὡς δακτυλίδι. Ἦτο ἀπὸ σμάραγδον λίθον, ἔργον τοῦ Θεοδώρου, υἱοῦ τοῦ Τηλεκλέους ἀπὸ τὴν Σάμον. Ὅταν λοιπὸν ἀπεφάσισε νὰ χάσῃ αὐτήν, ἔκαμε τὸ ἐξῆς. Ἐτοίμασε μίαν πεντηκόντορον μὲ τοὺς ἄνδρας της καὶ εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς αὐτήν. Κατόπιν διέταξε νὰ ἀνοιχθοῦν εἰς τὸ πέλαγος. Ὅταν ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν νῆσον, ἀφήρесе ἀπὸ τὸν δάκτυλόν του τὴν σφραγιδα καὶ, ἐνῶ τὸν ἔβλεπον ὅλοι οἱ συμπλέοντες, ρίπτει αὐτήν εἰς τὸ πέλαγος. Αὐτὸ ἔκαμε καὶ ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἐλυπεῖτο διὰ τὴν συμφορὰν.

42. Μετὰ πέντε ὅμως ἢ ἐξ ἡμέρας ἀπὸ αὐτὸ τὸ γεγονός συνέβη τὸ ἐξῆς εἰς τὸν Πολυκράτη. Ἄλιεύς συνέλαβεν ἕνα μέγαν καὶ ὠραῖον ἰχθύν καὶ ἐθεώρησε καλὸν νὰ προσφέρῃ αὐτὸν ὡς δῶρον εἰς τὸν Πολυκράτη. Τὸν ἔφερε λοιπὸν εἰς τὰς πύλας τοῦ Πολυκράτους καὶ ἔλεγεν ὅτι ἐπεθύμει νὰ παρουσιασθῆ εἰς αὐτόν. Ὅταν οὗτος ἐπέτυχε τοῦτο, προσέφερε τὸν ἰχθύν εἰς τὸν Πολυκράτη μὲ τοὺς ἐξῆς λόγους. «Βασιλεῦ, ἔπιασα αὐτὸ τὸ ψάρι, δὲν ἐθεώρησα ὀρθὸν νὰ τὸ φέρω εἰς τὴν ἀγοράν, ἂν καὶ ζῶ ἀπὸ τὴν ἐργασίαν μου, ἀλλὰ μοῦ ἐφάνη ὅτι εἶναι ἄξιον διὰ σέ καὶ τὴν βασιλικὴν σου ἐξουσίαν Δι' ἐσέ λοιπὸν τὸ ἔφερα ὡς δῶρον.» Ὁ Πολυκράτης εὐχαριστήθη πολὺ μὲ τοὺς λόγους καὶ ἀπήντησε μὲ τὰ ἐξῆς : «Ἐκαμες πάρα πολὺ καλὰ καὶ σοῦ χρεωστῶ διπλῆν εὐγνωμοσύνην διὰ τοὺς λόγους καὶ διὰ τὸ δῶρον. Καλοῦμεν καὶ σέ εἰς τὸ δεῖπνον». Καὶ ὁ μὲν ἄλιεύς μὲ ὑπερηφάνειαν διὰ τὴν τιμὴν αὐτὴν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὅταν δὲ οἱ ὑπηρέται ἤνοιξαν τὸν ἰχθύν, εὔρον εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ τὴν σφραγιδα τοῦ Πολυκράτους. Μόλις τὴν εἶδον καὶ τὴν ἐπῆραν εἰς τὰς χεῖράς των, τὴν ἔφεραν χαρούμενοι εἰς τὸν Πολυκράτη. Ὅταν ἔδιδον τὴν σφραγιδα, διηγοῦντο, μὲ ποῖον τρόπον εὔρεθη. Τότε ὁ Πολυκράτης ἐνόησεν ὅτι τὸ γεγονός αὐτὸ ὀφείλεται εἰς τὴν θεῖαν δύναμιν, γράφει εἰς πάπυρον ὄλα, ὅσα ἔπραξε καὶ πᾶν

ὅ τι συνέβη. Ἄφοῦ ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν, ἔστειλεν αὐτὴν εἰς τὴν Αἴ-
γυπτον.

43. Ὄταν ὁ Ἄμασις ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πολυκράτη, ἐνόησεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς ἄνθρωπος νὰ ἀπομακρύνῃ ἓνα ἄλλον ἀπὸ ἐκεῖνο, ποῦ πρόκειται νὰ τοῦ συμβῆ καὶ ὅτι ὁ Πολυκράτης δὲν ἔμελλε νὰ ἔχῃ καλὸν τέλος, ἀφοῦ τόσον πολὺ τὸν εὐνοεῖ ἡ τύχη, ὥστε νὰ εὐρίσκη ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔρριπτεν (εἰς τὴν θάλασσαν).

Ἐπεμψε λοιπὸν κήρυκα εἰς τὴν Σάμον, διὰ νὰ τοῦ εἴπῃ ὅτι διαλύει τὴν μεταξύ των συμμαχίαν. Ἐπραξε δὲ τοῦτο φοβούμενος, μήπως συμβῆ μεγάλη καὶ φοβερὴ συμφορὰ εἰς τὸν Πολυκράτη καὶ λυπηθῆ αὐτὸς περισσότερον τότε ὡς φίλος.

ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο γίνεται λόγος περὶ τῶν δύο μεγάλων ἐκστρατειῶν τοῦ Δαρείου κατὰ τῆς Σκυθίας καὶ κατὰ τῆς Λιβύης.

Ἡ Λιβύη

41. Τοιαύτη εἶναι ἡ διαμόρφωσις καὶ τόση ἡ ἔκτασις τῆς Ἀσίας. Ἡ δὲ Λιβύη εὐρίσκεται εἰς τὴν ἄλλην χερσόνησον, διότι ἀκολουθεῖ ἀμέσως τὴν Αἴγυπτον. Πρὸς τὸ μέρος τῆς Αἰγύπτου ἡ ξηρὰ αὕτη εἶναι στενὴ, διότι ἀπὸ αὐτῆν ἐδῶ τὴν θάλασσαν (τὴν Μεσόγειον) μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς εἶναι δέκα χιλιάδες ὀργυαί, πού ἰσοδυναμοῦν πρὸς χιλίους σταδίου. Μετὰ τὸ στενὸν αὐτὸ μέρος ἡ ξηρὰ πλατύνεται καὶ καλεῖται Λιβύη.

42. Ἀπορῶ λοιπὸν μὲ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὤρισαν καὶ διήρσαν τὴν γῆν εἰς Λιβύην, Ἀσίαν καὶ Εὐρώπην, διότι ἡ διαφορὰ μεταξύ των δὲν εἶναι μικρά. Πράγματι ἡ Εὐρώπη ὡς πρὸς τὸ μῆκος μὲν ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῶν δύο ἄλλων, ὡς πρὸς τὸ πλάτος ὅμως μοῦ φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι ἀξία νὰ παραβληθῇ πρὸς αὐτάς.

Μόνον ἡ Λιβύη πράγματι φαίνεται ὅτι περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσαν πλὴν τοῦ τμήματος αὐτῆς, τὸ ὅποιον συνορεύει πρὸς τὴν Ἀσίαν. Ὁ Νεχώ, ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων, πρῶτος ἀπὸ ὅσους γνωρίζομεν ἡμεῖς, ἀπέδειξε τοῦτο. Αὐτός, ὅταν ἔπαυσε νὰ σκάπητῃ τὴν διώρυγα, ἡ ὁποία εἶναι μεταξύ τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Ἀραβίου κόλπου, ἔστειλε μὲ πλοῖα μερικὸς Φοίνικας μὲ τὴν διαταγὴν νὰ εἰσέλθουν διὰ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν εἰς τὴν βόρειον θάλασσαν (δηλ. τὴν Μεσόγειον) καὶ δι' αὐτῆς νὰ φθάσουν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Φοίνικες λοιπὸν ἀνεχώρησαν

ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ ἐταξίδευσον εἰς τὴν νότιον (= τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν). Ὅταν ἤρχετο τὸ φθινόπωρον, ἀπεβιβάζοντο εἰς τὴν ξηράν, ἔσπειρον τὴν γῆν τῆς Λιβύης, ἐκεῖ ὅπου ἐκάστοτε συνέβαινε νὰ ταξιδεύουν καὶ περιέμενον τὸ θέρος. Ὅταν δὲ ἐθέριζον τὸν σῆτον, ἀπέπλεον. Τοιοῦτοτρόπως ἐπέρασαν δύο ἔτη. Κατὰ δὲ τὸ τρίτον ἐπέρασαν τὰς Ἡρακλείους στήλας καὶ ἐφθασαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Καὶ διηγοῦντο πράγματα, τὰ ὅποια ἐγὼ μὲν δὲν πιστεύω, ἄλλος ὅμως ἴσως τὰ πιστεύει, ὅτι δηλαδὴ, ὅταν περιέπλεον τὴν Λιβύην, εἶχον τὸν ἥλιον εἰς τὰ δεξιά.

43. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγινε γνωστὴ πρῶτον ἡ Λιβύη. Μετὰ τούτους οἱ Καρχηδόνιοι λέγουσι ὅτι τὴν ἐγνώρισαν. Διότι ὁ Σατάσπης, ὁ υἱὸς τοῦ Τεάσπιος, Ἀχαιμενίδης, δὲν περιέπλευσε τὴν Λιβύην, ἀν καὶ ἐστάλη δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν, ἀλλ' ἐπέστρεψε ὀπίσω, διότι ἐφοβήθη τὸ μῆκος τοῦ ταξιδίου καὶ τὴν ἐρημίαν, καὶ οὔτε ἔφερεν εἰς πέρας τὸν ἄθλον, τὸν ὅποιον τοῦ ἐπέβαλεν ἡ μήτηρ του. . . (Ὁ Ξέρξης δι' ἠθικὸν παράπτωμα θὰ ἀνεσκολόπιζε τὸν Σατάσπην), ἀλλ' ἡ μήτηρ του εἶπεν εἰς τὸν βασιλέα ὅτι θὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὸν υἱὸν τῆς μεγαλυτέρας τιμωρίαν ἀπὸ τὴν ἰδικήν του, δηλαδὴ θὰ τὸν ἠνάγκαζενὰ περιπλεύσῃ τὴν Λιβύην, μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὸν Ἀράβιον κόλπον. Ὅταν ὁ Ξέρξης ἐδέχθη τὴν συμφωνίαν ὑπὸ αὐτοῦς τοὺς ὅρους, ὁ Σατάσπης ἐφθασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καί, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπὸ ἐκεῖ ἓν πλοῖον καὶ ναύτας, ἔπλεε πρὸς τὰς Ἡρακλείους στήλας. Ἀφοῦ διέπλευσε ταύτας καὶ παρέκαμψε τὸ ἀκρωτήριον τῆς Λιβύης, τὸ ὅποιον ἔχει τὸ ὄνομα Σολόεις, ἔπλεε πρὸς μεσημβρίαν. Ὅταν ὅμως ἐπέρασε πολλὴν θάλασσαν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας καὶ πάντοτε ὑπελείπετο τὸ περισσότερον μέρος τοῦ ταξιδίου, ἐπέστρεψεν ὀπίσω καὶ ἔπλευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἀπὸ αὐτὴν ἐφθασεν εἰς τὸν βασιλέα Ξέρξην καὶ τοῦ διηγεῖτο ὅτι εἰς τὸ πλεόν μακρυνὸν σημεῖον ἔπλεε πλησίον χώρας μὲ μικροσώμους ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐφόρουσι ἐνδύματα ἀπὸ φύλλα φοίνικος καί, ὅπως αὐτοὶ μὲ τὸ πλοῖον ἐπλησίαζον εἰς τὴν ξηράν, οἱ μικρόσωμοι ἐφευγον πρὸς τὰ ὄρη καταλείποντες τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ναῦται τοῦ εἰσῆρχοντο χωρὶς νὰ πειράζουσι τίποτε· μόνον τρόφιμα ἔπαιρναν ἀπὸ αὐτάς. Αἴτιον δὲ τῆς μὴ ὀλοκληρώσεως τοῦ περίπλου τῆς Λιβύης ἔλεγεν ὅτι ἦτο τὸ ἐξῆς· ὅτι τὸ πλοῖον δὲν ἦτο δυνατὸν πλεόν νὰ προχωρήσῃ περισσότερον, διότι εὑρίσκειν εἰς τὸν πυθμένα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ξέρξης δὲν παρεδέχετο ὅτι ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν καὶ διότι δὲν ἐξεπλήρωσε βέβαια τὸν ἄθλον,

τὸν ὁποῖον τοῦ ἐπρότειναν, τὸν ἀνεσκολόπισεν ἐπιβάλλων εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχικὴν ποινήν. . .

44. Τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἀσίας ἀνεκαλύφθησαν ἀπὸ τὸν Δαρεῖον, ὁ ὁποῖος ᾔθελε νὰ μάθῃ, εἰς ποίαν θάλασσαν ἐκβάλλει ὁ Ἴνδός ποταμός, ὁ δευτερός ἀπὸ ὅλους τοὺς ποταμούς, ποὺ τρέφει κροκοδείλους.

Στέλλει μὲ πλοῖα καὶ ἄλλους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐμπιστοσύνην ὅτι θὰ εἴπουν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸν Σκύλακα τὸν Καρυανδέα. Αὐτοὶ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν πόλιν Κασπάτυρον καὶ ἀπὸ τὴν Πακτυϊκὴν χώραν ἔπλεον τὸν ποταμὸν πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῆς θαλάσσης. Κατόπιν πλέοντες διὰ θαλάσσης πρὸς δυσμὰς κατὰ τὸν τριακοστὸν μῆνα φθάνουν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον, ἀπὸ ὅπου ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων ἀπέστειλε τοὺς Φοίνικας, ποὺ εἶπον προηγουμένως, διὰ νὰ περιπλεύσουν τὴν Λιβύην. Μετὰ τὸν περίπλου αὐτῶν ὁ Δαρεῖος ὑπέταξε τοὺς Ἴνδούς καὶ ἐχρησιμοποιοῦσε αὐτὴν τὴν θάλασσαν. Τοιοῦτοτρόπως καὶ τῆς Ἀσίας τὰ ἄλλα μέρη εὐρέθησαν ὅτι εἶναι ὅμοια μὲ τῆς Λιβύης, ἐκτὸς τῶν πρὸς ἀνατολὰς.

45. Ἡ δὲ Εὐρώπη ἀπὸ κανένα δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γνωστή, ἂν περιβάλλεται ἀπὸ θάλασσαν οὔτε ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν οὔτε ἀπὸ τὸν βορρᾶν. Ὡς πρὸς τὸ μῆκος εἶναι γνωστὸν ὅτι εἶναι ἴση μὲ τὰς δύο ἄλλας μαζί. Δὲν δύναμαι ἐπίσης νὰ ἐρμηνεύσω, διατί, ἐνῶ ἡ γῆ εἶναι μία, ἐδόθησαν εἰς αὐτὴν τρία ὀνόματα διαφορετικά, ἀπὸ ὀνόματα γυναικῶν, οὔτε διατί ὡς ὄρια εἰς αὐτὴν ἐτέθησαν ὁ Νεῖλος, ποταμὸς τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὁ Φᾶσις, ὁ τῆς Κολχίδος. Ἄλλοι λέγουν τὸν Τάναϊν, ποταμὸν τῆς Μαιώτιδος, καὶ τὰ Κιμμέρια Στενά. Ἐπὶ πλεον δὲν δύναμαι νὰ πληροφορηθῶ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, ὅτινες καθώρισαν αὐτὰ τὰ ὄρια καὶ ἀπὸ τοῦ ἔλαβον αὐτὰς τὰς ἐπωνυμίας. Ἡ Λιβύη μὲν λέγεται ἀπὸ τοὺς περισσότερους Ἕλληνας ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς Λιβύης, γυναικὸς Ἰθαγενοῦς, ἡ δὲ Ἀσία ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς τοῦ Προμηθέως, Οἱ Λυδοὶ ὅμως διεκδικοῦν τὸ ὄνομα αὐτὸ καὶ λέγουν ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἡ Ἀσία ἀπὸ τὸν Ἀσίαν, υἱὸν τοῦ Κότυος, υἱοῦ τοῦ Μάνου καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν γυναῖκα τοῦ Προμηθέως Ἀσίαν. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν Ἀσίαν ἰσχυρίζονται ὅτι ὠνομάσθη καὶ ἡ φυλὴ τῶν Σάρδεων Ἀσίας. Ἡ δὲ Εὐρώπη δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς κανένα ἄνθρωπον, οὔτε ἂν περιβρέχεται ἀπὸ θάλασσαν οὔτε ἀπὸ τοῦ ἔλαβεν αὐτὸ τὸ ὄνομα οὔτε εἶναι

φανερὸν, ποῖος τὸ ἔδωκεν, ἐκτὸς ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην τῆς Τύρου.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προηγουμένως θὰ ἦτο ἄρα χωρὶς ὄνομα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ αἱ ἄλλαι. Ἄλλ' ἦτο φανερόν ὅτι ἡ Τυρία αὐτὴ ἦτο ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ δὲν ἔφθασεν εἰς τὴν χώραν αὐτήν, ἥτις ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τώρα καλεῖται Εὐρώπη, ἀλλὰ ἦλθεν ἀπὸ τὴν Φοινίκην εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἀπὸ τὴν Κρήτην εἰς τὴν Λυκίαν. Αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἀρχοῦν περὶ τούτων, διότι ἡμεῖς θὰ μεταχειριζώμεθα τὰ καθιερωμένα ὀνόματα.

ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ

Μέχρι τοῦ κεφαλαίου 27 τοῦ βιβλίου τούτου ὁ Ἡρόδοτος συνεχίζει τὴν ἀφήγησιν τοῦ τετάρτου βιβλίου του περὶ τῶν πολέμων τῶν Περσῶν εἰς τὴν Σκυθίαν, τὴν Λιβύην, τὸν Ἑλλησποντον, τὴν Θοράκην. Ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 28 κ. ε. ἀρχίζει ἡ ἐξιστόρησις τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἴωνων. Οἱ Ἕλληνες τῆς κυρίως Ἑλλάδος καλοῦνται νὰ βοηθήσουν τοὺς ὁμοεθνεῖς των τῆς Ἰωνίας, οἵτινες εἶχον ὑποδουλωθῆ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Οἱ Σπαρτιᾶται ὑστεροβούλως συμβουλεύουν τοὺς συμμάχους των νὰ ἐπαναφέρουν τὸν Ἰππῖαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Πρὸς αὐτοὺς ὁ Κορίνθιος Σωσικλῆς μεταξὺ ἄλλων λέγει καὶ τὰ ἐξῆς περὶ Λάβδας.

1. Ἡ Λάβδα

92. Οἱ Σπαρτιᾶται εἶπον αὐτά. Οἱ περισσότεροι ὅμως σύμμαχοι δὲν ἐπεδοκίμαζον αὐτοὺς τοὺς λόγους. Ἐνῶ δὲ οἱ ἄλλοι ἐσιώπων, μόνον ὁ Σωσικλῆς ὁ Κορίνθιος εἶπε τὰ ἐξῆς.

1. Βέβαια ὁ οὐρανὸς θὰ ἔλθῃ κάτω ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἡ γῆ θὰ αἰωρεῖται ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ, οἱ ἄνθρωποι θὰ ζοῦν ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ οἱ ἰχθύες ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν προηγουμένως οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ σεῖς, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καταλύετε τὰς ἰσονομίας καὶ εἴσθε ἔτοιμοι νὰ ἐπαναφέρετε τὰς τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχει οὐδὲν καθεστῶς εἰς τὸν κόσμον ἀδικώτερον καὶ περισσότερον αἰματοβαμμένον.

Ἐὰν πράγματι σᾶς φαίνεται ὅτι εἶναι καλὸν νὰ κυβερνῶνται αἱ πόλεις ὑπὸ τυράννων, σεῖς πρῶτοι ἐγκαταστήσατε τύραννον εἰς τὴν πόλιν σας καὶ ἔπειτα προσπαθήσατε νὰ ἐγκαταστήσετε καὶ εἰς τὰς ἄλλας

πόλεις. Τώρα ἐνῷ σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν ἔχετε δοκιμάσει τὴν τυραννίδα καὶ ἐνῷ προσέχετε μὲ ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα νὰ μὴ παρουσιασθῇ αὐτὴ εἰς τὴν Σπάρτην, φέρεσθε ὑπόυλως πρὸς τοὺς συμμάχους. Ἐὰν ὅμως εἴχετε τὴν πεῖραν τῆς τυραννίδος, τὴν ὁποῖαν ἡμεῖς ἔχομεν, θὰ ἠδύνασθε νὰ μᾶς δώσετε καλύτερας συμβουλὰς περὶ αὐτῆς ἀπὸ αὐτὰς, ποὺ μᾶς ἐδώσατε πρὸ ὀλίγου.

2. Ἡ πολιτικὴ κατάστασις λοιπὸν εἰς τὴν πόλιν τῶν Κορινθίων ἦτο ἡ ἀκόλουθος. Ἦτο ὀλιγαρχία καὶ αὐτοὶ οἱ καλούμενοι Βακχιάδαι εἶχον τὴν ἐξουσίαν. Ἐδίδον καὶ ἐλάμβανον γυναῖκας ὡς συζύγους μεταξὺ των. Εἰς ἀπὸ αὐτοὺς ὁ Ἀμφίων ἐγέννησε θυγατέρα χολὴν, ὀνομαζομένην Λάβδαν. Διότι λοιπὸν οὐδεὶς ἀπὸ τοὺς Βακχιάδας ἤθελε νὰ τὴν νυμφευθῇ, ὁ Ἡετίων ὁ υἱὸς τοῦ Ἐχεκράτους, ἀπὸ τὸ δῆμον τῆς Πέτρας, Λαπίθης τὴν καταγωγὴν καὶ ἀπόγονος τοῦ Καινέως, ἔλαβεν αὐτὴν ὡς σύζυγον. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἀπέκτα τέκνα οὔτε μὲ αὐτὴν οὔτε μὲ ἄλλην γυναῖκα, ἔστειλεν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, διὰ νὰ ἐρωτησῇ, ἂν θὰ ἔκαμνε παιδί. Ἐνῷ δὲ εἰσήρχετο εἰς τὸ ἱερόν, ἡ Πυθία εὐθὺς τὸν χαιρετίζει μὲ τοὺς ἀκολούθους στίχους.

Ἡετίων, οὐδεὶς σὲ τιμᾶ, ἂν καὶ εἶσαι ἄξιος πολλῶν τιμῶν.

Ἡ Λάβδα εἶναι ἔγκυος, θὰ γεννήσῃ δὲ πέτραν στρογγύλην, ἡ ὁποία θὰ πέσῃ ἐπάνω εἰς τοὺς μονάρχας καὶ θὰ ἀποδώσῃ τὸ δίκαιον εἰς τὴν Κόρινθον.

Ὁ χρησμὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐδόθη εἰς τὸν Ἡετίωνα, ἐκοινολογήθη, δὲν γνωρίζω πῶς, εἰς τοὺς Βακχιάδας. Καὶ εἰς αὐτοὺς ὁ χρησμὸς περὶ τῆς Κορίνθου, ὅστις εἶχε δοθῆ προηγουμένως, ἦτο ἀνεξήγητος· ἀνεφέρετο εἰς τὸ αὐτὸ θέμα μὲ τὸν χρησμὸν τοῦ Ἡετίωνος καὶ ἔλεγε τὰ ἑξῆς. «Εἰς ἀετὸς εἶναι ἔγκυος ἐντὸς βράχων· θὰ γεννήσῃ λέοντα ἰσχυρὸν καὶ ὠμοσφάγον, ὁ ὁποῖος θὰ κόψῃ πολλῶν τὰ γόνατα. Καλὰ σκεφθῆτε λοιπὸν αὐτά, σεῖς Κορινθιοὶ ποὺ κατοικεῖτε γύρω ἀπὸ τὴν ὠραίαν Πειρήνην καὶ τὴν ἀπόκρημνον ἀκρόπολιν τῆς Κορίνθου».

Αὐτὸς μὲν λοιπὸν ὁ χρησμὸς ὁ δοθεὶς προηγουμένως εἰς τοὺς Βακχιάδας ἦτο ἀκατανόητος. Τότε ὅμως, μόλις ἐπληροφορήθησαν τὸν χρησμὸν τὸν δοθέντα εἰς τὸν Ἡετίωνα, ἀμέσως ἐνόησαν καὶ τὸν προηγούμενον, ποὺ ἦτο σύμφωνος μὲ τὸν τοῦ Ἡετίωνος. Ἄν καὶ ἑκατάλαβαν ὅμως αὐτόν, ἐσιώπων, διότι εἶχον ἀπόφασιν νὰ θανατώσουν τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὸν Ἡετίωνα. Ἀμέσως λοιπὸν, μόλις

ἐγέννησεν ἡ γυναῖκα, ἔστειλαν δέκα ἄνδρας ἰδικούς των εἰς τὸν δῆμον, ὅπου ἦτο ἡ κατοικία τοῦ Ἡετίωνος, διὰ νὰ φονεύσουν τὸ παιδί. "Ὅταν ἔφθασαν αὐτοὶ εἰς τὴν Πέτραν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἡετίωνος, ἐζήτησαν τὸ παιδί. Ἡ Λάβδα, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεως ἐκείνων καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἐζήτησαν τὸ παιδί ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὸν πατέρα, τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔδωκεν εἰς ἓνα ἀπὸ αὐτούς. Εἶχον δὲ οὗτοι συμφωνήσει καθ' ὁδόν, ὅποιος πρῶτος πάρῃ εἰς τὰ χέρια τοῦ παιδὶ, νὰ τὸ ρίψῃ μὲ δύναμιν κάτω. "Ὅταν λοιπὸν ἡ Λάβδα τὸ ἔφερε καὶ τὸ ἔδωκε, κατὰ θεῖαν τύχην τὸ παιδί ἐμερίδασεν εἰς ἐκεῖνον, πού τὸ ἔλαβεν. Οὗτος ἀντελήφθη τοῦτο καὶ ὁ οἶκος τὸν ἠμπόδισε νὰ τὸ θανατώσῃ. Ἐλυπήθη λοιπὸν αὐτὸ καὶ τὸ παραδίδει εἰς τὸν δεύτερον, αὐτὸς εἰς τὸν τρίτον καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τὸν ἓνα εἰς τὸν ἄλλον παραδιδόμενον ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τοὺς δέκα, χωρὶς νὰ ἔχη οὐδεὶς τὴν διάθεσιν νὰ τὸ θανατώσῃ.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀπέδωσαν εἰς τὴν μητέρα τὸ παιδίον καὶ ἐξῆλθον, ἐστάθησαν ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν καὶ ἐπέπληττον ὁ εἰς τὸν ἄλλον, κατηγοροῦντες προπάντων τὸν πρῶτον, πού τὸ ἔλαβε, διότι δὲν ἔπραξε σύμφωνα μὲ τὰς ἀποφάσεις των.

Τέλος, ἀφοῦ ἐπέρασαν ὀλίγη ὥρα, ἀπεφάσισαν νὰ εἰσέλθουν ἐκ νέου καὶ νὰ λάβουν μέρος πάντες εἰς τὸν φόνον.

4. Ἦτο ὁμως πεπρωμένον νὰ ἀναβλαστήσουν ἀπὸ τὸν ἀπόγονον τοῦ Ἡετίωνος συμφοραὶ διὰ τὴν Κόρινθον. Ἡ Λάβδα πράγματι εἶχε σταθῆ πλησίον τῆς ἰδίας θύρας καὶ παρηκολούθησεν ὅλην αὐτὴν τὴν συζήτησιν καὶ ἐπειδὴ ἐφοβήθη, μήπως μετανοήσουν καί, ἀφοῦ διὰ δευτέραν φορὰν πάρουν τὸ παιδί, τὸ φονεύσουν, τὸ φέρει καὶ τὸ κρύπτει πάρα πολὺ καλὰ εἰς μέρος, πού τῆς ἐφάνη ὅτι ἦτο ἀπίθανον νὰ ὑποψιασθοῦν, μέσα εἰς κυψέλην, διότι ἐγνώριζε καλὰ ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψουν καὶ ἔλθουν πρὸς ἀναζήτησίν του, ἐπρόκειτο νὰ ἐρευνήσουν τὰ πάντα. Αὐτὸ-πού καὶ ἀκριβῶς ἔγινεν. Ἀφοῦ λοιπὸν εἰσῆλθον καὶ τὸ ἀνεζήτησαν καὶ αὐτὸ ἦτο ἄφαντον, ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν καὶ νὰ εἶπουν εἰς αὐτούς, πού τοὺς ἔστειλαν, ὅτι δῆθεν ἐξετέλεσαν αὐτὰ πού ἐκεῖνοι διέταξαν. Αὐτοὶ μὲν λοιπὸν ἐπέστρεψαν καὶ ἔλεγον αὐτά.

5. Ἀκολούθως τὸ παιδίον ἐμεγάλωνε πρὸς χαρὰν τοῦ Ἡετίωνος, καὶ ἐπειδὴ διέφυγεν αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ἀπὸ τὴν κυψέλην τοῦ ἐδόθη τὸ ὄνομα Κύψελος. Ὅταν ἔγινεν ὁ Κύψελος ἀνὴρ καὶ ἐζήτησε τὴν συμ-

βουλήν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν, ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς εὐνοϊκὸς χρησμὸς, εἰς τὸν ὅποιον στηριζόμενος ἐπετέθη κατὰ τῆς Κορίνθου καὶ κατέλαβεν αὐτήν. Ὁ χρησμὸς ἦτο ὁ ἐξῆς.

«Εὐτυχὴς ὁ ἀνὴρ οὗτος, ὁ ὅποιος εἰσέρχεται εἰς τὴν κατοικίαν μου, ὁ Κύψελος ὁ υἱὸς τοῦ Ἡετίωνος, βασιλεὺς τῆς ἐνδόξου Κορίνθου, αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, ἀλλ' ὄχι πλέον βέβαια καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παιδιῶν του».

Αὐτὸς λοιπὸν ἦτο ὁ χρησμὸς. Ὅταν δὲ ἐγίνε τύραννος ὁ Κύψελος, ἔδειξε τὴν ἐξῆς περίπου διαγωγὴν ἀνδρός. Πολλοὺς μὲν Κορινθίους κατεδίωξε, πολλοὺς δὲ ἀπεστέρησε τῆς περιουσίας των καὶ πάρα πολλοὺς τῆς ζωῆς των. Ἀφοῦ ἐβασίλευσεν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη καὶ ἐπέρασε μέχρι τέλους τὸν βίον του εὐτυχῆς, τὸν διαδέχεται εἰς τὴν τυραννίαν ὁ υἱὸς του Περιάνδρος. Ὁ Περιάνδρος οὗτος λοιπὸν κατ' ἀρχὰς ἦτο ἡπιώτερος τοῦ πατρός. Ἀφ' οὗτου ὅμως διὰ πρέσβειων ἐσχετίσθη μὲ τὸν Θρασύβουλον τὸν τύραννον τῆς Μιλήτου, ἐγένιν ἀκόμη περισσότερον αἰμοβόρος ἀπὸ τὸν Κύψελον. Διότι ἔπεμψε πρὸς τὸν Θρασύβουλον κήρυκα καὶ ἐζήτηι νὰ μάθῃ, ποῖον πολιτικὸν καθεστῶς νὰ ἐγκαταστήσῃ, διὰ νὰ εἶναι ἀσφαλέστατος καὶ νὰ διοικῆ τὴν πόλιν πάρα πολὺ καλά. Ὁ Θρασύβουλος ἔφερε τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Περιάνδρου ἐξω ἀπὸ τὴν πόλιν, εἰσῆλθεν εἰς ἐσπαρμένον ἀγρὸν καὶ, ἐνῶ διέσχιζε τὸν σῆτον, ἤρῳτα πάλιν καὶ ἀνέκρινε τὸν κήρυκα περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀφίξεώς του ἀπὸ τὴν Κόρινθον. Συγχρόνως ἔκοπτε καὶ ἔριπτε κατὰ γῆς πάντα στάχυν, τὸν ὅποιον ἐβλεπε νὰ ὑπερέχῃ τῶν ἄλλων, μέχρις οὗτου μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κατέστρεψε τὰ ὠραιότερα καὶ ὑψηλότερα στάχυα τοῦ σίτου. Ἀφοῦ διέσχισε τὸν ἐσπαρμένον τόπον, ἔπεμψεν ὀπίσω τὸν κήρυκα χωρὶς νὰ δώσῃ οὐδεμίαν συμβουλήν εἰς αὐτόν. Ὅταν ὁ κῆρυξ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κόρινθον, ὁ Περιάνδρος ἦτο πρόθυμος νὰ πληροφορηθῆ τὴν συμβουλήν. Ἀλλ' ὁ κῆρυξ ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ Θρασύβουλος δὲν τοῦ ἔδωκεν οὐδεμίαν συμβουλήν καὶ ὅτι παραξενεύεται διὰ τὸν Περιάνδρον, πῶς τὸν ἔστειλεν εἰς τοιοῦτον ἄνθρωπον, παράφρονα καὶ καταστροφέα τῆς περιουσίας του καὶ ἀφηγεῖτο, ὅσα εἶχεν ἴδει νὰ κάμνῃ ὁ Θρασύβουλος.

6. Ὁ Περιάνδρος ὅμως συνέλαβε τὴν σημασίαν τῆς πράξεως τοῦ Θρασυβούλου καὶ ἀπεφάσισε νὰ φονεύσῃ τοὺς ὑπερέχοντας μεταξὺ τῶν πολιτῶν, ὅπως τὸν συνεβούλευεν ὁ Θρασύβουλος. Ἐδειξε τότε ὄλην του τὴν κακίαν πρὸς τοὺς πολίτας. Διότι ὅσους ὁ Κύψελος ἄφησε μὲ τὰς

ἐκτελέσεις καὶ τὰς ἐξορίας, αὐτοὺς ἀπετελείωσεν ὁ Περίανδρος. . .

Τοιαύτη λοιπὸν εἶναι ἡ τυραννὶς σας, ὦ Λακεδαιμόνιοι, καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ κατορθώματα αὐτῆς. Ἡμᾶς ὅμως τοὺς Κορινθίους κατέλαβε μεγάλη ἔκπληξις ἀμέσως, μόλις σᾶς εἶδομεν νὰ στέλλετε νὰ καλέσετε τὸν Ἴππῖαν. Τώρα ἀκόμη περισσότερο ἐκπλησσομεθα μ' αὐτοὺς σας τοὺς λόγους. Σᾶς ἐξοριζόμεν εἰς τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων, μὴ ἐγκαταστήσετε τυραννίδας εἰς τὰς πόλεις. Λοιπὸν δὲν θὰ παραιτηθῆτε τῆς ιδέας αὐτῆς, ἀλλὰ θὰ προσπαθῆτε παρὰ πᾶσαν δικαιοσύνην νὰ ἐπαναφέρετε τὸν Ἴππῖαν ; Γνωρίζετε ὅτι οἱ Κορίνθιοι δὲν συμφωνοῦν μὲ σᾶς».

93. Ὁ Σωσικλῆς μὲν, ὅστις ἦλθε πρέσβυς ἀπὸ τὴν Κόρινθον, εἶπεν αὐτά. Ὁ δὲ Ἴππῖας ἀπήντησεν ἐπικαλούμενος τοὺς ἴδιους μὲ αὐτὸν θεοὺς, ὅτι οἱ Κορίνθιοι περισσότερο ἀπὸ ὅλους θὰ ἐπιθυμήσουν πάρα πολὺ τοὺς Πεισιστρατίδας, ὅταν θὰ ἔλθουν αἱ ἡμέραι, πού τοὺς ἔχει ὀρίσει ἡ μοῖρα, νὰ ἀδικηθοῦν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀπήντησε δὲ ὁ Ἴππῖας μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, διότι ἐγνώριζε περισσότερο παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου καὶ μὲ μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν τοὺς χρησμούς. Οἱ λοιποὶ ἐξ ἄλλου σύμμαχοι ἕως τότε μὲν ἐσιώπων. Ὅταν ὅμως ἤκουσαν τὸν Σωσικλέα νὰ ἐκφράζῃ τὴν γνώμην του ἐλευθέρως, τότε πάντες ἐξεφώνησαν ὅτι προτιμοῦν τὴν γνώμην τοῦ Κορινθίου καὶ ἐξώρριζον τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ μὴ ἐπιχειρήσουν οὐδεμίαν μεταβολὴν ἀναστατώνουσαν Ἑλληνικὴν πόλιν.

ΕΡΑΤΩ

Μηδικά

Μετὰ τὴν περὶ τῆς Ἴωνικῆς ἐπαναστάσεως ἀφήγησίν του ὁ Ἡρόδοτος, ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου 43 κ. ἐ., εἰσέρχεται εἰς τὸ κύριον θέμα τῶν ἱστοριῶν του, τὸ ὁποῖον ἔχει προαναγγεῖλει ἐν τῷ προοιμίῳ. Εἶναι δὲ τοῦτο οἱ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν πόλεμοι, τὰ «μηδικὰ» ἢ «οἱ Περσικοὶ πόλεμοι», διὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ὁποίων ἀσχολεῖται εἰς τὰ τρία τελευταῖα βιβλία.

Τοὺς πολέμους τούτους προεκάλεσεν ἡ κατακτητικὴ διάθεσις τῶν Περσῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη ἐξαπλωθῆ εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Σκυθίαν. Ὑπελείπετο ἡ Εὐρώπη. Ἡ σειρὰ αὐτῆς εἶχεν ἔλθει καὶ μάλιστα τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Οἱ Πέρσαι προφασίζονται ὅτι ὑποχρεοῦνται νὰ τιμωρήσων τοὺς Ἑρετριεῖς καὶ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἐβοήθησαν τοὺς ὁμοεθνεῖς των Ἴωνας, οἵτινες εἶχον ἐπαναστατήσει διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ (490 π. Χ.)

102. Ἀφοῦ ὑπέταξαν τὴν Ἑρέτριαν καὶ παρέμειναν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας, ἔπλεον πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Ἦσαν γεμᾶτοι ἀπὸ πολεμικὸν μένος καὶ ἠλπίζον ὅτι θὰ κάμουν καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ αὐτά, πού ἔκαμαν καὶ εἰς τοὺς Ἑρετριεῖς. Διότι δὲ ὁ Μαραθῶν ἦτο μέρος τῆς Ἀττικῆς καταλληλότατον διὰ ἰππικὸν καὶ ἔκειτο πλησιέστατα τῆς Ἑρετρίας, ὠδήγησεν αὐτοὺς ἐκεῖ ὁ Ἴππίας, ὁ υἱὸς τοῦ Πεισιστράτου.

103. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐξ ἄλλου μόλις ἐπληροφορήθησαν ταῦτα, ἔτρεξαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν Μαραθῶνα (πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ πατρῖου ἐδάφους). Ὡδήγουν αὐτοὺς δέκα στρατηγοί, ἐκ τῶν ὁποίων δέκατος ἦτο ὁ Μιλτιάδης, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ Κίμων, ὁ υἱὸς τοῦ Στησαγόρου, συνέβη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν Πεισίστρατον, υἱὸν τοῦ Ἰπποκράτους. . .

104. Οὗτος λοιπὸν ὁ Μιλτιάδης ἦλθεν ἀπὸ τὴν Χερσόνησον καὶ ἦτο τότε στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ἀφοῦ διέφυγεν δις τὸν θάνατον. . .

105. Καὶ πρῶτον μὲν, ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἦσαν ἀκόμη εἰς τὴν πόλιν, πέμπουν εἰς τὴν Σπάρτην ὡς κήρυκα τὸν Φειδιππίδην, Ἀθηναῖον τὴν καταγωγὴν, ταχυδρόμον τὸ ἐπάγγελμα. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Φειδιππίδης διηγεῖτο καὶ ἀνέφερεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ἐνεφανίσθη ὁ Πάν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Παρθενίου ὄρους ὑπεράνω τῆς Τεγέας. Τὸν ἐφώνασεν ὁ Πάν μὲ τὸ ὄνομά του δυνατὰ «Φειδιππίδην» καὶ τὸν διέταξε νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς Ἀθηναίους, διατι δὲν φροντίζουν ποσῶς δι' αὐτόν, ἐνῶ αὐτὸς ἔχει καλὰς δι' αὐτοὺς διαθέσεις καὶ εἰς πολλὰς ἤδη περιστάσεις τοὺς ἐφάνη χρήσιμος καὶ ἀκόμη θὰ τοὺς φανῇ. Καὶ αὐτὰ μὲν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπίστευσαν ὅτι εἶναι ἀληθῆ καί, ὅταν ἀποκατεστάθησαν τὰ πράγματα δι' αὐτοὺς, ἔκτισαν κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν ναὸν τοῦ Πανὸς καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν ἐξιλεώσουν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸ μήνυμα μὲ θυσίας κατ' ἔτος καὶ μὲ λαμπαδηδρομίας.

106. Ὁ Φειδιππίδης δὲ τότε, ὁ ὁποῖος ἐστάλη ὑπὸ τῶν στρατηγῶν (καὶ ἀκριβῶς ἰσχυρίσθη ὅτι τοῦ ἐφανερῶθῃ ὁ Πάν), ἐφθασεν ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σπάρτην. Ὅταν ἐπαρουσιάσθη εἰς τοὺς ἄρχοντας ἔλεγεν «ἜΩ Λακεδαιμόνιοι, οἱ Ἀθηναῖοι σὰς παρακαλοῦν νὰ τοὺς βοηθήσετε καὶ νὰ μὴ ἀφήσετε νὰ ὑποδουλωθῇ ὑπὸ βαρβάρων ἀνθρώπων πόλις ἀρχαιοτάτη τῶν Ἑλλήνων. Καὶ μάλιστα τώρα ἡ Ἐρέτρια ἔχει ὑποδουλωθῇ καὶ ἡ Ἑλλάς ἔχει γίνεαι ἀσθενεστέρα κατὰ μίαν ἀξιόλογον πόλιν». Αὐτὸς λοιπὸν ἀνήγγειλεν εἰς αὐτοὺς ὅσα εἶχεν ἐντολήν. Ἐκεῖνοι ἦσαν μὲν πρόθυμοι νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ τοὺς ἦτο ἀδύνατον ἀμέσως νὰ πράξωσι τοῦτο, διότι δὲν εἶχον τὴν διάθεσιν νὰ παραβοῦν τὸν νόμον. Ἦτο πράγματι ἡ ἐνάτη ἡμέρα τοῦ μηνὸς καὶ τὴν ἐνάτην εἶπον ὅτι δὲν δύνανται νὰ ἐκστρατεύσουν, ἀφοῦ δὲν ἦτο πανσέληνος.

107. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἀνέμενον τὴν πανσέληνον. Ὁ δὲ Ἴππίας ὠδήγησε τοὺς βαρβάρους εἰς τὸν Μαραθῶνα. . . Καὶ ἐνῶ οὗτος ἐπεστάτει εἰς ταῦτα (= τὴν παράταξιν τῶν βαρβάρων) συνέβη νὰ πταρνησθῆ καὶ νὰ βῆξῃ δυνατώτερα ἀπὸ ὅσον ἐσυνήθιζεν. Ἐπειδὴ ἦτο γέρον, οἱ περισσότεροὶ ὀδόντες του ἐκινουῦντο. Μὲ τὴν βίαν, πού ἐβῆξε λοιπόν, ἔνα δόντι ἐτινάχθη ἔξω. Ἐπειδὴ δ' ἐπεσεν αὐτὸ εἰς τὴν ἄμμον, κατέβαλε μεγάλην φροντίδα ἐπὶ πολλὴν ὥραν, διὰ νὰ τὸ εὔρη. Ἀφοῦ τὸ δόντι πρὸς λύπην του δὲν ἐφαίνετο, ἀνεστέναξε καὶ εἶπε πρὸς τοὺς παρισταμένους. «Ἡ γῆ αὐτὴ ἐδῶ δὲν εἶναι ἰδική μας καὶ δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ τὴν ὑποτάξωμεν. Ὅσον μέρος σχεδὸν μοῦ ἀνῆκε, τὸ δόντι μου τὸ κατέχει».

108. Πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἦσαν παρατεταγμένοι εἰς τὸ τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, ἦλθον μὲ ὅλας τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις οἱ Πλαταιεῖς, καθόσον οὗτοι εἶχον τεθῆ μόνου τῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι καὶ εἶχον ἤδη ἀναλάβει πολλοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ αὐτῶν. Εἶχον δὲ προσχωρήσει εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Ἐπειδὴ ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν Θηβαίων οἱ Πλαταιεῖς, κατ' ἀρχὰς προσεφέρθησαν εἰς τὸν Κλεομένη, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀναξανδρίδου, καὶ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ ὅποιοι ἔτυχε νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰ περίχωρα. Αὐτοὶ ὅμως δὲν τοὺς ἐδέχθησαν καὶ τοὺς εἶπαν τὰ ἐξῆς. «Ἡμεῖς κατοικοῦμεν μακρὰν καὶ ἡ βοήθειά μας πιθανὸν νὰ μὴ σᾶς ὠφελήσῃ, διότι εἶναι δυνατόν νὰ κινδυνεύσετε πολλὰκίς νὰ ὑποδουλωθῆτε, πρὶν τὸ μάθωμεν ἡμεῖς. Σᾶς συμβουλεύομεν λοιπὸν νὰ προσχωρήσετε εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι καὶ γείτονές σας εἶναι καὶ ἱκανοὶ νὰ σᾶς βοηθήσουν. «Οἱ Λακεδαιμόνιοι συνεβούλευον αὐτὰ ὄχι τόσον ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς, ὅσον διότι ἤθελον νὰ καταπονοῦν τοὺς Ἀθηναίους μὲ τὸ νὰ ἔρχωνται εἰς ρῆξιν πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι λοιπὸν ἔδωσαν αὐτὴν τὴν συμβουλὴν εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. Αὐτοὶ δὲν ἔδειξαν δυσπιστίαν, ἀλλ', ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἐτέλουν θυσίας πρὸς τιμὴν τῶν δώδεκα θεῶν, ἐκάθισαν ὡς ἰκέται εἰς τὸν βωμὸν καὶ προσέφεραν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους. . .

Παρέδωκαν λοιπὸν οἱ Πλαταιεῖς τοὺς ἑαυτοὺς τῶν εἰς τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τὸν τρόπον, τὸν ὅποιον ἀνέφερα, καὶ τότε ἦλθον εἰς τὸν Μαραθῶνα, διὰ νὰ τοὺς βοηθήσουν.

109. Αἱ γυνῶμαι τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν ἐδιχάσθησαν. Οἱ

μὲν δὲν ἤθελον νὰ πολεμήσουν λέγοντες ὅτι εἶναι ὀλίγοι, διὰ νὰ συμπλακοῦν μὲ τὸν στρατὸν τῶν Μήδων, οἱ δὲ ἄλλοι, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μιλτιάδης, προέτρεπον νὰ γίνῃ μάχη. Ἦσαν λοιπὸν διηρημένοι καὶ ἔνεκα τούτου μάλιστα ἐνίκῃ ἢ χειροτέρα πᾶν γνώμων ἄλλ' ὑπῆρχεν ἑνδέκατος ψηφοφόρος, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐξελέγη διὰ κλήρου πολέμαρχος τῶν Ἀθηναίων. Διότι τὸν παλαιὸν καιρὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἔδιδον δικαίωμα ψήφου εἰς τὸν πολέμαρχον ἴσον πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ στρατηγοῦ. Τότε πολέμαρχος ἦτο ὁ Καλλίμαχος ὁ Ἀφιδναῖος. Πρὸς αὐτὸν ἦλθεν ὁ Μιλτιάδης καὶ εἶπε τὰ ἑξῆς. «Ἀπὸ σέ τώρα ἐξαρτᾶται, ὦ Καλλίμαχε, ἢ νὰ ὑποδουλώσῃς τὰς Ἀθήνας ἢ νὰ καταστήσῃς αὐτὰς ἐλευθέραι καὶ νὰ ἀφήσῃς αἰωνίαν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματός σου, ἐφόσον θὰ ὑπάρχουν ἄνθρωποι, ὁποῖαν δὲν ἄφησαν οὐδὲ ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων. Διότι ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν οἱ Ἀθηναῖοι, μόνον τώρα ἔχουν περιέλθει εἰς μέγιστον κίνδυνον· καὶ ἐὰν μὲν ὑποκύβουν εἰς τοὺς Μήδους, εἶναι ἀποφασισμένον, τί θὰ πάθουν παραδιδόμενοι εἰς τὸν Ἰππῖαν· ἂν ὅμως ἢ πόλις αὐτὴ νικήσῃ, ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ γίνῃ πρώτη τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν αὐτὰ καὶ πῶς ἀπὸ σέ ἀκριβῶς ἐξαρτᾶται νὰ ἔχῃς τὴν κυρίαρχον ἀπόφασιν κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, ἔρχομαι τώρα νὰ σοῦ ἀναπτύξω.

Αἱ γνώμαι ἡμῶν τῶν δέκα στρατηγῶν ἔχουν διχασθῆ, οἱ μὲν θέλουν νὰ πολεμήσωμεν, οἱ δὲ νὰ μὴ πολεμήσωμεν. Ἐὰν μὲν δὲν πολεμήσωμεν, φοβοῦμαι, μήπως πέσῃ καμμιά μεγάλη διχόνοια εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ κλονίσῃ τὰ φρονήματα αὐτῶν, ὥστε νὰ γίνουσι φίλοι τῶν Μήδων. Ἐὰν ὅμως συγκρουσθῶμεν μετὰ τῶν βαρβάρων, πρὶν ἢ διαφθαρῆ ἢ συνειδήσῃς μερικῶν Ἀθηναίων, δυνάμεθα νὰ νικήσωμεν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι οἱ θεοὶ θὰ εἶναι οὐδέτεροι. Πάντα ταῦτα λοιπὸν τώρα εἰς σέ στηρίζονται καὶ ἀπὸ σέ ἐξαρτῶνται. Διότι, ἂν ταχθῆς μὲ τὴν γνώμην μου, θὰ ἔχῃς πατρίδα ἐλευθέραν καὶ πόλιν τὴν πρώτην μεταξύ τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἄν ὅμως προτιμήσῃς τὴν γνώμην ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μὲ πάντα τρόπον προσπαθοῦν νὰ ἀποτοέψουν τὴν σύγκρουσιν μὲ τοὺς ἐχθρούς, θὰ ἔχῃς τὰ ἐναντία ἀγαθὰ ἀπὸ ἐκείνα, τὰ ὁποῖα ἀνέφερα».

110. Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Μιλτιάδης παίρνει μὲ τὸ μέρος τοῦ τὸν Καλλίμαχον. Ἀφοῦ προσετέθη καὶ ἡ γνώμη τοῦ πολέμαρχου, ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἡ μάχη.

Μετά ἀπὸ αὐτὰ οἱ στρατηγοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑπὲρ τῆς μάχης, ὅπως ἤρχετο ἡ σειρά ἐκάστου νὰ ἔχη ἐπὶ μίαν ἡμέραν τὴν ἀρχηγίαν, προσέφερον αὐτὴν εἰς τὸν Μιλτιάδην. Οὗτος, ἂν καὶ ἐδέχετο αὐτὴν, δὲν ἔδιδεν ἀκόμη τὴν μάχην, μέχρις ὅτου ἐφθασεν ἡ ἡμέρα τῆς ἰδικῆς του ἀρχηγίας.

111. "Ὅταν ὁμως περιῆλθεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία, τότε πλεόν παρ-εταάσσοντο οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς μάχην ὡς ἐξῆς. Τοῦ μὲν δεξιῦ κέρατος ἤγεῖτο ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος. Διότι ὁ νόμος τότε αὐτὸ διέτασεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ πολέμαρχος νὰ ἔχη τὸ δεξιὸν κέρασ. Μετὰ τοῦτον παρετάσσοντο αἱ φυλαὶ κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν τῶν σειρῶν καὶ ἡ μία πλησίον τῆς ἄλλης. Τελευταῖοι δὲ παρετάσσοντο, κατέχοντες τὸ ἀρι-στερὸν κέρασ, οἱ Πλαταιεῖς.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν μάχην καὶ ἔπειτα, ὁσάκις οἱ Ἀθηναῖοι κάμνουν θυσίας κατὰ τὰς πανηγύρεις, αἱ ὁποῖαι τελοῦνται κατὰ πενταετίαν, ὁ Ἀθηναῖος κῆρυξ εὐχόμενος λέγει νὰ παρέχουν οἱ θεοὶ τὰ ἀγαθὰ συγχρό-νως εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. "Ὅταν δὲ παρετάσσοντο οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Μαραθῶνα, συνέβη τὸ ἐξῆς περίεργον. Ἐπειδὴ τὸ μῆκος τῆς Ἑλληνικῆς παρατάξεως ἐπεβάλλετο νὰ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ μῆκος τῆς παρατάξεως τῶν Μήδων, τὸ μὲν μέσον αὐτοῦ ἐσχηματίσθη εἰς μικρὸν βάθος ἀνδρῶν καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἦτο ἀσθενεστάτη ἡ Ἑλληνικὴ παράταξις, ἐνῶ τὰ δύο ἄκρα αὐτῆς ἦσαν ἰσχυρότατα ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν.

112. "Ὅταν εἶχε τελειώσει δι' αὐτοὺς ἡ πρὸς μάχην παράταξις καὶ αἱ θυσίαι ἀπέβησαν εὐνοϊκαί, τότε, μόλις ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς ἐπιθέσεως, οἱ Ἀθηναῖοι τρέχοντες ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν βαρβάρων. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο στρατῶν διάστημα δὲν ἦτο ὀλιγώτερον τῶν ὀκτῶ σταδίων. Οἱ Πέρσαι ἐξ ἄλλου βλέποντες τοὺς ἀντιπάλους νὰ ἐπέρχωνται τροχάδην παρεσκευάζοντο, διὰ νὰ δεχθοῦν τὴν ἐπίθεσιν. Καὶ ἐνόμιζον ὅτι παραφροσύνῃ κατέλαβε τοὺς Ἀθηναίους καὶ μάλιστα πάρα πολὺ ὀλεθρία, ὅπως ἐβλεπον αὐτοὺς νὰ εἶναι ὀλίγοι καὶ ὁμως νὰ ἐπιτίθενται ὀρμητικώτατα, χωρὶς νὰ ἔχουν οὔτε ἵππικὸν οὔτε τοξότας. Καὶ αὐτὰ μὲν λοιπὸν ἦσαν τὰ συμπεράσματα τῶν βαρβάρων. Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως, ὅταν συντεταγμένοι ἤλθον εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν βαρβάρων, ἐμάχοντο μετὰ γενναιότητος ἀξίας νὰ ἐγκωμιασθῇ. Διότι πρῶτοι ἐξ ὅλων τῶν ὕσων ἡμεῖς γνωρίζομεν Ἑλλήνων ἐπετέθησαν με ὀρμὴν κατὰ τῶν πο-

λεμίων, πρώτοι επίσης αντίκρουσαν ατάραχοι την Μηδικήν ένδυμασίαν και τους άνδρας, οί όποιοί έφόρουσιν αυτήν. Ένῶ μέχρι τότε άκόμη και τὸ ὄνομα τῶν Μήδων έφοβοῦντο οί "Έλληνες νά άκούσουν.

113. Ἡ μάχη αὐτῆ τοῦ Μαραθῶνος διήρκεσε πολύ. Καί εἰς μὲν τὸ μέσον τῆς παρατάξεως, ὅπου εἶχον παραταχθῆ οἱ ἴδιοι οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Σάκαι, ἐνίκων οἱ βάρβαροι καί, ὅπως ἦσαν νικηταί εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, ἀφοῦ ἔκαμαν ρῆγμα, κατεδίωκον τοὺς "Έλληνας πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Εἰς τὰ δύο ὅμως ἄκρα τῆς παρατάξεως ἐνίκων οἱ Ἄθηναῖοι καὶ οἱ Πλαταιεῖς. Νικῶντες, τοὺς μὲν τραπέντας εἰς φυγὴν βαρβάρους ἄφινον νά φεύγουν, αὐτοὶ δέ, ἀφοῦ συνήνωσαν τὰ δύο κέρατα, ἐμάχοντο κατ' ἐκείνων τῶν βαρβάρων, οἱ ὅποιοι εἶχον κάμει τὸ ρῆγμα εἰς τὸ μέσον τῆς γραμμῆς αὐτῶν καὶ ἐνίκων οἱ Ἄθηναῖοι. Τοὺς Πέρσας, πού ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, ἀκολουθοῦντες ἐφόρευον μέχρις ὅτου ἐφθασαν εἰς τὴν θάλασσαν, ὅτε ἐζήτουν πῦρ καὶ ἐπετίθεντο κατὰ τῶν πλοίων.

114. Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην ἐφονεύθη ἀφ' ἐνὸς μὲν ὁ πολέμαρχος Καλλιμάχος δεῖξας μεγάλην ἀνδρείαν. Ἀπὸ τοὺς στρατηγούς ἀπέθανεν ὁ Στησίλαος ὁ υἱὸς τοῦ Θρασύλου. Ὁ Κυνέγειρος ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος ἀφ' ἐτέρου, καθ' ἣν στιγμὴν προσεπάθει νά πιάσῃ ἓν πλοῖον ἀπὸ τὴν πρύμναν, ἐφονεύθη, ἀφοῦ τοῦ ἀπεκόπη ἡ χεὶρ διὰ πελέκεως. Ἔπεσαν ἐπίσης καὶ ἄλλοι Ἄθηναῖοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοί.

115. Ἐπτὰ μὲν λοιπὸν πλοῖα ἐκυρίευσαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ Ἄθηναῖοι. Οἱ δὲ βάρβαροι μὲ τὰ ὑπόλοιπα πλοῖα ἀπέπλευσαν καὶ ἀφοῦ ἐπῆραν ἀπὸ τὴν νῆσον, εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς εἶχον ἀφήσει, τοὺς ἐκ τῆς Ἐρετρίας αἰχμαλώτους, περιέπλεον τὸ Σούνιον θέλοντες νά προλάβουν τοὺς Ἄθηναίους καὶ νά φθάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας πρώτοι.

116. Καὶ οὗτοι μὲν περιέπλεον τὸ Σούνιον. Οἱ δὲ Ἄθηναῖοι, μὲ ὄσσην δυνατὴν ταχύτητα εἶχον εἰς τοὺς πόδας, ἐσπευδον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως καὶ ἐφθασαν, προτοῦ νά ἔλθουν οἱ βάρβαροι. Ἀναχωρήσαντες ἐκ τοῦ ἐν Μαραθῶνι τεμένους τοῦ Ἡρακλέους ἐφθασαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς ἄλλο τέμενος τοῦ Ἡρακλέους, εἰς ἐκεῖνο πού εὐρίσκεται εἰς τὸ Κυνόσαργες. Οἱ βάρβαροι μὲ τὰ πλοῖα ἐπλευσαν εἰς τὰ ἀνοικτὰ τοῦ Φαλήρου (διότι αὐτὸ ἦτο τότε τὸ ἐπίνειον τῶν Ἄθηναίων) καί, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ἐκράτησαν ἐπ' ὀλίγον τὰ πλοῖα ἡγχυροβόλμένα, ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς τὴν Ἀσίαν.

117. Εἰς τὴν μάχην ταύτην τοῦ Μαραθῶνος ἀπέθανον ἀπὸ τοῦ βαρβάρους ἕξ χιλιάδες τετρακόσιοι, ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἑκατὸν ἐνενήκοντα δύο. Τόσοι μὲν ἔπεσον καὶ ἀπὸ τοὺς δύο . . .

120. Ἦλθον δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὴν πανσέληνον δύο χιλιάδες Λακεδαιμόνιοι καὶ εἶχον τόσῃ σπουδῇ νὰ προφθάσουν, ὥστε ἦσαν εἰς τὴν Ἀπτικήν τὴν τρίτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των ἐκ τῆς Σπάρτης. Ἐπειδὴ ἔφθασαν μετὰ τὴν μάχην, ἐπεθύμουν νὰ ἴδουν τοῦλάχιστον τοὺς Μήδους. Μετέβησαν λοιπὸν εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τοὺς εἶδον. Μετὰ ταῦτα ἐπαινοῦντες τοὺς Ἀθηναίους καὶ τὰ κατορθώματά των ἐπέστρεψαν εἰς Σπάρτην.

ΠΟΛΥΜΝΙΑ

Περίληψις

τῶν πρὸ τῆς Μάχης τῶν Θερμοπυλῶν

Δέκα ἔτη ἀκριβῶς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος (490 π. Χ.) κατόπιν μακρᾶς προπαρασκευῆς, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Δαρείου Α' (520 - 485) π. Χ., ἐξηκολούθησε δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου του Ξέρξου (485 - 465 π. Χ.), οἱ Πέρσαι ἐπεχείρησαν τὴν τρίτην ἐκστρατείαν αὐτῶν πρὸς καθυπόταξιν τῆς Ἑλλάδος. Μέγας στρατός 1.800.000 περίπου ἀνδρῶν, τοῦ ὁποίου ἡγεῖται αὐτοπροσώπως ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἐξεκίνησε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 480 π. Χ. ἀπὸ τὰς Σάρδεϊς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, τὸν ὁποῖον ἔξενυξαν, καὶ διὰ μέσου τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, αἱ ὁποῖαι ὑπέκλυψαν ἄνευ ἀντιστάσεως, βαδίζει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Παρὰ τὴν ἑσπέρην καὶ μέγαν πολεμικὸν στόλον τῶν Περσῶν ἐκ 1200 πλοίων πλέει κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐνώπιον τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου οἱ Ἕλληνας - τὸ πλεῖστον ἐξ αὐτῶν, διότι ὑπάρχον καὶ σπουδαῖαι ἐξαιρέσεις, ὡς π. χ. οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Θηβαῖοι καὶ ἄλλοι - συσπειροῦνται, διὰ πρώτην φοράν ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, εἰς ἐνιαῖον συνασπισμόν, τὸ δὲ συνέδριον αὐτῶν ἐν τῷ Ἴσθμῳ τῆς Κορίνθου ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Σπαρτιατῶν, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι χάριν τοῦ γενικοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος παραχωροῦν προθύμως τὰ πρωτεῖα, ἀπεφάσισε τὴν ἀποστολὴν στρατεύματος κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ Τέμπη τῆς Θεσσαλίας, ἀκολούθως δὲ εἰς τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν διὰ τὴν ἀναχακίσην τοὺς ἐχθρούς. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας,

ἐπὶ κεφαλῆς 300 Σπαρτιατῶν καὶ 7.000 ἄλλων Ἑλλήνων, ἔρχεται ἐκεῖ, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κάθοδον τῶν βαρβάρων. Συγχρόνως καὶ ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων ἐκ 300 πολεμικῶν πλοίων – ἐκ τῶν ὁποίων 150 ἦσαν Ἀθηναϊκὰ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Θεμιστοκλέους – ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐρυβιάδην πέμπεται εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον, διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Περσικόν.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν (480 π.Χ.)

201. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὴν Μαλίδα τῆς Τραχινίας καὶ οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ στενόν. Ὁ τόπος αὐτὸς ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους Ἕλληνας Θερμοπούλαι, ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους ὅμως καὶ τοὺς περιοίκους ἀπλῶς Πύλαι. Ἐστρατοπέδευον λοιπὸν οἱ δύο στρατοὶ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη καὶ κατεῖχεν ὁ μὲν Ξέρξης τὰ πρὸς Βορρᾶν μέχρι Τραχίνος, οἱ δὲ Ἕλληνες τὰ πρὸς Νότον.

202. Οἱ Ἕλληνες, ποὺ ἀνέμενον τοὺς Πέρσας εἰς τὸ μέρος αὐτό, ἦσαν οἱ ἐξῆς: τριακόσιοι Σπαρτιᾶται· χίλιοι Τεγεᾶται καὶ Μαντινεῖς· ἑκατὸν εἴκοσιν ἀπὸ τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Ἀρκαδίας καὶ χίλιοι ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἀρκαδίαν. Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἦσαν τετρακόσιοι, ἀπὸ τὸν Φλειοῦντα διακόσιοι καὶ ἀπὸ τὰς Μυκήνας ὀγδοήκοντα. Αὐτοὶ ἦσαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Ἀπὸ τοὺς Βοιωτοὺς ἦσαν ἑπτακόσιοι Θεσπιεῖς καὶ τετρακόσιοι Θηβαῖοι.

203. Προσεκλήθησαν προσέτι καὶ ἦλθον πανστρατιᾷ οἱ Ὀπούντιοι Λοκροὶ καὶ χίλιοι Φωκεῖς. Διότι τοὺς ἐκάλεσαν οἱ Ἕλληνες εἰς βοήθειαν δι' ἀγγελιαφόρων λέγοντες, ὅτι οἱ ἴδιοι μὲν ἔχουν ἔλθει ὡς ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν ἄλλων συμμάχων, οἱ ὑπόλοιποι δὲ ἀναμένονται νὰ καταφθάσουν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν, εἶναι δὲ ἀσφαλεῖς ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, διότι φρουρεῖται ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς Αἰγινήτας καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ἔχουν ταχθῆ εἰς τὸ ναυτικόν, καὶ δὲν ἔχουν τίποτε νὰ φοβηθοῦν. Ἐξ ἄλλου καὶ ἐκεῖνος, ποὺ ἔρχεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἄνθρωπος θνητὸς καὶ ὄχι Θεός, δὲν ὑπάρχει δὲ ἄνθρωπος, εἰς τὸν ὅποιον, ἀφ' ὅτου ἐγεννήθη, νὰ μὴ συνέβησαν ἀτυχήματα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του, εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα συμβαίνουν τὰ μεγαλύτερα ἀτυχήματα. Εἶναι πεπρωμένον λοιπὸν καὶ αὐτὸς, ποὺ ἔρχεται κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωπος, νὰ πέσῃ κάποτε ἔξω εἰς τὰς προσδοκίας του. Ἀκούοντες λοιπὸν αὐτά, ἔσπευδον πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Τραχίνα.

204. Οἱ Ἕλληνες εἶχον ἐκεῖ καὶ ἄλλους στρατηγούς, δηλ. κάθε πόλις τὸν ἰδικόν της, ἀλλ' ὁ πλέον ἐκτιμώμενος καὶ ἀρχηγὸς ὅλου τοῦ στρατεύματος ἦτο ὁ Λεωνίδα, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου ἀπὸ τὴν Σπάρτην. Οἱ πρόγονοί του ἀπὸ τὸν πατέρα του πρὸς τὰ ἄνω ἦσαν ὁ Ἀναξανδρίδης, ὁ Λέων, ὁ Εὐρυκρατίδης, ὁ Ἀνάξανδρος, ὁ Εὐρυκράτης, ὁ Πολύδωρος, ὁ Ἀλκαμένης, ὁ Τήλεκλος, ὁ Ἀρχέλαος, ὁ Ἀγησίλαος,

ὁ Δόρυσσοι, ὁ Λεωβότης, ὁ Ἐχέστρατος, ὁ Ἴαγρις, ὁ Εὐρυσθένης, ὁ Ἀριστόδημος, ὁ Ἀριστόμαχος, ὁ Κλεοδαῖος, ὁ Ἰλλος καὶ ὁ Ἡρακλῆς.

205. Ἦλθε δὲ τότε ὁ Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἀφοῦ ἐπῆρε τριακοσίους ἀπὸ τοὺς καλυτέρους πολίτας, πού εἶχον ἄρρενα τέκνα. Ἐρχόμενος παρέλαβε καὶ τοὺς Θηβαίους, τοὺς ὁποίους ἀνέφερα προηγουμένως εἰς τὴν ἀπαριθμησιν καὶ τῶν ὁποίων στρατηγὸς ἦτο ὁ Λεοντιάδης ὁ υἱὸς τοῦ Εὐρυμάχου. Ἔσπευσε δὲ ὁ Λεωνίδας νὰ παραλάβῃ ὁ ἴδιος μόνον αὐτοὺς ἐκ τῶν Ἑλλήνων, διότι κατηγοροῦντο πολὺ, ὅτι μηδίζουσι, ὅτι εἶναι δηλαδὴ μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν. Τοὺς ἐκάλεσε λοιπὸν ὁ ἴδιος νὰ ἔλθουσι εἰς τὸν πόλεμον, διὰ νὰ ἴδῃ, ἂν θὰ στείλουν μαζί του στρατὸν ἢ θὰ ἀρνηθοῦν ἐμφανῶς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖνοι ὅμως ἔστειλαν, ἂν καὶ δὲν εἶχον τὰ ἴδια φρονήματα.

206. Οἱ Σπαρτιᾶται λοιπὸν ἔστειλαν τὸν Λεωνίδα καὶ τοὺς τριακοσίους, διὰ νὰ ἐπιστρατευθοῦν καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι, ἀφοῦ θὰ τοὺς ἐβλεπον, καὶ νὰ μὴ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν, ἐὰν ἐμάνθανον ὅτι κάμνουν ἀναβολάς. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐμπόδιον ἡ ἐορτὴ τῶν Καρνείων⁽¹⁾, ἐσκόπευον, ἀφοῦ κάμουν τὴν ἐορτὴν καὶ ἀφήσουσι φρουροὺς εἰς τὴν Σπάρτην, νὰ σπεύσουσι κατόπιν πρὸς βοήθειαν πανστρατιᾶς. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι ἐσκέπτοντο νὰ ἐνεργήσουσι κατὰ τρόπον ἀνάλογον. Διότι συνέβη νὰ συμπέσουσι οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες εἰς τὴν ἰδίαν ἐποχὴν. Νομίζοντες λοιπὸν ὅτι ὁ πόλεμος εἰς τὰς Θερμοπύλας δὲν θὰ διεξαχθῇ τόσον ταχέως, ἔστειλαν ἀπλῶς τὴν ἐμπροσθοφυλακίαν.

207. Ὄταν λοιπὸν ὁ Ξέρξης ἔφθασε πλησίον εἰς τὰς Θερμοπύλας, οἱ Ἕλληνας πού ἐφύλασσαν ἐκεῖ, κατελήφθησαν ἀπὸ φόβον καὶ συνεσκέπτοντο, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀποχωρήσουσι. Οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι τότε εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψουσι εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ φυλάξουσι τὸν Ἴσθμόν. Οἱ Φωκεῖς ὅμως καὶ οἱ Λοκροὶ ἠγανάκτησαν διὰ τὴν πρότασιν αὐτὴν καὶ ὁ Λεωνίδας ἀπεφάσισε νὰ παραμείνῃ, ἔστειλε δὲ ἀγγελιαφόρους εἰς τὰς πόλεις, διὰ νὰ ζητήσουσι καὶ ἄλλην βοήθειαν, διότι οἱ ἴδιοι ἦσαν ὀλίγοι ἔναντι τῶν Περσῶν.

208. Ἐνῶ δὲ οἱ Ἕλληνας συνεσκέπτοντο, ὁ Ξέρξης ἔστειλεν ἐπι-

(1) Τὰ «Κάρνεια» ἐτελοῦντο εἰς Σπάρτην καὶ ἄλλας δωρικὰς πόλεις πρὸς τιμὴν τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνος κατὰ τὸν μῆνα «Κάρνεια», ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν «Μεταχειτινῶνα» τῶν Ἀθηναίων (15 Αὐγούστου – 15 Σεπτεμβρίου).

πον κατάσκοπον, διά νά ἴδῃ, πόσοι εἶναι καί τί κάμνουν. Διότι εὕρισκό-
μενος ἀκόμη εἰς τήν Θεσσαλίαν εἶχεν ἀκούσει, ὅτι ἤτο συγκεντρωμένος
ἐκεῖ ὀλίγος στρατός καί ὅτι ἀρχηγοί του ἦσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καί
μάλιστα ὁ Λεωνίδα καταγόμενος ἀπό τόν Ἡρακλέα. Ὅταν ὁ ἵππεύς
οὗτος ἐπλησίασε, παρετήρησεν, ἀλλά δέν διέκρινε βεβαίως ὄλον τὸ στρα-
τόπεδον, διότι τοὺς εὕρισκομένους πρὸς τὰ ἔσω τοῦ τείχους, πού εἶχον
κατασκευάσει οἱ Ἕλληνες, δέν ἤτο δυνατόν νά τοὺς ἴδῃ. Εἶδεν ὅμως
τοὺς ἔξω καί τὰ ὄπλα των, τὰ ὅποια ἔκειντο ἔμπροσθεν τοῦ τείχους.
Συνέπεσε δὲ νά ἔχουν τότε τοποθετηθῆ ἔξω οἱ Λακεδαιμόνιοι. Ἐβλεπε
λοιπὸν ἄλλους ἐξ αὐτῶν νά γυμνάζωνται, ἄλλους νά κτενίζουν τήν κό-
μην των. Παρατηρῶν αὐτὰ ἐθαύμαζε καί ὑπελόγιζε τὸν ἀριθμὸν των.
Ἀφοῦ ἐξηκρίβωσεν ὅλα αὐτά, ἐπέστρεψεν ὀπίσω ἀνενόχλητος, διότι
κανεῖς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δέν τὸν κατεδίωξεν οὔτε τοῦ ἔδωσε σημα-
σίαν. Ἀφοῦ ἔφθασε ὀπίσω, διηγήθη εἰς τὸν Ξέρξην ὅσα εἶχεν ἴδει.

209. Ὁ Ξέρξης ὅμως ἀκούσας αὐτὰ δέν ἠδυνήθη νά ἐνοήσῃ, τί
πράγματι συνέβαινε, δηλ. ὅτι ἠτοιμάζοντο νά ἀποθάνουν καί νά φο-
νεύσουν ὅσους δυνηθοῦν. Καί ἐπειδὴ ἡ διαγωγή των τοῦ ἐφαίνετο γελοία,
ἐκάλεσε τὸν Δημάρατον (1), ὁ ὅποιος εὕρισκετο εἰς τὸ στρατόπεδόν του
καί, ὅταν ἤλθε, τὸν ἠρώτησε δι' ὅλα αὐτά. Ἐκεῖνος δὲ εἶπεν· «Ἐχεις
ἀκούσει καί ἄλλοτε, ὅταν ἐξεκινήσαμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα, νά ὀμιλῶ διὰ
τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς· καί ὅταν μὲ ἤκουσες, ἐγέλασες δι' ἐμέ, διότι
σοῦ εἶπα, ποῖαν ἔκβασιν προέβλεπον, ὅτι θά ἔχουν τὰ πράγματα. Εἰς
ἐμέ, βασιλεῦ, εἶναι πολὺ δύσκολον ἔργον νά χρησιμοποιοῦ τὴν ἀλήθειαν
ἐνώπιόν σου· ὅμως ἄκουσον καί τώρα. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἔχουν ἔλθει, διὰ
νά πολεμήσουν μὲ ἡμᾶς διὰ τὸ στενὸν καί ἐτοιμάζονται δι' αὐτό. Ὑπάρχει
δὲ εἰς αὐτούς ὁ ἐξῆς νόμος· ὅταν πρόκειται νά διακινδυνεύσουν τὴν ζωὴν
των, στολιζοῦν τὰς κεφαλὰς των. Γνώριζε δὲ ὅτι, ἂν καθυποτάξῃς
αὐτούς καί ὅσους ὑπολείπονται εἰς τὴν Σπάρτην, δέν ὑπάρχει ἄλλο ἔθνος
εἰς τὸν κόσμον, τὸ ὅποιον νά ἀντισταθῆ ἑναντίον σου. Διότι τώρα βα-
δίζεις ἑναντίον τοῦ λαμπροτέρου βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καί ἑναντίον
τῶν γενναιοτέρων ἀνδρῶν». Εἰς τὸν Ξέρξην ὅμως οἱ λόγοι οὗτοι ἐφαί-
νοντο ἐντελῶς ἀπίστευτοι καί τὸν ἠρώτα πάλιν ἐκ δευτέρου, μὲ ποῖον
τρόπον, ἀφοῦ εἶναι τόσο ὀλίγοι, θά πολεμήσουν ἑναντίον τοῦ στρατοῦ

(1) Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης (510 - 491 π. Χ.), ἐκθρονισθεὶς καί καταφυγὼν
εἰς τὸν Μέγαν Βασιλέα τῶν Περσῶν.

του. Καί ὁ Δημάρατος εἶπεν «Βασιλεῦ νὰ μὲ θεωρῆς ψεύστην, ἂν τὰ πράγματα δὲν συμβοῦν, ὅπως ἐγὼ λέγω».

210. Ἄλλὰ μὲ αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν ἔπεισε τὸν Ξέρξην. Οὗτος ἄφησε νὰ περάσουν τέσσαρες ἡμέραι ἐλπίζων πάντοτε, ὅτι οἱ Ἕλληνας θὰ ἀποχωρήσουν. Τὴν πέμπτην ὅμως ἡμέραν, ἐπειδὴ δὲν ἐπεμακρύνοντο, ἀλλ' ἔδιδον τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι κατεχόμενοι ἀπὸ ἀναίδειαν καὶ ἀνοησίαν θὰ παρέμενον, ὀργισθεὶς ἐξαπέστειλεν ἐναντίον των τοὺς Μῆδους καὶ τοὺς Κισσίους⁽¹⁾ καὶ ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ τοὺς συλλάβουν καὶ νὰ τοὺς φέρουν ἐνώπιόν του ζῶντας. Καθὼς λοιπὸν ἐπέπεσαν οἱ Μῆδοι κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐφονεύοντο πολλοί, ἄλλοι ἐπῆρχοντο καὶ δὲν ἔπαυον παρὰ τὰς μεγάλας ἀπωλείας των. Καὶ ἐγένετο εἰς ὅλους φανερόν καὶ εἰς τὸν ἴδιον βεβαίως τὸν βασιλέα, ὅτι πολλοὶ ἦσαν οἱ ἄνθρωποι, ὀλίγοι ὅμως οἱ ἀληθεῖς πολεμισταί. Διήρκεσε δὲ ἡ μάχη ὅλην τὴν ἡμέραν.

211. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Μῆδοι ἐδεινοπάθουν, αὐτοὶ μὲν ὑπεχώρησαν, τοὺς διεδέχθησαν δὲ οἱ Πέρσαι ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ὁ βασιλεὺς ὠνόμαζεν Ἀθανάτους⁽²⁾ καὶ ἀρχηγὸς των ἦτο ὁ Ὑδάρνης· προέβλεπεν ὅτι οὗτοι θὰ ἐνίκων εὐκόλως. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ συγκρουσθέντες μὲ τοὺς Ἕλληνας δὲν εἶχον μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν ἀπὸ τοὺς Μῆδους· διότι ἐμάχοντο εἰς στενὸν μέρος, εἶχον δόρατα μικρότερα καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσουν τὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν των. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐμάχοντο κατὰ τρόπον θαυμάσιον καὶ ἔδειξαν μὲ διαφόρους τρόπους, τί δύνανται νὰ πράξουν εἰς τὸν πόλεμον ἄνθρωποι ἐξησχημένοι ἐναντίον ἀνασκήτων· καὶ ὁσάκις ἔστρεφον τὰ νῶτα ὅλοι μαζὶ δῆθεν διὰ νὰ φύγουν, οἱ βάρβαροι, καθὼς τοὺς ἔβλεπον, νὰ φεύγουν, ἐπῆρχοντο μὲ φωνὰς καὶ πάταγον, ἀλλὰ μόλις τοὺς ἐπλησίαζον, ἔστρεφον ἀποτόμως ἐναντίον των καὶ μὲ τὴν μεταστροφὴν αὐτὴν ἐφόνευον ἀναρίθμητον πλῆθος Περσῶν. Ἐφονεύοντο δὲ ὀλίγοι καὶ ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Πέρσαι παρὰ τὰς προσπαθείας των, ἐπιτιθέμενοι κατὰ τάγματα καὶ μὲ πάντα τρόπον, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ καταλάβουν οὔτε μέρος τοῦ στενοῦ, ὑπεχώρησαν.

212. Κατὰ τὰς ἐφόδους αὐτὰς ὁ βασιλεὺς λέγεται, ὅτι ἀνεπήδησε τρεῖς φορὰς ἀπὸ τὸν θρόνον του, διότι ἐφοβήθη διὰ τὸν στρατὸν του.

(1) Κάτοικοι τῆς Κισσίας ἢ Σουσιανῆς, ἧς πρωτεύουσα τὰ Σοῦσα.

(2) Ἐπίλεκτον τμήμα τοῦ περσικοῦ στρατοῦ.

Τοιουτοτρόπως λοιπόν ἐπολέμησαν τότε. Ἄλλὰ καὶ τὴν ἐπομένην οἱ βάρβαροι δὲν κατώρθωσαν τίποτε καλύτερον. Διότι ἔκαμαν τὴν ἐπίθεσιν τῶν μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι οἱ Ἕλληνες, πού ἦσαν ὀλίγοι, θὰ εἶχον πλεόν ὄλοι τραυματισθῆ καὶ δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ συμπλακοῦν καὶ νὰ προβάλλουν ἀντίστασιν. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἐμάχοντο τοποθετημένοι κατὰ πόλεις καὶ κατὰ τάγματα, τὰ ὅποια ἐνηλλάσσοντο· πλὴν τῶν Φωκῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον σταλῆ εἰς τὸ ὄρος, διὰ νὰ φυλάξουν τὴν ἀτραπὸν. Οἱ δὲ Πέρσαι, ἐπειδὴ δὲν εὗρισκον τίποτε διαφορητικὸν ἀπὸ ὅ,τι εἶχον παρατηρήσει κατὰ τὴν προηγουμένην ἡμέραν, ὑπεχώρησαν.

213. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ βασιλεὺς εὕρισκετο εἰς ἀμυχανίαν, τί νὰ κάμῃ εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν του ὁ Ἐφιάλτης, ὁ υἱὸς τοῦ Εὐρυδῆμου, Μαλιεύς, ὁ ὅποιος ἐλπίζων ὅτι θὰ ἀποκομίσῃ δι' αὐτὸ σπουδαῖόν τι κέρδος, τοῦ ἀπεκάλυψε τὴν ἀτραπὸν, ἣ ὅποια ὠδήγει διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰς Θερμοπύλας, καὶ ἔγινε τοιουτοτρόπως αἰτία τῆς καταστροφῆς, ἐκείνων πού ἐπολέμησαν τότε ἐκεῖ.

215. Ὁ δὲ Ἐέρξης, ἐπειδὴ τοῦ ἤρεσαν ὅσα ὑπεσχέθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας ὁ Ἐφιάλτης, ἀμέσως πλήρης χαρᾶς ἀπέστειλε τὸν Ὑδάρην μὲ τὸ στρατιωτικὸν του σῶμα. Ἐξεκίνησαν δὲ κατὰ τὸ βράδου ἀπὸ τὸ στρατόπεδον.

216. Ἴδου ἡ περιγραφή τῆς ἀτραποῦ αὐτῆς. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ποταμὸν Ἀσωπὸν, ὁ ὅποιος διέρχεται διὰ τῆς χαράδρας, ὀνομάζονται δὲ τὸ ὄρος αὐτὸ καὶ ἡ ἀτραπὸς μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα, Ἀνόπαια. Προχωρεῖ δὲ ἡ ἀτραπὸς παραλλήλως πρὸς τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ καὶ φθάνει εἰς τὴν πόλιν Ἀλπηνόν, πρώτην πόλιν τῶν Λοκρῶν πρὸς τὸ μέρος τῶν Μαλιέων, καὶ εἰς τὸν βράχον τοῦ Μελαμπύγου καὶ τὰς Ἐδρας τῶν Κερκῶπων,⁽¹⁾ ὅπου εἶναι τὸ στενώτερον μέρος της.

217. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἀτραπὸν, ὅπως τὴν περιέγραψα, οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐπέρασαν τὸν Ἀσωπὸν, ἐβάδιζον ὄλην τὴν νύκτα, ἔχοντες δεξιᾷ μὲν τὰ ὄρη τῆς Οἴτης, ἀριστερᾷ δὲ τὰ βουνὰ τῆς Τραχίνας. Καὶ μόλις ἤρχιζεν ἡ αὐγή, ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους. Εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ βουνοῦ ἐφρούρουν, ὅπως τὸ ἔχω δηλώσει προηγουμένως,

(1) Μυθικὰ πρόσωπα· εἶχον κλέψει τὰ ὄπλα τοῦ Ἡρακλέους, ἐνῶ ἐκοιμᾶτο.

χίλιοι όπλίται Φωκεῖς προστατεύοντες τήν χώραν των καί φυλάσσοντες τήν άτραπόν. Διότι τήν κάτω διάβασιν εφύλασσον εκείνοι, τούς όποίους έχω αναφέρει· τήν άτραπόν όμως εις τό βουνόν ανέλαβον τήν υποχρέωσιν έναντι του Λεωνίδου έκουσίως νά φυλάξουν οί Φωκεῖς.

218. Ίδου δέ πώς άντελήφθησαν οί Φωκεῖς τούς Πέρσας, ότι ειχον αναβῆ. Ί Αναβαίνοντες δηλ. τό όρος, πού ἦτο όλον γεμάτον από δρύς, κατ' άρχάς έμενον άπαρατήρητοι. Ί Ητο όμως νηνεμία καί έπειδή έγινε πολύς θόρυβος, όπως ἦτο φυσικόν, άφού ύπήρχον πολλά φύλλα δένδρων έσκορπισμένα ύπό τούς πόδας των, άνεπήδησαν όρθιοι οί Φωκεῖς καί ένεδύοντο τά όπλα των. Οί δέ Πέρσαι, καθώς ειδον ανθρώπους ένδυομένους τά όπλα των, ήπόρησαν· διότι ένῶ ήλπιζον, ότι δέν θά παρουσιασθῆ τίποτε εις τόν δρόμον των, άφνης συνήντησαν στρατόν. Ί Ο Ύδάρνης τότε, φοβηθείς μήπως οί Φωκεῖς είναι Λακεδαιμόνιοι, ήρώτησε τόν Ί Εφιάλτην από πού είναι ό στρατός, πληροφορηθείς δέ τήν άλήθειαν παρέταξε τούς Πέρσας πρός μάχην. Οί Φωκεῖς όμως, καθώς έβάλλοντο μέ πολλά καί πυκνά βέλη, ήρχισαν νά φεύγουν πρός τήν κορυφήν του βουνου πιστεύοντες, ότι έξ άρχῆς ειχον έκκινήσει έναντίον των, καί ἦσαν έτοιμοι νά αποθάνουν. Αύτά λοιπόν ειχον εις τόν νοῦν των· αλλά οί Πέρσαι μέ τόν Ί Εφιάλτην καί τόν Ί δάρνη δέν έδωσαν πλέον καμμίαν σημασίαν εις τούς Φωκεῖς καί κατέβαινον ταχέως από τό όρος.

219. Εις τούς Ί Ελληνας δέ, πού ἦσαν εις τās Θερμοπύλας, πρώτον μέν ό μάντις Μειγιστίας, άφού παρετήρησε τά σπλάγχνα τῶν θυμάτων, προείπε τόν θάνατον, ό όποίος επέκειτο εις αυτούς κατά τά έξημερώματα. Ί Έπειτα ἦσαν οί αυτόμολοι, πού άνήγγειλαν τήν κυκλωτικὴν κίνησιν τῶν Περσῶν. Καί αυτοί μέν έφεραν τήν είδησιν, ένῶ άκόμη ἦτο νύξ· τρίτοι όμως οί σκοποί τῆς ήμέρας, πού έσπευσαν τροχάδην από τά ύψηλά μέρη, ένῶ πλέον έξημέρωνε. Τότε συνεσκέπτοντο οί Ί Ελληνες καί αἱ γνώμαί των έδιχάζοντο. Διότι άλλοι μέν δέν ήθελον νά έγκαταλείψουν τήν θέσιν, όπου ετάχθησαν, άλλοι δέ άντέτεινον. Κατόπιν αυτού χωρισθέντες άλλοι μέν έφευγον καί διασκορπισθέντες κατηυθύνοντο πρός τās πόλεις των, άλλοι δ' έξ αυτῶν ἦσαν έτοιμοι νά μείνουν εκεί μέ τόν Λεωνίδα.

220. Λέγεται επίσης, ότι ό ίδιος ό Λεωνίδας τούς απέπεμψεν επίτηδες, δια νά αποφύγουν τόν θάνατον. Ί Ο ίδιος όμως καί οί παρόντες

ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν δὲν ἦτο εὐπρεπὲς νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἤλθον ἐξ ἀρχῆς νὰ φυλάξουν. Τὴν γνώμην αὐτὴν κατ' ἐξοχὴν συμμερίζομαι· ὅτι δηλ. ὁ Λεωνίδας, ὅταν ἀντελήφθη, ὅτι οἱ σύμμαχοι ἦσαν ἀπρόθυμοι καὶ δὲν ἤθελον νὰ διακινδυνεύουν μαζί του, τοὺς διέταξε νὰ ἀπέλθουν· ὁ ἴδιος ὅμως δὲν ἦτο πρέπον νὰ ἀποχωρήσῃ· τοῦναντίον ἐὰν ἔμεινε ἐκεῖ, θὰ ἄφρινεν ὀπίσω του μέγα κλέος καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς Σπάρτης δὲν θὰ ἐξηλείφετο. Διότι εἶχε χρησιμοδοτηθῆ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ὑπὸ τῆς Πυθίας, ὅταν ἐζήτησαν χρησμὸν διὰ τὸν πόλεμον εὐθὺς κατὰ τὴν ἑναρξίαν του, ὅτι ἡ ἡ Λακεδαιμῶν θὰ καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἢ ὁ βασιλεὺς των θὰ ἀπολεσθῆ . . . Αὐτὸν λοιπὸν τὸν χρησμὸν ἔχων ὑπ' ὄψει του ὁ Λεωνίδας καὶ ἐπιθυμῶν νὰ ἀφήσῃ τὴν δόξαν εἰς μόνους τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀπέπεμψε, νομίζω, τοὺς συμμάχους μᾶλλον· καὶ ὄχι ὅτι διαφωνήσαντες ἔφυγον τόσο ἀκόσμως ὅσοι ἀνεχώρησαν.

221. 'Απόδειξις δὲ μεγίστη κατ' ἐμὲ ὑπῆρξε τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλ. καὶ τὸν μάντιν Μεγιστίαν τὸν Ἀκαρναῖνα . . . προσεπάθησε νὰ τὸν ἀποπέμψῃ, διὰ νὰ μὴ ἀπολεσθῆ μαζί του. 'Αλλ' ἐκεῖνος, διαταχθεὶς νὰ ἀποχωρήσῃ, δὲν ἠθέλησε νὰ φύγῃ ὁ ἴδιος, ἀπεμάκρυνεν ὅμως τὸν υἱὸν του, πού ἐξ-εστράτευε μαζί του καὶ ἦτο μονογενῆς.

222. Οἱ σύμμαχοι λοιπὸν, οἱ ὁποῖοι διετάχθησαν νὰ φύγουν, ὑπήκουσαν εἰς τὸν Λεωνίδα καὶ ἀνεχώρησαν, μόνοι δὲ οἱ Θεσπιεῖς καὶ οἱ Θηβαῖοι, ἔμειναν μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ μὲν Θηβαῖοι ἀκουσίως, διὰ τὴν ὁ Λεωνίδας τοὺς ἐκράτει ὡς ὁμήρους, οἱ Θεσπιεῖς ὅμως μὲ μεγάλην προθυμίαν καὶ ἠρνήθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν Λεωνίδα καὶ ἐκεῖνους, πού ἦσαν μαζί του, καὶ νὰ φύγουν· ἔμειναν λοιπὸν καὶ ἀπέθανον μαζί· στρατηγὸς των δὲ ἦτο ὁ Δημόφιλος, υἱὸς τοῦ Διαδρόμου.

223. 'Ο Ξέρξης, ἀφοῦ ἔκαμε σπονδὴν κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἀνέμενε μέχρι τῆς ὥρας, καθ' ἣν εἶναι συνήθως πλήρης ἡ ἀγορὰ (1), καὶ τότε διέταξεν ἔφοδον· διότι τοῦτο εἶχε παραγγείλει ὁ Ἐφιάλτης· καθ' ὅσον ἡ κατάβασις ἀπὸ τὸ ὄρος ἦτο συντομωτέρη καὶ ἡ ἔκτασις, πού ἔπρεπε τώρα νὰ διανύσουν, ἦτο μικροτέρα ἀπὸ τὸν κύκλον, πού ἐχρειάσθη

(1) Ἄγορῆς πληθώρα = ἀγορὰ πλήθουσα = ἀπὸ 10 μέχρι 12 ὥρας π. μ.

νά κάμουν κατὰ τὴν ἐκκίνησιν καὶ τὴν ἀνάβασιν. Καὶ οἱ μὲν βάρβαροι μὲ τὸν Ξέρξην ἐπλησίαζον, οἱ δὲ Ἕλληγες μὲ τὸν Λεωνίδαν, ὡς ἄνθρωποι ποὺ ἐβάδιζον πρὸς τὸν θάνατον, ἐπροχώρησαν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰς προηγουμένας ἡμέρας εἰς τὸ εὐρύτερον μέρος τοῦ αὐχένος. Διότι τὸ ὄχρωμα τοῦ τείχους ἐφυλάσσετο καὶ οἱ Ἕλληγες κατὰ τὰς προηγουμένας ἡμέρας ἐμάχοντο ἐξερχόμενοι ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὰς στενοπορίας. Τότε ὅμως συνεχρούσθησαν ἔξω τῶν στενῶν καὶ ἐπιπτον ἀναρίθμητοι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, διότι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ταγμάτων κρατοῦντες μαστίγια τοὺς ἐμάστιζον παρακινοῦντες συνεχῶς πρὸς τὰ πρόσω. Πολλοὶ ἔξ αὐτῶν ἐπιπτον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγοντο καὶ ἀκόμη πολὺ περισσότεροι κατεπατοῦντο ζῶντες ὁ εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον· καὶ οὐδεμίαν προσοχὴν ἔδιδε κανεὶς εἰς τοὺς ἀποθνήσκοντας. Οἱ δὲ Ἕλληγες γνωρίζοντες ὡς βέβαιοι τὸν θάνατόν των ἔξ αἰτίας ἐκείνων, ποὺ ἤρχοντο ὀπισθεν ἀπὸ τὸ ὄρος, ἀνέπτυσσον τὸ μέγιστον τῆς σωματικῆς των δυνάμεως ἐναντίον τῶν βαρβάρων περιφρονοῦντες τὸν κίνδυνον καὶ πλήρεις μανίας.

224. Τὰ δόρατα τῶν περισσοτέρων ἐθραύσθησαν, ἐφόνευον δὲ τοὺς Πέρσας διὰ τῶν ξιφῶν. Εἰς τὴν φάσιν αὐτῆς τῆς μάχης ἔπεσε νεκρὸς καὶ ὁ Λεωνίδας ἀναδειχθεὶς ἔξοχος ἀνὴρ διὰ τὴν ἀνδρείαν του· ἔπεσαν δὲ μαζί του καὶ ἄλλοι ὀνομαστοὶ ἐκ τῶν Σπαρτιατῶν, τῶν ὁποίων ἐγὼ ὡς ἀνδρῶν ἀξίω μνήμης ἔμαθον τὰ ὀνόματα, ἔμαθον δὲ τὰ ὀνόματα καὶ ὄλων τῶν τριακοσίων. Καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Περσῶν ἔπεσαν νεκροὶ τότε καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοὶ, μεταξὺ αὐτῶν δὲ καὶ δύο υἱοὶ τοῦ Δαρείου, ὁ Ἀβροκόμης καὶ ὁ Ὑπεράνθης, οἱ ὁποῖοι εἶχον γεννηθῆ ἀπὸ τὸν Δαρεῖον καὶ τὴν Φαρταγούνην, θυγατέρα τοῦ Ἀρτάνου· ἦτο δὲ ὁ Ἀρτάνης ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Δαρείου, υἱὸς δὲ τοῦ Ὑστάσπου.

225. Δύο λοιπὸν ἀδελφοὶ τοῦ Ξέρξου ἐφονεύθησαν μαχόμενοι ἐκεῖ καὶ διὰ τὸν νεκρὸν τοῦ Λεωνίδου συνήφθη ἀγρία πάλη Περσῶν καὶ Λακεδαιμονίων, ἕως ὅτου οἱ Ἕλληγες διὰ τῆς ἀνδρείας των τὸν ἀπέσπασαν, ἔτρεψαν δὲ εἰς φυγὴν τέσσαρας φορὰς τοὺς ἀντιπάλους. Τοῦτο ἐξηκολούθησε, μέχρις ὅτου ἐνεφανίσθησαν οἱ ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Ἐφιάτην. Τότε πλέον, μόλις οἱ Ἕλληγες τοὺς ἀντελήφθησαν, ἤλλαξεν ἡ μορφή τῆς μάχης. Διότι ὑπεχώρησαν εἰς τὸ στενὸν μέρος τῆς ὁδοῦ καί, ἀφοῦ διήλθον πάλιν τὸ τεῖχος, ἤλθον καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ ὕψωμα ὅλοι

οί άλλοι μαζί πλὴν τῶν Θηβαίων. Εὐρίσκεται δὲ τὸ ὕψωμα εἰς τὴν εἴσο-
δον τοῦ στενοῦ, ὅπου τώρα ἴσταται ὁ λίθινος λέων πρὸς τιμὴν τοῦ Λεω-
νίδου. Εἰς αὐτὸν τὸν χώρον, ἐνῶ ἡμύνοντο μὲ μαχαίρας—εἰς ὄσους ἐξ
αὐτῶν ὑπῆρχον—καὶ μὲ τὰς χεῖράς των καὶ τὰ στόματά των, τοὺς
κατέχωσαν οἱ βάρβαροι βάλλοντες, ἄλλοι μὲν κατὰ μέτωπον καταδιώ-
ξαντες καὶ κρημνίσαντες τὸ ὀχύρωμα τοῦ τείχους, οἱ δὲ ἄλλοι περι-
κυκλώσαντες αὐτοὺς περίξ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη.

226. Ἐν καὶ τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Θεσπιεῖς,
παρὰ ταῦτα ἀνδρειότατος πάντων λέγεται, ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Σπαρτιατὴς
Διηνέκης, διὰ τὸν ὅποιον λέγουν, ὅτι εἶπε τὸν ἐξῆς λόγον πρὸ τῆς συμ-
πλοκῆς τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Μήδους, ὅταν ἤκουσεν ἀπὸ κάποιον
Τραχίνιον, ὅτι οἱ βάρβαροι εἶναι τόσον πολλοί, ὥστε, ὅταν ρίπτουν τὰ
βέλη των, σκεπάζουν μὲ τὸ πλῆθος των τὸν ἥλιον· ἐκεῖνος χωρὶς νὰ
ταραχθῆ δι' αὐτὸ καὶ ἀδιάφορος διὰ τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν εἶπε· «Πόσον
εὐχαρίστους εἰδήσεις μᾶς λέγει ὁ ξένος ἀπὸ τὴν Τραχίνα, ἀφοῦ, ἐὰν οἱ
Μῆδοι σκεπάζουν τὸν ἥλιον μὲ τὰ βέλη των, θὰ πολεμήσωμεν ὑπὸ σκιάν
καὶ ὄχι ὑπὸ τὸν ἥλιον!»⁽¹⁾ Αὐτοὺς καὶ ἄλλους ὁμοίους λόγους λέγουν ὅτι
ἄφησεν ὁ Λακεδαιμόνιος Διηνέκης ὡς μνημεῖα διὰ τὸ μέλλον.

228. Πρὸς τιμὴν τούτων, ποὺ ἐτάφησαν ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ἔπεσαν,
καὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐφονεύθησαν προηγουμένως, δηλ. πρὶν ἀναχωρή-
σουν οἱ ἀποπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Λεωνίδου, ἔχουν χαραχθῆ ἐπιγράμματα
ποὺ λέγουν τὰ ἐξῆς:

«Ἀντιμετώπισαν ἐδῶ τριακόσιες μυριάδες
ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον οἱ τέσσαρες χιλιάδες»⁽²⁾.

Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ἐπίγραμμα ἔχει χαραχθῆ δι' ὅλους διὰ τοὺς Σπαρ-
τιάτας ὅμως ἰδιαιτέρως τὸ ἐξῆς:

«Διαβάτη, δῶσε μήνυμα στῶν Σπαρτιατῶν τὴν πόλι.
ὅτι πιστοὶ στὸ νόμο τους ἐδῶ ἐπέσαμε ὅλοι»⁽³⁾.

Μὲ τὰ ἐπιγράμματα αὐτὰ καὶ μὲ στήλας τοὺς ἐτίμησαν οἱ Ἄμφι-
κτύονες.

(1) Ὑπὸ σκίῃ ἔσοιτο πρὸς αὐτοὺς ἡ μάχη καὶ οὐκ ἐν ἡλίῳ.

(2) «Μυριάσιν ποτὲ τᾶδε τριακοσίαις ἐμάχοντο
ἐκ Πελοποννήσου χιλιάδες τέτταρες»

(3) «Ὡ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμόνιοις ὅτι τῆδε
κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι».

229. Λέγεται δέ, ὅτι δύο ἐκ τῶν τριακοσίων αὐτῶν, ὁ Εὐρυτος καὶ ὁ Ἀριστόδημος εὐρίσκοντο εἰς τοὺς Ἀλπηνοὺς, διότι ἔπασχον ἀπὸ βαρεῖαν ὀφθαλμίαν. Ἐξ αὐτῶν ὁ Εὐρυτος πληροφορηθεὶς τὴν κυκλωτικὴν πορείαν τῶν Περσῶν διέταξε τὸν δοῦλόν του νὰ τὸν ὀδηγήσῃ πρὸς τοὺς μαχομένους καὶ ἐκεῖ ἐρρίφθη εἰς τὴν μάχην καὶ ἐφονεύθη. Ὁ Ἀριστόδημος ὅμως, ὁ ὁποῖος κατελήφθη ἀπὸ δειλίαν, ἐπέζησεν.

231. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Λακεδαίμονα ὁ Ἀριστόδημος εὗρεν ὄνειδισμοὺς καὶ περιφρόνησιν, ἣ δὲ ἀτίμως τὴν ὁποίαν ὑφίστατο ἦτο ἡ ἐξῆς· οὔτε πῦρ τοῦ ἔδιδε κανεὶς διὰ νὰ ἀνάψῃ, οὔτε συνωμίλει μαζί του, ἤκουε δὲ ὄνειδισμοὺς καλούμενος «ὁ δειλὸς Ἀριστόδημος»⁽¹⁾. Ἄλλ' οὗτος εἰς τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν ἐπληρώθησεν ὄλην τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν κατηγορεῖτο.

232. Λέγεται ὅμως, ὅτι καὶ ἄλλος ἐκ τῶν τριακοσίων ἀποσταλεὶς ὡς ἀγγελιαφόρος εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐσώθη, ὠνομάζετο δὲ Παντίτης· οὗτος ἐπιστρέψας εἰς τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ περιεφρονεῖτο, ἀπηγγονίσθη.

233. Οἱ δὲ Θηβαῖοι, τῶν ὁποίων στρατηγὸς ἦτο ὁ Λεοντιάδης, ἐφ' ὅσον μὲν ἦσαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, ἐμάχοντο κατ' ἀνάγκην ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλέως· ὅταν ὅμως εἶδον, ὅτι ὑπερισχύουν οἱ Πέρσαι, τότε πλέον, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες μὲ τὸν Λεωνίδαν ἐσπευδον πρὸς τὸ ὕψωμα, ἀφοῦ ἀπεσιχίσθησαν ἀπ' αὐτοῦς, ὕψωσαν τὰς χεῖράς των καὶ ἐπλησίασαν εἰς τοὺς βαρβάρους· εἶπον δὲ ὄλην τὴν ἀλήθειαν, δηλ. ὅτι εἶναι μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ὅτι θὰ εἶχον δώσει καὶ γῆν καὶ ὕδωρ ἐκ τῶν πρώτων, ἀλλὰ ἤλθον εἰς τὰς Θερμοπύλας ἀφοῦ ἐξηναγκάσθησαν καὶ καθόλου δὲν πταίουσι διὰ τὸ κακόν, ποῦ ὑπέστη ὁ βασιλεὺς· αὐτὰ λοιπὸν λέγοντες ἐσώθησαν· διότι εἶχον καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς μάρτυρας τῶν λόγων των. Ἄλλ' ὅμως δὲν ὑπῆρξαν καθ' ὅλα τυχεροί· διότι εὐθὺς ὡς τοὺς παρέλαβον οἱ βάρβαροι, μόλις ἤλθον, μερικὸς μὲν ἐξ αὐτῶν τοὺς ἐφόνευσεν, ἐνῶ ἐπλησίαζον, τοὺς δὲ περισσοτέρους τοὺς ἐστιγματίσεν μὲ βασιλικὰ στίγματα, κάμνοντες ἀρχὴν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Λεοντιάδην.

234. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἠγωνίσθησαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς Θερμοπύλας. Ὁ Ξέρξης δέ, ἀφοῦ ἐκάλεσε τὸν Δημάρατον, τὸν ἠρώτα,

(1) «Ὁ τρέσας Ἀριστόδημος».

ἤρχισε δὲ ὡς ἐξῆς· «Δημάρτατε, εἶσαι καλὸς ἄνθρωπος· τὸ συμπεραίνω δὲ ἀπὸ τὴν φιλαλήθειάν σου· διότι ὅλα ἀπέβησαν, ὅπως μᾶς εἶχες εἶπει. Τώρα ὅμως εἶπέ μου, πόσοι περίπου εἶναι οἱ ὑπόλοιποι Λακεδαιμόνιοι καὶ πόσοι ἐξ αὐτῶν εἶναι τοιοῦτοι εἰς τὰ πολεμικὰ ἢ ἂν εἶναι ὅλοι» Καὶ ἐκεῖνος εἶπεν· «Ὡ βασιλεῦ, ὁ ἀριθμὸς τῶν Λακεδαιμονίων εἶναι μέγας καὶ αἱ πόλεις τῶν πολλὰί· ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὅποιον ἐπιθυμοῦμεν νὰ γνωρίσης, θὰ τὸ μάθης. Ὑπάρχει εἰς τὴν Λακεδαίμονα μία πόλις, ἡ Σπάρτη, ἡ ὁποία ἔχει περίπου ὀκτῶ χιλιάδας ἄνδρας· ὅλοι αὐτοὶ εἶναι ὅμοιοι μὲ ἐκείνους, πού ἐπολέμησαν ἐδῶ· βεβαίως οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι δὲν εἶναι ὅμοιοι μὲ αὐτούς, εἶναι ὅμως καὶ αὐτοὶ γενναῖοι». Εἰς αὐτὰ ὁ Ξέρξης εἶπε· «Δημάρτατε, μὲ ποῖον τρόπον θὰ καταβάλωμεν αὐτούς τοὺς ἀνθρώπους εὐκολώτερον; Ἐμπρὸς λέγε μου· διότι σὺ γνωρίζεις τοὺς τρόπους τῆς σκέψεώς των, διότι διετέλεσες βασιλεὺς των».

235. Καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησεν· «Ἀφοῦ ζητεῖς μὲ τόσον ζῆλον τὴν γνώμην μου, εἶναι δίκαιον νὰ σοῦ εἶπω τί νομίζω, ὅτι εἶναι ἄριστον. Στείλει ἀπὸ τὴν ναυτικὴν σου δύναμιν τριακόσια πολεμικὰ πλοῖα ἐναντίον τῆς Λακωνικῆς. Ὑπάρχει πλησίον αὐτῆς μία νῆσος ὀνομαζομένη Κύθηρα. Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν νῆσον ἐξορμῶντες ἄς ἐνσπεύρουν τὸν φόβον εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Καὶ ἂν ὁ πόλεμος εἶναι εἰς τὴν χώραν των, δὲν θὰ ὑπάρχη φόβος μήπως σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ὅταν θὰ κυριεύεται ἀπὸ τὸ περσικόν σου· καὶ ὅταν ὑποδουλωθῇ ἡ ἄλλη Ἑλλάς, ἡ Λακωνικὴ μόνη τῆς θὰ εἶναι ἀσθενής. Ἄν ἐκτελέσης αὐτό, καὶ ὁ Ἴσθμὸς καὶ αἱ πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ παραδοθῶν χωρὶς μάχην.

236. Μετ' αὐτὸν ὠμίλησεν ὁ Ἀχαιμένης, ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὁ ὁποῖος παρευρεθεῖς εἰς τὴν συζήτησιν καὶ φοβηθεῖς, μήπως πεισθῇ ὁ Ξέρξης νὰ πράξῃ τοῦτο, εἶπε· «Βασιλεῦ, βλέπω, ὅτι ἀποδέχεσαι τοὺς λόγους ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος φθονεῖ τὴν εὐτυχίαν σου καὶ προδίδει τὰ συμφέροντά σου· διότι οἱ Ἕλληνες εὐχαρίστως χρησιμοποιοῦν τοιοῦτους τρόπους· φθονοῦν τοὺς εὐτυχοῦντας καὶ μισοῦν τοὺς ὑπερέχοντας. Διότι, ἂν τὸ ναυτικόν μας εἶναι ἡνωμένον, δὲν θὰ εἶναι εὐκολον εἰς αὐτούς νὰ τὸ προσβάλουν καὶ γενικῶς δὲν θὰ εἶναι ἀξιόμαχοι. Ἐὰν ὅμως τὸ διασπάσης, δὲν θὰ ἡμπορῆς νὰ εἶσαι χρήσιμος εἰς αὐτούς πού θὰ ἀπομακρύνῃς, οὔτε ἐκεῖνοι εἰς σέ».

237. Εἰς αὐτὰ ἀπήντησεν ὁ Ξέρξης· «Ἀχάιμενες, νομίζω, ὅτι ὀρθῶς ὀμιλεῖς καὶ θὰ πράξω, ὅπως λέγεις. Ἄλλὰ ὁ Δημάρατος λέγει μὲν ὅσα νομίζει ὅτι εἶναι ἄριστα δι' ἐμέ, ἡ γνώμη σου ὅμως εἶναι καλυτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του. Διότι δὲν θὰ παραδεχθῶ βεβαίως, ὅτι ἔχει κακὰς διαθέσεις ἐναντίον μου».

238. Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ ὁ Ξέρξης, διῆλθε διὰ μέσου τῶν νεκρῶν καί, ὅταν συνήντησε τὸ σῶμα τοῦ Λεωνίδου, ἀκούσας ὅτι ἦτο βασιλεὺς καὶ στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων, διέταξε νὰ ἀποκόψουν τὴν κεφαλὴν του καὶ νὰ τὴν κρεμάσουν εἰς πάσσαλον. Καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων ἀποδείξεων, κυρίως ὅμως ἐξ αὐτοῦ ἔγινε κατ' ἐμὲ φανερόν ὅτι ὁ βασιλεὺς Ξέρξης ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἠσθάνθη ὀργὴν πρὸ πάντων κατὰ τοῦ Λεωνίδου, ἐνὸσω ἔζη. Ἄλλως δὲν θὰ διέπραττε τοιαύτην παρανομίαν εἰς βάρους τοῦ νεκροῦ, διότι, ἐξ ὅσων ἀνθρώπων γνωρίζω, οἱ Πέρσαι συνήθως τιμοῦν κατ' ἐξοχὴν τοὺς γενναίους πολεμιστάς. Οἱ λαβόντες τὴν διαταγὴν αὐτὴν τὴν ἐξετέλεσαν.

ΟΥΡΑΝΙΑ

Τὰ μεταξὺ τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδου ὁ στρατὸς τῶν βαρβάρων βαδίζει πρὸς Νότον κατευθυνόμενος πρὸς τὴν Ἀττικὴν. Ὁ στόλος τῶν Ἑλλήνων, ὅστις προηγουμένως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Εὐρυβιάδην εἶχε καταγάγει σημαντικὰς ἐπιτυχίας κατὰ τοῦ στόλου τῶν Περσῶν περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον, ἀναγκάζεται ἤδη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ διὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ ἔρχεται εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον, ἔνθα κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων προσεγγίζει εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Πελοποννήσου συγκεντροῦται περὶ τὸν Ἴσθμόν τῆς Κορίνθου, ἔνθα ἡ τοποθεσία κρίνεται κατάλληλος, διὰ νὰ προβληθῇ ἐκεῖ ἡ τελικὴ κατὰ ξηρὰν ἀντίστασις κατὰ τῶν βαρβάρων. Οἱ Ἀθηναῖοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀντισταθοῦν αὐτοὶ μόνοι κατὰ ξηρὰν πρὸς τοὺς Πέρσας, ἀποφασίζουν νὰ ἐγκαταλείψουν πανδημεὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ μεταφέρουν παῖδας, γέροντας καὶ γυναῖκας εἰς τὰς νήσους Σαλαμίνα καὶ Αἴγινα καὶ εἰς τὴν Τροιζήνα, πλὴν ὀλίγων γερόντων, ἀσθενῶν καὶ πτωχῶν, οὔτινες, κατὰ στενὴν ἐρμηνείαν τοῦ περὶ «ξύλινου τείχους» χρησιμοῦ, κατεσκεύασαν ξύλινον φράγμα περὶ τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ Περσικὸς στόλος μετὰ τὸν Ἑλληνικὸν ἔρχεται ἐπίσης εἰς τὸν Σαρωνικὸν καὶ προσεγγίζει πρὸς τὸ Φάληρον. Ἐν τῷ μεταξὺ συνέρχονται ἀλλεπάλληλα συμβούλια τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐν Σαλαμῖνι, ἔνθα αἱ γνώμαι διχάζονται, τῶν περισσοτέρων ὑποστηριζόντων, ὅτι πρέπει καὶ ὁ στόλος νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Ἴσθμόν· ἀντιτείνει ὅμως σφόδρα ὁ Ἀθηναῖος Θεμιστοκλῆς, πρὸς τὴν γνώμην του δὲ συντάσσονται καὶ οἱ στρατηγοὶ τῶν Μεγαρέων καὶ τῶν Αἰγινητῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἐνὸς ἐκ τῶν συμβουλίων ἀγγέλεται, ὅτι ὁ Ξέρξης, οὐ μόνον κατέλαβε τὴν Ἀττικὴν, ἀλλὰ κατέβαλε καὶ τὴν μικρὰν ἀντίστασιν τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔθεσε πῦρ.

Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (480 π.Χ.)

40. Τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἐρχόμενον ἀπὸ τὸ Ἄρτεμίσιον προσήγγισε κατὰ παράκλησιν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Παρεκάλεσαν δὲ οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀγκυροβολήσουν ἐκεῖ, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ μετακομίσουν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας τῶν ἔξω τῆς Ἀττικῆς καὶ νὰ σκεφθοῦν περὶ τοῦ πρακτέου. Διότι ἔπρεπε νὰ συσκεφθοῦν περὶ τῆς παρουσίας καταστάσεως, ἀφοῦ εἶχον διαψευσθῆ εἰς τὰς προσδοκίας των. Διότι ἐνῶ ἤλπιζον, ὅτι θὰ εὔρουσιν τοὺς Πελοποννησίους πανστρατιᾷ ἐστρατοπεδευμένους εἰς τὴν Βοιωτίαν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν βαρβάρων, δὲν εὔρον τίποτε, ἐπληροφορήθησαν δέ, ὅτι ἐτείχιζον τὸν Ἴσθμὸν φροντίζοντες κυρίως διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ αὐτὴν φυλάσσοντες, ἐγκαταλείποντες δὲ τὰ ἄλλα μέρη.

41. Ἐνῶ οἱ ἄλλοι λοιπὸν ἠγκυροβόλησαν εἰς τὴν Σαλαμῖνα, οἱ Ἀθηναῖοι ἤλθον εἰς τὴν χώραν των καὶ ἐκήρυξαν νὰ σφίξῃ ὁ καθεὶς ἐκ τῶν πολιτῶν, ὅπως δύναται, τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τῆς οἰκίας του. Οἱ περισσότεροι τότε ἀπέστειλαν τοὺς ἰδικούς των εἰς τὴν Τροιζῆνα, μερικοὶ δὲ εἰς τὴν Αἴγινα καὶ εἰς τὴν Σαλαμῖνα... Ἀφοῦ δὲ ἀπεκόμισαν τὰ πάντα, ἔπλευσαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων.

42. Εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὅπου ἠγκυροβόλησαν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των ἀπὸ τὸ Ἄρτεμίσιον, συνέρρευσε, μόλις τὸ ἐπληροφορήθη, καὶ ὁ ὑπόλοιπος στόλος τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Τροιζῆνος. Διότι προηγουμένως εἶχε κηρυχθῆ νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὸν λιμένα τῶν Τροιζηνίων Πάγωνα. Συγκεντρώθησαν δὲ πολὺ περισσότερα πλοῖα ἀπὸ ὅσα ἐναυμάχησαν εἰς τὸ Ἄρτεμίσιον καὶ ἀπὸ πόλεις περισσοτέρας. Ναύαρχος δὲ ἦτο ὁ ἴδιος, ποῦ ἦτο καὶ εἰς τὸ Ἄρτεμίσιον, δηλ. ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης, υἱὸς τοῦ Εὐρυκλείδου, ὁ ὁποῖος ὅμως δένκα τήγετο ἀπὸ τὸ βασιλικὸν γένος. Τὰ περισσότερα καὶ τὰ καλύτερα πλοῖα τὰ ἔδωσαν οἱ Ἀθηναῖοι. (1)

49. Ἀφοῦ συνῆλθον δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν διαφόρων πόλεων εἰς τὴν Σαλαμῖνα, συνεσκέπτοντο κατόπιν προτάσεως, ποῦ ἔκαμεν ὁ Εὐρυβιάδης,

(1) 180 Ἀθηναϊκά πλοῖα ἐπὶ συνόλου 380 Ἑλληνικῶν.

νά έκφράση ὁ καθείς ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμοῦντας τὴν γνώμην του, ποῦ δηλ. νομίζει, ὅτι θὰ ἦτο τὸ καταλληλότερον μέρος ἐξ ἐκείνων, τῶν ὁποίων ἦσαν ἀκόμη κύριοι, διὰ νὰ κάμουν ναυμαχίαν, διότι ἡ Ἀττικὴ εἶχε πλέον ἐγκαταλειφθῆ, ἐπρόκειτο δὲ διὰ τὰ ὑπόλοιπα. Αἱ γινῶμαι τῶν περισσοτέρων συνέπιπτον νὰ πλεύσουν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πλησίον τοῦ Ἴσθμοῦ, πρὸ τῆς Πελοποννήσου, προσέθετον δὲ ὅτι, ἂν ἐνικῶντο εἰς τὴν Σαλαμίνα, θὰ ἐπολιορκοῦντο εἰς νῆσον, ὅπου δὲν θὰ ἦτο δυνατὴ καμμία βοήθεια πρὸς αὐτούς, ἐνῶ πλησίον τοῦ Ἴσθμοῦ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καταφύγουν εἰς τοὺς ἰδικούς των.

50. Ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἔλεγον αὐτά, ἦλθεν ἄνθρωπος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ ὁποῖος ἀνήγγειλεν, ὅτι οἱ βάρβαροι ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ πυρπολοῦν τὰ πάντα. Διότι ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου διὰ μέσου τῆς Βοιωτίας, ἀφοῦ ἔκαυσε τὰς Θεσπιάς, τὰς ὁποίας ἐγκατέλειψαν οἱ κάτοικοι των καὶ κατέφυγον εἰς Πελοπόννησον, καὶ ἐπίσης τὰς Πλαταιάς, ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐρήμωνε τὰ πάντα. Ἐκαυσε δὲ τὰς Θεσπιάς καὶ τὰς Πλαταιάς, ἐπειδὴ ἐπληροφορήθη ἀπὸ τοὺς Θηβαίους, ὅτι δὲν ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν.

51. Ἀφοῦ ἔφθασαν δέ, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ἡ ὁποία ἦτο ἔρημος, εὔρον δὲ μόνον ὀλίγους Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι εἶχον καταφύγει εἰς τὸ ἱερόν· ἦσαν δὲ οὗτοι ταμίαι τοῦ ἱεροῦ καὶ πτωχοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἔφραζαν τὴν Ἀκρόπολιν μὲ θύρας καὶ ἄλλα ξύλα καὶ ἀπέκρουον τοὺς ἐπιτιθεμένους. Οὗτοι δὲν εἶχον ἀναχωρήσει εἰς τὴν Σαλαμίνα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι δὲν εἶχον τὰ μέσα ἐξ αἰτίας τῆς πτωχείας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἐνόμιζον, ὅτι ἔδιδον τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν εἰς τὸν χρησμὸν τῆς Πυθίας, κατὰ τὸν ὁποῖον «τὸ ξύλινον τεῖχος θὰ παρέμενεν ἀπόρθητον» (1). Ξύλινον τεῖχος δὲ κατ' αὐτούς ἦτο τὸ καταφύγιον αὐτὸ καὶ ὄχι τὰ πλοῖα.

53. Ἐν τέλει οἱ βάρβαροι ἀνεκάλυψαν ἀνεπίστως μίαν ἀφύλακτον εἴσοδον διότι ἦτο πεπρωμένον κατὰ τὸν χρησμὸν ὀλόκληρος ἡ Ἀττικὴ νὰ περιέλθῃ εἰς τοὺς Πέρσας. Ἀφοῦ ἀνέβησαν δὲ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατηρθύνθησαν πρὸς τὰς πύλας, τὰς ὁποίας ἤνοιξαν, καὶ ἐφόνησαν τοὺς

(1) «Τὸ ξύλινον τεῖχος ἀνάλωτον ἔσσειν».

καταφυγόντας εις τὸν ναόν. Ἄφοῦ δὲ ἐφόνευσαν πάντας, ἐλεηλάτησαν τὸ ἱερόν καὶ ἔθεσαν πῦρ εις ὅλην τὴν Ἀκρόπολιν.

54. Ὁ δὲ Ξέρξης, ἀφοῦ ἐκυρίευσε πλέον ἐξ ὀλοκλήρου τὰς Ἀθήνας, ἔστειλεν ἔφιππον ἀγγελιαφόρον εις τὰ Σοῦσα, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ εις τὸν Ἀρτάβανον τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκστρατείας του.

56. Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι Ἕλληνες, ὅταν ἐπληροφορήθησαν, ὅσα ἔγιναν εις τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηναίων, τόσον ἐταράχθησαν, ὥστε μερικοὶ ἐκ τῶν στρατηγῶν, χωρὶς νὰ περιμένουν νὰ ληφθῇ ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ὤρμησαν πρὸς τὰ πλοῖα των καὶ ὕψωσαν τὰ ἱστία, διὰ νὰ ἀποπλεύσουν. Οἱ ὑπόλοιποι ἀπεφάσισαν νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἐπῆλθεν ὁμως ἡ νύξ καὶ διαλύσαντες τὸ συμβούλιον εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα.

57. Τότε, μόλις ὁ Θεμιστοκλῆς ἔφθασεν εις τὸ πλοῖόν του, τὸν ἠρώτησεν ὁ Μνησίφιλος ὁ Ἀθηναῖος, τί εἶχεν ἀποφασισθῆ. Ἄφοῦ ἔμαθε δέ, ὅτι ἀπεφασίσθη νὰ ὀδηγήσουν τὸν στόλον εις τὸν Ἰσθμὸν καὶ νὰ ναυμαχήσουν πρὸ τῆς Πελοποννήσου, εἶπεν· «Ἀσφαλῶς δὲν θὰ ναυμαχήσης πλέον διὰ καμμίαν πατρίδα, ἐὰν τὰ πλοῖα φύγουν ἀπὸ τὴν Σαλαμῖνα· διότι θὰ κατευθυνθῇ ὁ καθείς πρὸς τὴν πόλιν του καὶ οὔτε ὁ Εὐρυβιάδης οὔτε ἄλλος κανεὶς θὰ δυνηθῇ νὰ τοὺς συγκρατήσῃ, ὥστε νὰ μὴ διασκορπισθῇ ἡ στρατιά· καὶ θὰ χαθῇ ἡ Ἑλλάς ἀπὸ ἀπερισκεψίαν. Ἄλλ' ἂν ὑπάρχῃ τρόπος, πῆγαινε καὶ προσπάθησε νὰ ἀνακληθῇ ἡ ἀπόφασις, μήπως δυνηθῆς νὰ μεταπίσης τὸν Εὐρυβιάδην νὰ ἀλλάξῃ γνώμην καὶ νὰ μείνῃ ἐδῶ».

58. Ἡ συμβουλὴ αὐτὴ ἤρесе πολὺν καιρὸν εις τὸν Θεμιστοκλέα, ὁ ὁποῖος χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ τίποτε, μετέβη εις τὸ πλοῖον τοῦ Εὐρυβιάδου. Ἄφοῦ ἔφθασεν ἐκεῖ, εἶπεν ὅτι θέλει νὰ συζητήσῃ διὰ τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν· ἐκεῖνος τὸν ἐκάλεσε νὰ ἀναβῆ εἰς τὸ πλοῖον καὶ νὰ τοῦ εἴπῃ ὅ,τι θέλει. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς, ἀφοῦ ἐκάθισε πλησίον του, τοῦ ἀνέφερεν ὅλα ὅσα εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν Μνησίφιλον παρουσιάζων αὐτὰ ὡς ἰδικὰ του καὶ προσθέτων καὶ ἄλλα πολλά, ἕως ὅτου τὸν ἔπεισε μὲ τὰς παρακλήσεις του νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸ πλοῖον καὶ νὰ συγκαλέσῃ τοὺς στρατηγούς εις συμβούλιον.

59. Μόλις δὲ συνῆλθον καὶ πρὶν προφθάσῃ ὁ Εὐρυβιάδης νὰ ἐκθέ-

ση τὸν λόγον, διὰ τὸν ὅποιον συνεκάλεσε τοὺς στρατηγούς, ὁ Θεμιστοκλῆς ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ διὰ πολλῶν, διότι ἐβιάζετο νὰ ἐπιτύχῃ ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἐπεδίωκεν. Ἄλλ' ἐνῶ ὠμίλει, ὁ Κορίνθιος στρατηγὸς Ἀδείμαντος τοῦ εἶπεν· «ἜΩ Θεμιστόκλεις, οἱ προτρέχοντες εἰς τοὺς ἀγῶνας ραπίζονται» (1) Καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς εἰς ἀπάντησιν τοῦ εἶπεν· «Ἄλλὰ καὶ οἱ ὑπολειπόμενοι δὲν στεφανώνονται». (2)

60. Καὶ τότε μὲν ἀπήντησε μὲ ἠπιότητα εἰς τὸν Κορίνθιον. Εἰς τὸν Εὐρυβιάδην δὲ δὲν ἐπανελάβε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὅποια τοῦ εἶχεν εἶπει προηγουμένως, δηλ. ὅτι, ἂν ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Σαλαμίνα, θὰ διασκορπισθοῦν, διότι δὲν ἦτο ὥραϊον νὰ κατηγορῇ κανένα ἐνώπιον τῶν συμμάχων. Ἔλεγεν ὅμως ἄλλα ἐπιχειρήματα· «Ἐὰν ἐκτελέσῃς ὅσα προτείνω, ἴδου τὰ πλεονεκτήματα, ποὺ θὰ ἔχωμεν. Πρῶτον μὲν θὰ συγκρουσθῶμεν εἰς στενὸν μέρος μὲ ὀλίγα πλοῖα ἐναντίον πολλῶν καὶ ἂν ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου εἶναι ἡ συνήθης εἰς τοιαύτας περιστάσεις, θὰ ἔχωμεν μεγάλην νίκην· διότι τὸ νὰ ναυμαχήσωμεν εἰς στενὸν τόπον εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν, ἐνῶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ εἶναι ὑπὲρ τῶν ἀντιπάλων μας. Ἐξ ἄλλου θὰ σωθῇ καὶ ἡ Σαλαμίς, ὅπου ἡμεῖς ἔχομεν τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναικὰς μας».

61. Ἐνῶ ὅμως ὁ Θεμιστοκλῆς ὠμίλει, τοῦ ἐπετέθη πάλιν ὁ Κορίνθιος Ἀδείμαντος καὶ ἐζήτηε νὰ σιωπήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος δὲν ἔχει πατρίδα, καὶ ἡμπόδιζε τὸν Εὐρυβιάδην νὰ θέσῃ εἰς ψηφοφορίαν τὴν πρότασιν ἀνθρώπου ἀπάτριδος· ἐκάλει δὲ τὸν Θεμιστοκλέα νὰ δείξῃ, ποῖα εἶναι ἡ πατρίς του, καὶ κατόπιν νὰ κάμνῃ προτάσεις εἰς τὸ συμβούλιον. Αὐτὰ δὲ τὰ ἔλεγεν, ἐπειδὴ αἱ Ἀθῆναι εἶχον κυριευθῆ καὶ κατεῖχοντο ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς πλέον εἶπε πολλοὺς καὶ βαρεῖς λόγους κατὰ τοῦ Ἀδειμάντου καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὑπάρχει καὶ πόλις καὶ χώρα μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν των, ἐφόσον διαθέτουν διακόσια πολεμικὰ πλοῖα πλήρως ἐπηνδρωμένα. Διότι κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκρούσῃ μίαν ἐπίθεσιν των.

63. Μετὰ ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Θεμιστοκλέους ὁ Εὐρυβιάδης

(1) «Ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προεξανιστάμενοι ραπίζονται».

(2) «Οἱ δὲ γε ἐγκαταλειπόμενοι οὐ στεφανοῦνται».

ἤλλαξε γνώμην· διότι ἐφοβήθη κυρίως, νομίζω, μήπως οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐγκαταλείψουν, ἂν ὀδηγήσῃ τὸν στόλον εἰς τὸν Ἴσθμόν. Διότι, ἂν τοὺς ἐγκατέλειπον οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὑπόλοιποι δὲν θὰ ἦσαν πλέον ἀξιόμαχοι. Ἐπροτίμησε λοιπὸν νὰ μείνουν καὶ νὰ ναυμαχῆσουν ἐκεῖ.

64. Ἦλθεν ὅμως ἡ ἡμέρα καὶ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος καὶ ἐγένεν σεισμὸς καὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκριναν λοιπὸν καλὸν νὰ προσευχηθοῦν εἰς τοὺς θεοὺς καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν βοήθειαν τῶν Αἰακιδῶν. Καὶ τὸν μὲν Αἴαντα καὶ τὸν Τελαμῶνα ἐπεκαλέσθησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Σαλαμῶνα, τὸν δὲ Αἰακὸν καὶ τοὺς ἄλλους Αἰακίδας (1) ἔστειλαν πλοῖον νὰ τοὺς μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν Αἴγινα.

66. Τὰ πληρώματα τοῦ στόλου τοῦ Ξέρξου ἦλθον ἀπὸ τὴν Τραχίνα καὶ ἐπεσκέφθησαν τὸν τόπον τῆς μάχης τῶν Θερμοπυλῶν καὶ εἶδον τὴν καταστροφὴν τῶν Λακῶνων. Κατόπιν ὁ στόλος διέβη εἰς τὴν Ἴσθμιαίαν καί, ἀφοῦ ἠγκυροβόλησεν ἐκεῖ τρεῖς ἡμέρας, ἐπλευσε διὰ τοῦ Εὐρίπου καὶ ἐντὸς τριῶν ἄλλων ἡμερῶν ἐφθασεν εἰς τὸ Φάληρον.

70. Ὅταν δὲ ἔλαβον τὴν διαταγὴν νὰ ἀναπλεύσουν, οἱ βάρβαροι ὠδήγησαν τὰ πλοῖά των πρὸς τὴν Σαλαμῶνα καὶ παρετάχθησαν εἰς τάξιν μάχης ἀθρούβως. Δὲν ἐπῆρκεσεν ὅμως ἐκεῖνη ἡ ἡμέρα, διὰ νὰ συνάψουν ναυμαχίαν· διότι ἐπῆλθεν ἡ νύξ· παρεσκευάζοντο ὅμως διὰ τὴν ἐπομένην. Τοὺς δὲ Ἕλληνας, καὶ μάλιστα τοὺς Πελοποννησίους, κατέλαβε φόβος καὶ ἀγωνία, διότι ἐφοβοῦντο, ὅτι μένοντες εἰς τὴν Σαλαμῶνα ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχῆσουν διὰ τὴν γῆν τῶν Ἀθηναίων καί, ἂν ἐνικῶντο, θὰ ἀποκλειόντο καὶ θὰ ἐπολιορκοῦντο εἰς νῆσον ἀφίνοντας τὴν ἰδικὴν των ἀπροστάτευτον.

71. Τὴν ἰδίαν νύκτα τὸ πεζικὸν τῶν βαρβάρων ἐβάδισε πρὸς τὴν Πελοπόννησον. Ἄν καὶ εἶχον ληφθῆ πάντα τὰ δυνατὰ μέτρα, διὰ νὰ μὴ δυναθεοῦν νὰ εἰσβάλουν οἱ βάρβαροι διὰ τῆς ξηρᾶς ἐκεῖ. Πράγματι στρατοπευδεύοντες εἰς τὸν Ἴσθμόν οἱ Πελοποννήσιοι, πρῶτον μὲν κατέστρεψαν τὴν Σκειρωνίδα ὁδόν, ἔπειτα ἀπεφάσισαν νὰ οἰκοδομήσουν τεῖχος κατὰ μῆκος τοῦ Ἴσθμοῦ.

(1) Ὁ Αἰακὸς ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Αἰγίνης. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τῶν ἀγχιμάτων τῶν ἀπογόνων του.

74. Μὲ τοιαύτας λοιπὸν ἐργασίας ἡσχολοῦντο οἱ Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο εἰς τὸν Ἴσθμόν, διότι διέτρεχον μέγαν κίνδυνον καὶ δὲν ἐστήριζον πολλὰς ἐλπίδας εἰς τὸ ναυτικόν. Οἱ δὲ εὐρισκόμενοι εἰς τὴν Σαλαμῖνα, ὅταν ἔμαθον αὐτά, ἐφοβοῦντο ὄχι τόσον διὰ τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ὅσον διὰ τὴν Πελοπόννησον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν πλησιάζοντες ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον συνωμῖλουν σιωπηλῶς καὶ ἐθαύμαζον διὰ τὴν ἀβουλίαν τοῦ Εὐρυβιάδου. Τέλος ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐξέσπασεν εἰς τὸ φανερόν. Καὶ ἔγινε πλέον συγχέντρωσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλέχθησαν πολλὰ διὰ τὰ ἴδια πράγματα καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποπλεύσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ δι' αὐτὴν νὰ διακινδυνεύουν καὶ νὰ μὴ μείνουν, διὰ νὰ πολεμήσουν διὰ χώραν ὑπόδουλον πλέον, οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, οἱ Αἰγινῆται καὶ οἱ Μεγαρεῖς ἔλεγον, ὅτι ἔπρεπε νὰ μείνουν καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν ἐκεῖ.

75. Ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐπειδὴ ἐπεκράτει ἡ γνώμη τῶν Πελοποννησίων, ἐξῆλθε τότε κρυφίως ἀπὸ τὸ συνέδριον καὶ ἔστειλεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν ἄνθρωπον μὲ πλοιάριον, τοῦ ἔδωσε δὲ ἐντολὴν τί νὰ εἴπῃ· ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὠνομάζετο Σίκινος, ἦτο δὲ οἰκέτης⁽¹⁾ τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ παιδαγωγὸς τῶν τέκνων του. Βραδύτερον ὁ Θεμιστοκλῆς τὸν ἔκαμε Θεσπιέα — διότι οἱ Θεσπιεῖς ἐδέχοντο πολίτας — καὶ τὸν κατέστησε πλούσιον. Αὐτὸς λοιπὸν τότε, ἀφοῦ ἦλθε μὲ πλοιάριον, εἶπεν εἰς τοὺς στρατηγοὺς τῶν βαρβάρων τὰ ἐξῆς: «Μὲ ἔστειλεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηναίων κρυφὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας (διότι συμβαίνει νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως καὶ νὰ προτιμᾷ νὰ ὑπερισχύσετε σεῖς παρὰ οἱ Ἕλληνας), διὰ νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι οἱ Ἕλληνας ἔχουν καταληφθῆ ἀπὸ φόβον καὶ σκέπτονται νὰ ἀποδράσουν, καὶ τώρα σᾶς παρέχεται εὐκαιρία νὰ διαπράξετε λαμπρότατον κατόρθωμα, ἂν δὲν τοὺς ἀφήσετε νὰ σᾶς διαφύγουν. Διότι οὔτε ὁμόνοιαν ἔχουν μεταξὺ τῶν οὔτε πρόκειται νὰ ἀνισταθοῦν πλέον ἐναντίον σας, ἀλλὰ θὰ τοὺς ἴδητε νὰ ναυμαχοῦν μεταξὺ τῶν, δηλ. ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι μὲ τὸ μέρος σας καὶ οἱ ἄλλοι». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἀνεχώρησεν.

76. Οἱ βάρβαροι τὰ ἐπίστευσαν καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν μικρὰν νῆσον Ψυττάλειαν⁽²⁾, ἡ ὁποία κεῖται μεταξὺ τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῆς ζη-

(1) ἄνθρωπος τῆς οἰκίας, ἰδίως δοῦλος οἰκογενῆς ἢ οἰκόστος.

(2) Λειψοκωτάλα.

ρᾶς ἀπεβίβασαν πολλοὺς Πέρσας, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅταν ἔγινε μεσονύκτιον, ὠδήγησαν τὴν δυτικὴν πτέρυγα κυκλοτερεῶς, πρὸς τὴν Σαλαμίνα, ὅσοι δὲ ἦσαν πλησίον τῆς Κέω(1) καὶ τῆς Κυνοσούρας(2) κατέλαβον μὲ τὰ πλοῦα τῶν ὅλων τὸν πορθμὸν μέχρι τῆς Μουνηχίας.(3) Ἐπεξέτειναν δὲ τὴν παράταξιν τῶν πλοίων τῶν, διὰ νὰ μὴ δυνηθῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας νὰ διαφύγη, ἀλλὰ νὰ ἀποκλεισθοῦν εἰς τὴν Σαλαμίνα καὶ νὰ τιμωρηθοῦν δι' ὅσα εἶχον διαπράξει εἰς τὸ Ἄρτεμεισιον. Ἀπεβίβασαν δὲ Πέρσας εἰς τὴν νησίδα Ψυττάλειαν μὲ τὸν ἐξῆς σκοπὸν· ἂν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας παρεσύροντο πρὸς τὰ ἐκεῖ ἄνδρες καὶ ναυάγια — διότι ἡ νῆσος εὕρισκετο εἰς τὸ στενόν, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ ναυμαχήσουν — νὰ περισυλλέγουν τοὺς ἰδικούς τῶν, νὰ φονεύουν δὲ τοὺς ἄλλους. Ἐξετέλουν αὐτὰ σιωπηλῶς, διὰ νὰ μὴ τοὺς ἀντιληφθοῦν οἱ ἀντίπαλοι. Ἐτοιμάζοντο δὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς γαρῖς νὰ κοιμηθοῦν καθόλου.

78. Μεταξὺ δὲ τῶν Ἑλλήνων στρατηγῶν ἐγίνοντο εἰς τὴν Σαλαμίνα πολλαὶ λογομαχίαι. Διότι δὲν ἐγνώριζον ἀκόμη, ὅτι οἱ βάρβαροι τοὺς εἶχον περικυκλώσει μὲ τὸν στόλον τῶν, ἀλλ' ἐνόμιζον ὅτι παραμένουν εἰς τὰς ἰδίας θέσεις, ὅπως τοὺς ἔβλεπον κατὰ τὴν ἡμέραν.

79. Ἐνῶ οἱ στρατηγοὶ ἐφιλονίκουν, ἦλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγιναν ὁ Ἄριστείδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐξοστρακισθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τὸν ὁποῖον ἐγώ, ἀφοῦ ἐπληροφορήθην τὸν χαρακτήρα του, ἐσχημάτισα τὴν γνώμην ὅτι ἦτο ἀνὴρ ἄριστος καὶ δικαιοτάτος εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀφοῦ ἦλθε λοιπὸν εἰς τὸ συνέδριον, ἐκάλεσεν ἔξω τὸν Θεμιστοκλέα, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο φίλος του, ἀλλὰ μέγας ἐχθρὸς του. Ἐξ αἰτίας ὅμως τῶν μεγάλων συμφορῶν τοῦ παρόντος τὰ ἐλησμόνησεν αὐτὰ καὶ ἐπεθύμει νὰ συνομιλήσῃ μαζί του. Διότι εἶχεν ἀκούσει προηγουμένως ὅτι οἱ Πελοποννήσιοι ἔσπευδον νὰ μεταφέρουν τὸν στόλον τῶν εἰς τὸν Ἴσθμόν. Μόλις ἐξῆλθεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἄριστείδης τοῦ εἶπε τὰ ἐξῆς· «Καὶ εἰς κάθε ἄλλην περίστασιν, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν παροῦσαν, ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐρίζωμεν, ποῖος ἐκ τῶν δύο μας θὰ εὐεργετήσῃ περισσότερον τὴν πατρίδα. Σοῦ λέγω λοιπὸν ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον καὶ πολλὰ καὶ ὀλίγα νὰ συζητῆ κανεὶς μὲ τοὺς Πελοποννησίους διὰ τὸν ἀπό-

(1) Ἄγνωστον περὶ τίνος τοποθεσίας ἀκριβῶς πρόκειται.

(2) Ἀνατολικὸν ἀκρωτήριον τῆς Σαλαμίνας ἀπέναντι τῆς Ψυττάλειας.

(3) Τουρκολίμανο.

πλουν ἀπ' ἐδῶ. Διότι σέ βεβαιῶ, ὡς αὐτόπτης πού ὑπῆρξα, ὅτι καί νά θέλουν οἱ Κορίνθιοι ἢ ὁ ἴδιος ὁ Εὐρυβιάδης δέν θά δυνηθοῦν νά ἀποπλεύσουν ἀπ' ἐδῶ. Διότι ἔχομεν περικυκλωθῆ ἀπό τοὺς ἐχθρούς. Ἄλλ' εἰσελθε καὶ ἀνάγγειλέ τα».

80. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπήντησεν· «Αἱ συμβουλαὶ σου εἶναι ὀρθαὶ καὶ αἱ εἰδήσεις σου εὐχάριστοι. Μάθε δέ, ὅτι ὁ ἴδιος ἐγὼ ἐνήργησα, διὰ νά γίνουν αὐτὰ ἀπὸ τοὺς Μήδους· διότι, ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες δέν ἤθελον νά ναυμαχήσουν ἐκουσίως, ἔπρεπε νά τοὺς ἀναγκάσωμεν νά τὸ κάμουν ἀκουσίως. Σὺ ὅμως, ἀφοῦ ἤλθες μὲ καλὰς εἰδήσεις, νά τὰς ἀναγγείλῃς ὁ ἴδιος. Διότι, ἂν τοὺς τὰς εἶπω ἐγὼ, θά νομίσουν, ὅτι τὰς ἔπλασα καὶ δέν θά πιστεύσουν, ὅτι τὸ ἔκαμαν αὐτὸ οἱ βάρβαροι. Ἄλλ' εἰσελθε καὶ ἀνάγγειλέ τους, τί συμβαίνει. Καὶ ἂν μὲν πεισθοῦν, αὐτὸ θά εἶναι τὸ καλύτερον. Ἄν ὅμως δέν πιστεύσουν, δι' ἡμᾶς θά εἶναι τὸ ἴδιον, διότι δέν εἶναι δυνατὸν πλέον νά φύγουν, ἀφοῦ ἔχομεν περικυκλωθῆ, ὅπως λέγεις, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη».

81. Ὁ Ἀριστείδης εἰσῆλθε καὶ ἀνεκοίνωσεν, ὅτι ἤλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγινα καὶ ὅτι μὲ δυσκολίαν διῆλθεν ἀπαρατήρητος διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν πλοίων· διότι ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἔχει περικυκλωθῆ ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ Ξέρξου. Καὶ τοὺς συνεβούλευσε νά ἐτοιμαζῶνται, διὰ νά ἀμυνθοῦν. Ἀφοῦ εἶπεν αὐτὰ, ἀπεχώρησεν, οἱ δὲ στρατηγοὶ περιέπεσαν πάλιν εἰς ἀμφισβητήσεις, διότι οἱ περισσότεροὶ ἐξ αὐτῶν δέν ἐπίστευσαν τὰς εἰδήσεις.

82. Ἐνῶ δὲ αὐτοὶ ἀμφέβαλλον, ἔφθασε τριήρης τῶν Τηνίων, ἡ ὁποία ἠῤτομόλησεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας — ἀρχηγὸς αὐτῆς ἦτο ὁ Παναίτιος ὁ υἱὸς τοῦ Σωσιμένου — καὶ ἀνέφερεν ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀνεγράφησαν οἱ Τήνιοι εἰς τὸν τρίποδα τῶν Δελφῶν⁽¹⁾ μεταξὺ ἐκείνων, πού κατετρόπωσαν τὸν βάρβαρον. Μὲ τὴν τριήρη αὐτὴν τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἔφθασεν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 380 πολεμικῶν πλοίων. Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπίστευσαν πλέον τοὺς Τηνίους καὶ παρεσκευάζοντο, διὰ νά ναυμαχήσουν.

83. Ὑπέφωσκεν ἤδη ἡ αὐγή, ὅταν ἔγινε συγκέντρωσις τοῦ στρατεύματος τῶν πλοίων. Ἀπὸ ὅλους ὠμίλησεν καλύτερον πρὸς αὐτοὺς

(1) Ὁ μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς νίκην ἀφιερωθείς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς Δελφοὺς τρίπους, ὅστις μεταφερθεὶς βραδύτερον ὑπὸ Μ. Κωνσταντίνου εἰς Κωνσταντινούπολιν σώζεται σήμερον ἐκεῖ.

ὁ Θεμιστοκλῆς. Ὁ λόγος του ἦτο σύγκρισις τῶν καλυτέρων πρὸς τὰ χειρότερα, ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὴν κατάστασίν του. Ἀφοῦ συνεβούλευσε νὰ προτιμήσουν τὰ καλύτερα, τερματίζων τὸν λόγον του ἔδωσε τὴν ἐντολὴν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα. Μόλις εἰσῆλθον, ἔφθασεν ἡ τριήρης, ἡ ὁποία εἶχε σταλῆ εἰς τὴν Αἴγινα διὰ τοὺς Αἰακίδας. Οἱ Ἕλληνες τότε ὠδήγησαν ὅλα τὰ πλοῖα τῶν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, μόλις δὲ ἐξῆλθον, ἐπέπεσαν ἐναντίον των οἱ βάρβαροι.

84. Οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλληνες ἀνέκρουσαν πρῦμνην καὶ ἔφεραν τὰ πλοῖα πρὸς τὴν ξηράν, ὁ Ἀθηναῖος Ἀμεινίας ὅμως ὁ Παλληγεύς, ἀφοῦ ἔπλευσεν ἐκτὸς τῆς γραμμῆς, ἔπληξε μὲ τὸ ἔμβολον ἐχθρικὸν πλοῖον. Ἐπειδὴ τὰ δύο πλοῖα περιπλέχθησαν καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ χωρισθοῦν, τότε πλέον καὶ οἱ ἄλλοι ἔσπευσαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀμεινίου καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν μάχην. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν λέγουσι, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγένεν ἡ ἀρχὴ τῆς ναυμαχίας. Οἱ Αἰγινῆται ὅμως λέγουσι, ὅτι τὸ πλοῖον, πού εἶχε σταλῆ εἰς τὴν Αἴγινα διὰ τοὺς Αἰακίδας, ἔκαμε τὴν ἀρχήν. Λέγεται ἐπίσης τοῦτο, δηλ. ὅτι ἐνεφανίσθη φάσμα γυναικὸς, ἡ ὁποία τοὺς παρώτρυνε μεγαλοφώνως, διὰ νὰ ἀκούη ὅλον τὸ Ἕλληνικὸν στράτευμα καὶ ἐπιπλήττουσα εἶπε: «Δαιμόνιοι, μέχρι τότε πλέον θὰ ἀνακρούετε πρῦμνην;» (1)

85. Ἀπέναντι τῶν Ἀθηναίων εἶχον ταχθῆ οἱ Φοίνικες (διότι οὗτοι κατεῖχον τὴν πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα πτέρυγα), ἀπέναντι δὲ τῶν Λακεδαιμονίων οἱ Ἴωνες (οὗτοι κατεῖχον τὴν πτέρυγα, πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς τὸν Πειραιᾶ). Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Ἴωνας ἐδείξαν σκοπίμως ἀπροθυμίαν εἰς τὴν ναυμαχίαν συμφώνως πρὸς τὰς παραγγελίας τοῦ Θεμιστοκλέους, ὅχι ὅμως οἱ περισσότεροι».

86. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν πλοίων τῶν βαρβάρων, πού ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, κατεστράφησαν ἄλλα ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἄλλα ἀπὸ τοὺς Αἰγινῆτας. Διότι, ἀφοῦ οἱ μὲν Ἕλληνες ἐναυμάχουν μὲ τάξιν καὶ χωρὶς νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὰς γραμμάς των, οἱ δὲ βάρβαροι ἐνήργουν ἀτάκτως καὶ χωρὶς σχέδιον, φυσικὸν ἦτο νὰ συμβῆ, ὅπως ἀκριβῶς ἐγένεν. Ἄν καὶ ἦσαν καὶ ἀπεδείχθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην οἱ βάρβαροι πολὺ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς των παρ' ὅσον εἰς τὴν Εὐβοίαν. Διότι ὅλοι ἐδείκνουν προθυμίαν καὶ ἐφοβοῦντο

(1) «Δαιμόνιοι, μέχρι κόσου ἔτι πρῦμνην ἀνακρούσασθε;».

τόν Ξέρξην, διότι ὁ καθείς ἐξ αὐτῶν ἐνόμιζεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τὸν παρηκολούθει.

87. Δὲν δύναμαι νὰ ἀναφέρω μὲ ἀκριβείαν, πῶς ἠγωνίσθη ὁ καθείς ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὴν Ἀρτεμισίαν⁽¹⁾ ὅμως συνέβη τὸ ἐξῆς, τὸ ὁποῖον ἠύξησε πολὺ τὴν ὑπόληψίν της πλησίον τοῦ βασιλέως. Εἰς μίαν στιγμὴν, ἐνῶ αἱ δυνάμεις τοῦ βασιλέως εἶχον περιέλθει εἰς σύγχυσιν, τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας κατεδιώκετο ἀπὸ πλοῖον Ἀθηναϊκόν· ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ (διότι ἔμπροσθέν της ἤμποδίζετο ἀπὸ ἄλλα φιλικὰ της πλοῖα, ὅπισθεν δὲ τοῦ ἰδικοῦ της ἐπῆρχοντο τὰ ἐχθρικά), ἀπεφάσισε καὶ ἔκαμε τὸ ἐξῆς, τὸ ὁποῖον πράγματι τὴν ὠφέλησε. Ἐνῶ δηλ. κατεδιώκετο ἀπὸ τὸ Ἀθηναϊκὸν πλοῖον, ἐπέπεσε μὲ ὄρμην ἐναντίον φιλικοῦ της πλοίου τῶν Καλυνδέων⁽²⁾, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου εὐρίσκετο ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς τῶν Καλυνδέων Δαμασίθυμος. Καθὼς λοιπὸν τὸ ἐπληξε καὶ τὸ ἐβύθισεν, ὑπῆρξεν εὐτυχής, διότι ὠφελήθη κατὰ δύο τρόπους. Διότι ὁ πλοίαρχος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ πλοίου, καθὼς τὴν εἶδε νὰ ἐπιπίπτῃ ἐναντίον βαρβαρικοῦ πλοίου, ἐνόμισεν, ὅτι τὸ πλοῖον τῆς Ἀρτεμισίας ἦ εἶναι ἐλληνικὸν ἢ ἠυτομόλησεν ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ βοήθει τοὺς Ἕλληνας· δι' αὐτὸ ἤλλαξε διεύθυνσιν καὶ ἐστράφη ἐναντίον ἄλλων.

88. Αὐτὸ τὴν ὠφέλησεν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι διέφυγε καὶ δὲν ἀπωλέσθη, ἀφ' ἑτέρου δὲ συνέβη, ὥστε, ἐνῶ διέπραξε κακόν, νὰ ἐκτιμηθῇ δι' αὐτὸ τὰ μέγιστα ἀπὸ τὸν Ξέρξην. Λέγεται δηλ. ὅτι ὁ βασιλεὺς παρακολουθῶν εἶδε τὸ πλοῖον της νὰ βυθίζῃ ἄλλο πλοῖον, κάποιος δὲ ἀπὸ τοὺς παρόντας τοῦ εἶπε: «Δέσποτα, βλέπεις τὴν Ἀρτεμισίαν πόσον καλῶς ἀγωνίζεται καὶ ἐβύθισεν ἐχθρικὸν πλοῖον;» Ὁ βασιλεὺς ἠρώτησεν, ἂν πράγματι τὸ κατόρθωμα αὐτὸ εἶναι τῆς Ἀρτεμισίας· ἐκεῖνοι τοῦ εἶπον, ὅτι ἀνεγνώρισαν μετὰ βεβαιότητος τὸ ἔμβλημα τοῦ πλοίου της. Ὁ Ξέρξης λέγεται, ὅτι ἀπήντησεν εἰς αὐτά: «Οἱ ἄνδρες μου ἔχουν γίνεαι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες» (3)

89. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἐφονεύθη ὁ στρατηγὸς Ἀριαβίγνης, υἱὸς τοῦ Δαρείου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου. Ἐφονεύθησαν δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀπὸ τοὺς Μήδους καὶ ἀπὸ

(1) Βασίλισσα τῆς Ἀλικαρνασσοῦ.

(2) Κάτοικοι τῆς Καλύνης, πόλεως τῆς Καρίας.

(3) «Οἱ μὲν ἄνδρες γεγόνασι μοι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες».

τούς άλλους συμμάχους. Ἀπὸ τούς Ἕλληνας ἐφονεύθησαν ὀλίγοι. Διότι, ἐπειδὴ ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν, ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων τὰ πλοῖα κατεστρέφοντο, οἱ ἴδιοι ὅμως δὲν ἐφονεύοντο ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, ἐφθάνον κολυμβῶντες εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ἀπὸ τούς βαρβάρους ὅμως οἱ περισσότεροι ἐπνίγησαν εἰς τὴν θάλασσαν, διότι δὲν ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν. Ὄταν δὲ τὰ πλοῖα τῆς πρώτης γραμμῆς τῶν βαρβάρων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τότε ἐπηκολούθησε καταστροφὴ τῶν περισσοτέρων. Διότι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον παραταχθῆ ὀπισθέν των προσπαθοῦντες νὰ προχωρήσουν μὲ τὰ πλοῖά των, διὰ νὰ ἀποδείξουν εἰς τὸν βασιλέα, ὅτι κάτι σπουδαῖον κάμνουν καὶ αὐτοί, προσέκρουον εἰς τὰ ἰδικά των, ποὺ εἶχον τραπῆ ἤδη εἰς φυγὴν.

90. Ὁ δὲ Ξέρξης, διὰ νὰ παρακολουθῆ τούς ἰδικούς του καὶ τὰ ἔργα των, ἐκάθητο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ναυμαχίας εἰς τὰς ὑψεῖρας τοῦ ὄρους, τὸ ὅποιον εὐρίσκεται ἀπέναντι τῆς Σαλαμίνας καὶ ὀνομάζεται Αἰγάλεως, ἐξῆτι δὲ καὶ ἐμάνθανε κάθε φοράν τὸ ὄνομα παντὸς διακρινομένου καὶ γραμματεῖς πλησίον του ἀνέγραφον τὸ ὄνομα τοῦ τριηράρχου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του καὶ τῆς πατρίδος του.

91. Ἀφοῦ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν οἱ βάρβαροι καὶ προσεπάθουν νὰ διαφύγουν πρὸς τὸ Φάληρον, οἱ Αἰγινῆται κατέλαβον θέσιν κατάλληλον εἰς τὸν πορθμὸν καὶ διέπραξαν ἀξιόλογα ἔργα. Οἱ Ἀθηναῖοι δηλ. εἰς τὸ μέσον τῆς ταραχῆς κατέστρεφον τὰ πλοῖα τῶν ἐχθρῶν, ὅσα ἀντίσταντο ἢ ἐτρέποντο εἰς φυγὴν, οἱ δὲ Αἰγινῆται ἐκεῖνα, ποὺ προσεπάθουν, νὰ διαφύγουν. Ὅσα λοιπὸν ἐξέφευγον ἀπὸ τούς Ἀθηναίους, ἤρχοντο καὶ ἐπιπτον εἰς τούς Αἰγινήτας.

95. Ὁ δὲ Ἀριστείδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, ὁ Ἀθηναῖος, περὶ τοῦ ὁποίου ὀλίγον προηγουμένως ἔκαμα λόγον ὡς ἀρίστου ἀνθρώπου, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης καὶ ἐνῶ ἐπεκράτει ἡ σύγχυσις, ἀφοῦ παρέλαβεν ἄγχημα Ἀθηναίων ὀπλιτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον παραταχθῆ κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς τῆς Σαλαμίνας, ἀπεβιβάσθη μετ' αὐτῶν εἰς τὴν Ψυττάλειαν, ὅπου οὗτοι κατέκοψαν ὅλους τούς Πέρσας, ὅσοι εὐρίσκοντο εἰς τὴν νησίδα αὐτήν.

97. Ὁ δὲ Ξέρξης, μόλις ἀντελήφθη τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν, ἐπειδὴ ἐφοβήθη, μήπως ἔκανε ἀπὸ τούς Ἴωνας συμβουλευσὴ τούς Ἕλληνας ἢ καὶ οἱ ἴδιοι μόνον των συλλάβουν τὴν ἰδέαν νὰ πλεύσουν

εις τὸν Ἑλλήσποντον καὶ διαλύσουσιν τὰς γεφύρας του, ἀποκλεισθῆ δὲ
εις τὴν Εὐρώπην καὶ κινδυνεύσῃ νὰ ἀπολεσθῆ, ἀπεφάσισε νὰ ἀποχωρήσῃ.
'Επειδὴ ὅμως ἤθελε νὰ μὴ ἀντιληφθῆ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μῆτε
ἀπὸ τοὺς ἰδιικούς του τὸν σκοπὸν του αὐτόν, προσεπάθει δῆθεν νὰ κα-
τασκευάσῃ γέφυραν μέχρι Σαλαμῖνος διὰ συνδέσεως Φοινικικῶν φορη-
γῶν πλοιαρίων, ἔκαμνε δὲ πολεμικὰς προετοιμασίας, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο
νὰ συνάψῃ ἄλλην ναυμαχίαν. "Ὅλοι οἱ ἄλλοι βλέποντες αὐτὰ ἐνόμιζον,
ὅτι ἔχει τὴν πρόθεσιν νὰ συνεχίσῃ μὲ κάθε τρόπον τὸν πόλεμον. Δὲν
διέφευγεν ὅμως τὴν ἀντίληψιν τοῦ Μαρδονίου, ὅστις ἐγνώριζεν ἄριστα
τὴν νοοτροπίαν τοῦ βασιλέως. Συγχρόνως ὁ Ξέρξης ἔστειλεν ἀγγελια-
φόρον εἰς τὴν Περσίαν, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὴν ἐπελθοῦσαν συμφορὰν.

99. "Ὅταν ἡ πρώτη εἶδησις ἔφθασεν εἰς τὰ Σοῦσα, ὅτι δηλ. ὁ Ξέρ-
ξης κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, οἱ Πέρσαι κατελήφθησαν ἀπὸ τόσον με-
γάλην χαρὰν, ὥστε ἔστρωσαν ὅλας τὰς ὁδοὺς μὲ μυρσίνας, ἔκαιον θυ-
μιάματα, ἐτέλουν θυσίας καὶ ἐώρταζον. "Ὅταν ὅμως κατέφθασεν ἡ δευ-
τέρα εἶδησις, τόσον συνεταράχθησαν, ὥστε ἔσχιζον ὅλοι τὰ ἐνδύματά
των, παρεδόθησαν εἰς θρήνους, ἐβῶων καὶ κατέκρινον τὸν Μαρδόνιον.
Δὲν ἐλυποῦντο δὲ τόσον διὰ τὰ ἀπολεσθέντα πλοῖα, ἀλλ' ἐφοβοῦντο διὰ
τὸν ἴδιον τὸν Ξέρξην. Καὶ αἱ ἐκδηλώσεις αὐταὶ ἐξηκολούθησαν καθ'
ὅλον τὸν μετέπειτα χρόνον, μέχρις ὅτου ὁ Ξέρξης ἐπανελθὼν διέταξε
νὰ παύσουσιν.

ΚΑΛΛΙΟΠΗ

Τὰ μεταξὺ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας καὶ τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν

Μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ στόλου του εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης, καταληφθεὶς ἀπὸ δειλίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ ἴδιος ἐξ Ἑλλάδος, ἄφησεν ὅμως τὸν στρατηγὸν Μαρδόνιον ἐπὶ κεφαλῆς 300.000 ἐπιλέκτου στρατοῦ διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον καὶ καθυποτάξῃ τὴν χώραν. Οὗτος κατὰ τὸν ἐπερχόμενον χειμῶνα ἀπεσύρθη καὶ διεχείμασεν ἐν Θεσσαλίᾳ. Κατὰ δὲ τὴν ἀνοιξὴν τοῦ ἐπομένου ἔτους 479 π. Χ. ἐβάδισε πρὸς Νότον καὶ ἔχων συμμάχους του τοὺς Βοιωτοὺς (1) προσεπάθησε νὰ προσεταιρισθῇ καὶ τοὺς Ἀθηναίους διὰ προτάσεων λίαν δελεαστικῶν, τὰς ὁποίας ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν ἀσυζητητεὶ καὶ ἐξεκένωσαν πανδημεὶ διὰ δευτέραν φορὰν τὰς Ἀθήνας καὶ εἰδοποίησαν τοὺς Λακεδαιμονίους. Ὁ Μαρδόνιος κατέλαβε τὰς Ἀθήνας πάλιν ἐρήμους καὶ ἔθεσεν εἰς αὐτὰς ἐκ νέου πῦρ. Ἐν τῷ μεταξὺ στρατιᾷ 50.000 Λακῶνων ἐξέροχεται ἐπὶ τέλους ἐκ τῶν ὀρίων τῆς Λακωνικῆς καὶ εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου συνεννοῦται πρὸς τοὺς ἄλλους ἐκ τῆς Πελοποννήσου συμμάχους, ἐν Ἐλευσίνῃ δὲ καὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες διήλθον ἐκεῖ ἐκ Σαλαμῖνος, καὶ ὅλοι ὁμοῦ βαδίζουσι εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου εἶχεν ἐπανέλθει ὁ Μαρδόνιος μετὰ τὴν δευτέραν περὶ πόλιν τῶν Ἀθησῶν.

Κατ' ἀρχὰς παρετάχθησαν εἰς τὰς ὑπορθεῖας τοῦ Κιθαιρώνος, ὁ δὲ Μαρδόνιος ἔστειλεν ἐναντίον των τὸ ἱππικόν του καὶ ἐπηκολούθησαν

(1) Πλὴν τῶν Θεσπιέων καὶ τῶν Πλαταιέων.

ἀψιμαχίαι, εἰς μίαν δ' ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθη γενναίως μαχόμενος ὁ ἀρχηγὸς τοῦ βαρβαρικοῦ ἱππικοῦ Μασίστιος. Ἀκολούθως οἱ Ἕλληνες, λαβόντες θάρρος κατήλθον εἰς τὰς Πλαταιὰς καὶ κατέλαβον θέσεις ἀπέναντι τῶν βαρβάρων παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀσωπὸν καὶ πλησίον τῆς κορυφῆς Γαργαφίας, διὰ τὰ ὑδροεῦνται ἐξ αὐτῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων ἀνῆλθε τελικῶς εἰς 110.000 ἀνδρας. Ἐξ αὐτῶν 50.000 ἦσαν Λάκωνες καὶ ἐκ τούτων 10.000 ἦσαν βαρέως ὀπλισμένοι, ἐξ αὐτῶν δὲ 5.000 ἦσαν ἐκ Σπάρτης. Οὗτοι ἐτάχθησαν εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγα, τὸ δ' ἀριστερὸν κέρας κατεῖχον οἱ Ἀθηναῖοι (8.000), μεταξὺν τούτων δὲ ἦσαν οἱ ἄλλοι σύμμαχοι (52.000). Ἀλλ' οἱ οἰωνοὶ τῶν θουσιῶν καὶ εἰς τὰς δύο παρατάξεις δὲν ἦσαν αἴσιοι διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης, ἀνέμενον δὲ οἱ μὲν τοὺς δὲ τὰ ἀρχίσουν τὴν ἐπίθεσιν· καὶ αἱ ἡμέραι παρήρχοντο.

Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν (479 π.Χ.)

38. Ἐπειδὴ αἱ θυσίαι δὲν ἀπέβαινον εἰς τοὺς Πέρσας εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς μάχης, συνέρρεον δὲ πανταχόθεν οἱ Ἕλληνες καὶ ἠϋξάνεν ὁ ἀριθμὸς των, ὁ Τιμαγενίδας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἐρπυος, Θηβαῖος, συνεβούλευσε τὸν Μαρδόνιον νὰ φυλάξῃ τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρώνος, διότι, ἔλεγε, συρρέουν δι' αὐτῶν συνεχῶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν οἱ Ἕλληνες καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ πολλοὺς.

39. Εἶχον παρέλθει ὀκτῶ ἡμέραι, ἀφ' ὅτου οἱ δύο στρατοὶ ἦσαν ἀντιμέτωποι. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἀντιληφθεὶς, ὅτι ἡ συμβουλὴ τοῦ Τιμαγενίδου ἦτο ὀρθή, ἔστειλε μόνις ἐνύκτωσε τὸ ἰππικὸν του εἰς τὰς διόδους τοῦ Κιθαιρώνος, αἱ ὅποια ὄδηγοῦν εἰς τὰς Πλαταιάς. Οἱ Βοιωτοὶ τὰς ὀνομάζουν Τρεῖς Κεφαλάς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι Δρυὸς Κεφαλάς. Καὶ δὲν ἐστάλησαν μάτην ἐκεῖ οἱ ἰππεῖς. Διότι συνέλαβον πεντακόσια ὑποζύγια καὶ τοὺς συνοδοῦς των, καθὼς εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἔφερον τροφίμα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Πέρσαι ἐφόνευσον ἀφειδῶς ἀνθρώπους καὶ ὑποζύγια καὶ ἔταν ἐχόρτασαν νὰ φονεύουν, ὡδήγησαν ἕτι ὑπελείπετο πρὸς τὸν Μαρδόνιον εἰς τὸ στρατόπεδον.

40. Παρῆλθον ἀκόμη δύο ἡμέραι μετὰ τὸ συμβάν αὐτό, χωρὶς οὔτε οἱ μὲν οὔτε οἱ δὲ νὰ θέλουν νὰ κάμουν ἀρχὴν τῆς μάχης. Διότι οἱ βάρβαροι ἤρχοντο μέχρι τοῦ Ἀσωποῦ, ἀλλὰ δὲν διέβαινον τὸν ποταμὸν, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ Ἕλληνες. Τὸ ἰππικὸν ὅμως τοῦ Μαρδονίου ἐπετίθετο συνεχῶς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἠνώχλει. Διότι οἱ Θηβαῖοι, ἔνθερμοι ὀπαδοὶ τῶν Περσῶν, διῆγειρον μὲ προθυμίαν τὸν πόλεμον καὶ προηγούντο μέχρι τοῦ σημείου τῆς συμπλοκῆς, ἀπ' ἐκεῖ δὲ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Μῆδοι ἀνελάμβανον νὰ συνεχίσουν τὴν μάχην καὶ παρεῖχον λαμπρὰ δείγματα τῆς ἀνδρείας των.

41. Ἐπὶ δέκα ἡμέρας λοιπὸν δὲν συνέβη τίποτε ἄλλο. Τὴν ἑνδεκάτην ὅμως ἡμέραν, ἀφ' ὅτου οἱ δύο στρατοὶ εὐρίσκοντο ἀντιμέτωποι εἰς τὰς Πλαταιάς, οἱ Ἕλληνες εἶχον γίνει πολὺ περισσότεροι, ὁ δὲ Μαρδόνιος ἠσθάνετο ἀγανάκτησιν διὰ τὴν ἀπραξίαν. Τότε συνωμίλησε μὲ τὸν Ἀρτάβαζον τὸν υἱὸν τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὅποιος εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν ἐκ μέρους τοῦ Ξέρξου, ὅσον ὀλίγοι ἐκ τῶν Περσῶν, καὶ ἡ γνώμη

του ἦτο («νά ἀναζεύξουν τὸ γρηγορώτερον ὄλον τὸν στρατὸν καὶ νά εἰσέλθουν εἰς τὰ τεῖχη τῶν Θηβῶν, ὅπου ὑπῆρχον ἄφθονα τρόφιμα καὶ χόρτος διὰ τὰ ὑποζύγια» Ἀλλ' ὁ Μαρδόνιος δὲν συνεφώνησε καθόλου καὶ εἶπεν ὅτι «ὁ στρατός των εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν καὶ πρέπει νά δώσουν μάχην τὸ ταχύτερον, μήτε νά ἀδιαφοροῦν διὰ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι ἐνισχύονται συνεχῶς καὶ γίνονται περισσότεροι».

42. Αὐτὰ εἶπεν ὁ Μαρδόνιος καὶ κανεὶς δὲν ἀντέλεγεν, ἐπεκράτησε δὲ ἡ γνώμη του, ὅτι εἰς αὐτὸν εἶχεν ἀναθέσει ὁ βασιλεὺς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατεύματος καὶ ὄχι εἰς τὸν Ἀρτάβαζον. Ἀφοῦ ἐκάλεσε δὲ τοὺς ἀρχηγούς των ταγμάτων καὶ τοὺς στρατηγούς των Ἑλλήνων, πού συνεμάχουν μαζί του, διέταξε νά ἐτοιμασθοῦν καὶ νά τακτοποιήσουν τὰ πάντα, διότι τὴν πρώτην τῆς ἐπομένης ἡμέρας θά ἐγένετο ἡ μάχη.

44. Ὅταν δὲ ἡ νύξ εἶχε προχωρήσει καὶ ἐφαίνετο, ὅτι ἐπεκράτει ἡσυχία εἰς τὰ στρατόπεδα, οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐκοιμῶντο, τότε ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμύντου, στρατηγὸς καὶ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων, ἐπλησίασεν ἐφιππος εἰς τοὺς φρουρούς των Ἀθηναίων καὶ ἐζήτησε νά ὁμιλήσῃ εἰς τοὺς στρατηγούς των. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς φρουρούς ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των, μερικοὶ ὅμως ἔτρεξαν πρὸς τοὺς στρατηγούς καὶ ἀνήγγειλαν, ὅτι ἦλθεν ἄνθρωπος ἐφιππος ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Μήδων, ὁ ὁποῖος τίποτε ἄλλο δὲν ἀποκαλύπτει, ἀναφέρει ὅμως ὀνομαστί τοὺς στρατηγούς καὶ λέγει, ὅτι θέλει νά ὁμιλήσῃ εἰς αὐτούς».

45. Οἱ στρατηγοί, μόλις ἤκουσαν τοῦτο, μετέβησαν ἀμέσως εἰς τὸ μέρος τῶν φρουρῶν καὶ, ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε τὰ ἑξῆς: «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, σᾶς ἐμπιστεύομαι ἀπόρητα, τὰ ὅποια δὲν πρέπει νά ἀνακοινώσετε εἰς κανένα ἐκτὸς τοῦ Παισανίου, ἐκτὸς ἐάν θέλετε τὸν ὄλεθρόν σας. Καὶ δὲν θά σᾶς ὠμίλουν, ἀν δὲν εἶχον μέγα διαφέρον δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Διότι εἶμαι Ἕλληνας ὁ ἴδιος καὶ δὲν θά ἤθελον νά ἴδω τὴν Ἑλλάδα νά γίνεταί δούλη ἀντὶ νά μείνῃ ἐλευθέρη. Σᾶς λέγω λοιπόν, ὅτι αἱ θυσίαι δὲν ἀπέβησαν εὐνοϊκαὶ εἰς τὸν Μαρδόνιον καὶ εἰς τὸν στρατὸν του· εἰ δὲ μή, πρὸ πολλοῦ θά εἶχατε κάμει τὴν μάχην. Τώρα ὅμως ἀπεφάσισε νά ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὰς θυσίας καὶ μὲ τὰ ἐξημερώματα θά κάμῃ τὴν ἐπίθεσιν. Διότι, καθὼς συμπεραίνω, φαβεῖται, μήπως συγκεντρωθῆτε ἀκόμη περισσότεροι. Δι' αὐτὸ νά ἐτοι-

μάζεσθε. Καὶ ἂν τυγλὸν ἀναβῆλῃ ὁ Μαρδόνιος καὶ δὲν κάμῃ τὴν μάχην, νὰ κάμετε ὑπομονὴν ἀναμένοντες, διότι δι' ὀλίγας μόνον ἡμέρας τοῦ ὑπολείπονται τροφίμα. Ἐὰν δὲ τὸ τέλος τοῦ πολέμου αὐτοῦ γίνῃ, ὅπως τὸ θέλετε, πρέπει νὰ ἐνθυμηθῆτε καὶ ἐμὲ καὶ νὰ μοῦ ἀποδώσετε τὴν ἐλευθερίαν μου, ἀφοῦ χάριν τῶν Ἑλλήνων διέπραξα τόσον ἐπικίνδυνον πρᾶξιν ἀπὸ προθυμίαν, διότι ἤθελον νὰ σᾶς κάμω γνωστὰς τὰς προθέσεις τοῦ Μαρδονίου, διὰ νὰ μὴ ἐπιπέσουν οἱ βάρβαροι ἐναντίον σας αἰφνιδίως, χωρὶς νὰ τοὺς περιμένετε. Εἶμαι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδών». Ἀφοῦ εἶπεν αὐτά, ἐπέστρεψεν ὀπίσω εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς τὴν θέσιν του.

46. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἦλθον εἰς τὸ δεξιὸν κέρασ καὶ εἶπον εἰς τὸν Πausanias ὅσα ἤκουσαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Πausanias ἀφοῦ τὰ ἤκουσεν, ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο τοὺς Πέρσας, εἶπεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι «ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος γνωρίζετε καλύτερον ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Μήδους καὶ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον μάχονται, πρέπει, ἀφοῦ ἀναλάβωμεν τὰ ὅπλα, σεῖς μὲν νὰ ἔλθετε εἰς αὐτὸ τὸ κέρασ, ἡμεῖς δὲ νὰ ἔλθωμεν εἰς τὸ ἀριστερόν».

47. Τοῦτο ἤρresen καὶ εἰς τοὺς δύο. Καὶ δι' αὐτὸ μὲ τὰ ἐξημερώματα Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιᾶται ἤλλαsson ἀμοιβαίως τὰς θέσεις των. Τὸ ἀντελήφθησαν ὅμως αὐτὸ οἱ Βοιωτοὶ καὶ εἰδοποίησαν τὸν Μαρδόνιον. Ἐκεῖνος μόλις τὸ ἔμαθεν, ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ καὶ αὐτὸς ἀμέσως ἀλλαγὴν καὶ νὰ φέρῃ τοὺς Πέρσας πάλιν ἀπέναντι τῶν Λακεδαιμονίων. Ὅταν ὁ Πausanias εἶδεν, ὅτι τὸ σχέδιόν του ἔγινεν ἀντιληπτόν, ὠδήγησε τοὺς Σπαρτιᾶτας πάλιν εἰς τὸ δεξιὸν κέρασ· ἐπίσης ὁ Μαρδόνιος ὠδήγησε τοὺς Πέρσας εἰς τὸ ἀριστερόν.

49. Ὁ δὲ Μαρδόνιος ἔστειλε κατὰ τῶν Ἑλλήνων τὸ ἵππικόν. Ἀφοῦ ἐπέδραμον δὲ οἱ ἵππεῖς, ἠνώχλουν ὅλον τὸ Ἑλληνικὸν στρατεύμα ῥίπτοντες ἀκόντια καὶ βέλη, διότι ἦσαν ἵπποτοξοὶ καὶ οἱ Ἕλληνας δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς πλησιάσουν. Συνετάρραξαν ἐπίσης τὴν κρήνην Γαργαφίαν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ὑδρεύετο ὅλος ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὴν συνέχωσαν. Πλησίον τῆς κρήνης εἶχον παραταχθῆ βεβαίως μόνον οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἡ κρήνη εὐρίσκειτο εἰς μεγαλυτέραν ἀπόστασιν, ἀναλόγως τῆς θέσεως τῶν διαφόρων τμημάτων, ὁ δὲ Ἀσωπὸς ἦτο πλησιέστερος εἰς αὐτούς. Ὅσαίς ὅμως

ἠμποδίζοντο νὰ ὑδρεύωνται ἀπὸ τὸν Ἀσωπὸν, ἤρχοντο εἰς τὴν κρήνην διότι οἱ ἵππεῖς τῶν Περσῶν ῥίπτοντες βέλη καὶ ἀκόντια τοὺς ἠμποδίζον νὰ λαμβάνουν ὕδωρ ἀπὸ τὸν ποταμὸν.

51. Ἀφοῦ συνεσκέφθησαν δὲ οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, ἀπεφάσισαν, ἂν καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οἱ Πέρσαι δὲν ἐπιτεθοῦν, νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν νῆσον, ἣ ὅποια ἀπέχει δέκα στάδια ἀπὸ τὸν Ἀσωπὸν καὶ τὴν κρήνην Γαργαφίαν καὶ εὐρίσκεται ἔμπροσθεν ἀπὸ τὰς Πλαταιάς. Σχηματίζεται δὲ νῆσος εἰς τὴν ξηρὰν ὡς ἐξῆς. Κατερχόμενος δηλ. ὁ ποταμὸς ἀπὸ τὸν Κιθαιρώνα εἰς τὴν πεδιάδα σχίζεται εἰς δύο ρεύματα, τὰ ὅποια, ἀφοῦ φθάσουν εἰς ἀπόστασιν τριῶν σταδίων μεταξὺ των, ἐνώνουνται πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος.

52.ς Ἀφοῦ ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις αὐτή, ὄλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐξ αἰτίας τῶν ἀκαταπαύστων ἐπιθέσεων τοῦ ἱππικοῦ τῶν Περσῶν, ὑπέφερον πολὺ. Ὅταν παρήλθεν ὅμως ἡ ἡμέρα, οἱ ἵππεῖς τῶν Περσῶν ἀπεσύρθησαν, καὶ μὲ τὸν ἐρχομὸν τῆς νυκτός, ὅταν ἤλθεν ἡ συμπεφωνημένη ὥρα διὰ τὴν ἀναχώρησιν, τότε, ἀφοῦ ἀνέλαβον τὰ ὅπλα, ἀπεμακρύνοντο, χωρὶς ὅμως οἱ περισσότεροὶ νὰ ἔχουν εἰς τὸν νοῦν νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐξεκίνησαν πλήρεις χαρᾶς, διότι ἔφευγον μακρὰν ἀπὸ τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν πρὸς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιῶν, ἔφθασαν εἰς τὸ Ἡραῖον. Αὐτὸ εὐρίσκεται ἔμπροσθεν τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν. Ὅταν ἔφθασαν ἐκεῖ, ἀπέθεσαν τὰ ὅπλα των πρὸ τοῦ ἱεροῦ.

53. Αὐτοὶ λοιπὸν ἐστρατοπέδευσαν πλησίον τοῦ Ἡραίου. Ὁ Πausανίας ὅμως, ὁ ὅποιος τοὺς ἐβλεπε νὰ ἀναχωροῦν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, παρήγγειλεν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ἀφοῦ ἀναλάβουν τὰ ὅπλα, νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς προπορευομένους, διότι ἐνόμισεν, ὅτι μεταβαίνουν εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος. Τότε οἱ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ἠτοιμάσθησαν νὰ ὑπακούσουν εἰς τὸν Pausanias, ὁ Ἄμομφάρετος ὅμως, ὁ υἱὸς τοῦ Πολιάδου, διοικητῆς τοῦ λόχου τῶν Πιτανατῶν, ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν θὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν του ἐνώπιον τῶν ξένων (ξένους δὲ ὠνόμαζε τοὺς βαρβάρους), διὰ νὰ μὴ καταισχύνῃ τὴν Σπάρτην, ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε παρευρεθῆ εἰς τὴν προηγηθεῖσαν συζήτησιν, ἐξεπλήττετο δι' αὐτὸ, τὸ ὅποιον ἔβλεπε νὰ γίνεταί. Ὁ Pausanias καὶ ὁ Euryanax ἐθεώρουν φοβερὸν τὸ ὅτι ὁ Ἄμομφάρετος δὲν ὑπήκουεν, ἀλλ' ἀκόμη φοβερότερον ἐθεώ-

ρουν, ἀφοῦ ἤρνεϊτο νὰ ὑπακούσῃ, νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν λόχον τῶν Πι-
τανατῶν, διότι ἐφοβοῦντο ὅτι, ἂν τοὺς ἐγκατέλειπον ἐκτελοῦντες, ὅσα
συνεφώνησαν μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, ὁ Ἄμομφάρετος καὶ ὁ λόχος
του, ἀφοῦ θὰ ἔμενον μόνοι, θὰ ἐξωλοθρεύοντο. Αὐτὰ ἀναλογιζόμενοι
ἐκράτουν εἰς τὴν θέσιν του τὸ Λακωνικὸν στράτευμα καὶ προσεπάθουν
νὰ τὸν πείσουν, ὅτι δὲν ἦτο ὀρθὸν αὐτό, τὸ ὅποιον ἔπραττε.

56. Ἡ αὐτῇ εὔρε τοὺς Λακεδαιμονίους νὰ φιλονικῶν περὶ τοῦ
πρακτείου, ὁ δὲ Πausanίας, ὁ ὅποιος κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ εἶχε πα-
ραμείνει εἰς τὰς θέσεις του, ὑπολογίζων ὅτι ὁ Ἄμομφάρετος δὲν θὰ πα-
ρέμενε μόνος του, ἂν ἀνεχώρουν οἱ ἄλλοι Λακεδαιμόνιοι — ὅπως ἀκριβῶς
καὶ ἔγινεν — ἔδωσε τὸ σύνθημα τῆς ἀναχωρήσεως καὶ ὠδήγει ὅλον
τὸ ἄλλο στράτευμα διὰ τῶν ὑψωμάτων. Τὸν ἠκολούθουν οἱ Τεγεᾶται.
Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἔλαβον τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν. Διότι οἱ Λακεδαι-
μόνιοι ἐκινῶντο πλησίον τῶν ὑψωμάτων καὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Κιθαι-
ρῶνος, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὸ ἰππικὸν τῶν Περσῶν οἱ Ἀθηναῖοι ὁμῶς
ἐπράτησαν κάτω πρὸς τὴν πεδιάδα.

57. Ὁ Ἄμομφάρετος κατ' ἀρχὰς νομίζων, ὅτι ὁ Pausanίας δὲν
θὰ ἐτόλμα νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ, ἐπέμενε νὰ μείνουν ἐκεῖ καὶ νὰ μὴν ἀφή-
σουν τὰς θέσεις των. Ὅταν ὁμῶς ὁ Pausanίας καὶ τὸ ὑπόλοιπον στρά-
τευμα ἀνεχώρησαν, ἀντιληφθεὶς ὅτι τὸν ἐγκαταλείπουν πράγματι, χω-
ρὶς νὰ ὑποκρίνωνται, διέταξε τὸν λόχον του νὰ ἀναλάβουν τὰ ὄπλα καὶ
τὸν ὠδήγει βραδέως ἐπὶ τὰ βήματα τῶν ἄλλων Σπαρτιατῶν.

58. Ὅταν ὁ Μαρδόνιος ἔμαθεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀπεσύρθησαν
κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς καὶ εἶδε τὸν τόπον ἔρημον... (59)...,
διέβη τὸν Ἀσωπὸν καὶ ὠδήγει τὸν στρατὸν τῶν Περσῶν ἐπὶ τὰ ἔχνη
τῶν Ἑλλήνων, νομίζων ὅτι τρέπονται πράγματι εἰς φυγὴν. Κατηρῦ-
νετο δὲ ἐναντίον τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Τεγεατῶν μόνον, ἐπειδὴ
ἐξ αἰτίας τῶν ὑψωμάτων δὲν ἔβλεπε τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὅποιοι ἠκολού-
θουν τὴν πεδιάδα. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν βαρβαρικῶν τμημάτων, βλέ-
ποντες τοὺς Πέρσας νὰ ρίπτωνται εἰς καταδίωξιν τῶν Ἑλλήνων, ὑψω-
σαν καὶ αὐτοὶ τὰς σημαίας¹⁾ των καὶ ἤρχισαν νὰ καταδιώκουν ὁ καθεὶς
ὅσον ἠδύνατο γρηγορώτερον, χωρὶς τάξιν καὶ χωρὶς νὰ διατηροῦν τὰς

1) Ἐν τῇ ἐνωίᾳ τοῦ συμβόλου τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης.

γραμμαίας των. Ἐπήρχοντο λοιπὸν μὲ βοήν ὡς ὀρδή, διὰ νὰ ἐκμηδενίσουν τοὺς Ἕλληνας.

60. Ὁ δὲ Πausanίας, ἐπειδὴ ἐπιέζετο, ἀπὸ τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν, ἔστειλεν ἱππέα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ ὁποῖος εἶπε τὰ ἐξῆς· «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐνῶ πρόκειται μέγιστος ἀγών, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξαρτᾶται ἡ ἐλευθερία ἢ ἡ ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος, ἡμεῖς οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ σεῖς οἱ Ἀθηναῖοι ἐπροδόθημεν τὴν παρελθούσαν νύκτα ἀπὸ τοὺς συμμάχους μας, οἱ ὁποῖοι ἔφυγον καὶ μᾶς ἄφησαν. εἶναι φανερὸν πλεόν, τί πρέπει νὰ κάμωμεν ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, νὰ ἀμυνθῶμεν δηλ. ὅσον δυνάμεθα καλύτερον βοηθούμενοι ἀμοιβαίως. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἱππικὸν τῶν βαρβάρων εἶχεν ἐξ ἀρχῆς ἐπιτεθῆ ἑναντίον σας, θὰ ἔπρεπεν ἡμεῖς καὶ ὅσοι εἶναι μαζί μας χωρὶς νὰ προδίδουν τὴν Ἑλλάδα, δηλ. οἱ Τεγεᾶται, νὰ σπεύσωμεν εἰς βοήθειάν σας. Τώρα ὅμως, ἀφοῦ τὸ ἱππικὸν τῶν βαρβάρων ἐπέπεσεν ὀλόκληρον ἑναντίον μας, εἶναι ὀρθὸν σεῖς νὰ ἔλθετε νὰ βοηθήσετε τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν πιέζεται. Ἐὰν ὅμως ἔχη συμβῆ τίποτε, τὸ ὁποῖον σᾶς ἐμποδίζει νὰ ἔλθετε οἱ ἴδιοι, τοῦλάχιστον κάμετέ μας τὴν χάριν νὰ μᾶς ἀποστείλετε τοὺς τοξότας σας. Διότι ἐξ ὧσων ἔχουν συμβῆ μέχρι τοῦδε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, ἤξευρομεν καλῶς, ὅτι εἰσθε προθυμότατοι εἰς ὅλα, ὥστε νὰ εἰσκαούσετε καὶ αὐτὴν τὴν παράκλησίν μας».

61. Ἀφοῦ ἤκουσαν αὐτὰ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξέκίνησαν ἀμέσως διὰ νὰ σπεύσουν εἰς βοήθειαν τῶν Λακεδαιμονίων, καθ' ὁδὸν ὅμως ἐπετέθησαν ἑναντίον των ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι συνεμάχουν μὲ τοὺς βαρβάρους καὶ εἶχον παραταχθῆ ἐξ ἀρχῆς ἀπέναντί των. Δὲν ἠδυνήθησαν λοιπὸν νὰ βοηθήσουν, διότι ἐπιτιθέμενοι ἐκ τῶν νάτων τοὺς ἠμπόδιζον. Τοιοῦτοτρόπως ἀπομονωθέντες πλεόν οἱ Λακεδαιμόνιοι, οἱ ὁποῖοι μὲ τοὺς ἐλαφρῶς ὤπλισμένους ἦσαν πεντήκοντα χιλιάδες, καὶ οἱ Τεγεᾶται, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τρεῖς χιλιάδες (οὗτοι δὲν ἀπεχωρίζοντο διόλου ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους), ἐτέλουν θυσίας, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ συγκρουσθοῦν μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Μαρδονίου. Ἄλλ' αἱ θυσίαι δὲν ἦσαν εὐνοϊκαί, ἐφρονέοντο δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ καὶ πολὺ περισσότεροὶ ἐτραυματίζοντο· διότι οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐσχημάτισαν φράγμα μὲ τὰς ἀσπίδας των, ἔρριπτον ἀφειδῶς βέλη κατὰ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ τόξα των, οὕτως ὥστε, ἐπειδὴ οἱ Σπαρτιᾶται ἐπιέζοντο, αἱ δὲ θυσίαι δὲν ἰπέβαινον αἴσια, ὁ Πausanίας, ἀφοῦ ἔστρε-

ψε τὰ βλέμματα πρὸς τὸ Ἡραϊὸν τῶν Πλαταιῶν, ἐπεκαλέσθη τὴν θεάν καὶ ἰκέτευσε νὰ μὴ διαψευθοῦν οἱ Ἕλληνες εἰς τὰς ἐλπίδας των.

62. Ἐνῶ ὁ Πausανίας ἐπεκαλεῖτο ἀκόμη τὴν θεάν, οἱ Τεγεᾶται ἐξορμήσαντες πρῶτοι ἀπὸ τὰς θέσεις των ἐρρίφθησαν κατὰ τῶν βαρβάρων· ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀμέσως μετὰ τὴν προσευχὴν τοῦ Πausανίου αἱ θυσαί ἀπέβησαν εὐνοϊκαί. Ἐκινήθησαν λοιπὸν καὶ οὗτοι κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ δὲ Πέρσαι ἀφήσαντες τὰ τόξα ἤλθον ἀντιμέτωποι. Μάχη συνήφθη κατ' ἀρχὰς γύρω ἀπὸ τὸ φράγμα τῶν ἀσπίδων. Ὅταν τοῦτο ἀνετράπη, μάχη κραταιὰ διεζήχθη πλέον παρὰ τὸν ναὸν τῆς Δήμητρος ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, ἕως ὅτου ἤλθον εἰς πάλην σώματος πρὸς σῶμα. Διότι οἱ βάρβαροι ἤρπαζον τὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ ἔθραυον. Οἱ Πέρσαι δὲ ἦσαν βεβαίως κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ θάρρος καὶ εἰς τὴν ῥώμην τοῦ σώματος· δὲν εἶχον ὅμως ἀμυντικὸν ὄπλισμόν, ἐπίσης δὲν εἶχον τὴν πεῖραν τοῦ πολέμου καὶ εἰς τὴν τακτικὴν ἦσαν κατώτεροι τῶν Ἑλλήνων. Ἐξορμῶντες δὲ πρὸς τὰ πρόσω εἰς ἡ ἀνά δέκα ἢ καθ' ὁμάδας περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον μεγάλας ἐπιπτον ἀτάκτως εἰς τὰς γραμμάς τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐφονεύοντο ὑπ' αὐτῶν.

63. Ὁ Μαρδόνιος ὁ ἴδιος ἐμάχετο ἐπάνω ἀπὸ λευκὸν ἵππον, ἔχων γύρω του χιλίους ἐπιλέκτους Πέρσας, τοὺς καλύτερους. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἤσκήθη ἡ μεγαλυτέρα πείσις τῶν ἀντιπάλων. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ Μαρδόνιος ἔζη, οὗτοι ἀντεῖχον καὶ ἀμυνόμενοι ἐφόνευον πολλοὺς Λακεδαιμονίους. Ἄλλ' ὅταν ὁ Μαρδόνιος ἐφονεύθη καὶ τὸ τμήμα, τὸ ὁποῖον ἦτο περὶξ αὐτοῦ καὶ ἦτο τὸ ἰσχυρότερον, ὑπέκυψε, τότε πλέον καὶ οἱ ἄλλοι ἔστρεψαν τὰ νῶτα καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Πάρα πολὺ τοὺς ἐβλάψεν ὁ ὄπλισμός των, διότι δὲν περιελάμβανεν ἀμυντικὰ ὅπλα. Ἡγωνίζοντο δηλ. πρὸς βαρέως ὀπλισμένους ἄνδρας, χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ διαθέτουν ἀμυντικὸν ὄπλισμόν.

64. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Μαρδόνιος ἐπλήρωσε μὲ τὸν θάνατόν του τὸν θάνατον τοῦ Λεωνίδου, συμφώνως πρὸς τὸν χρησμόν, ὁ ὁποῖος εἶχε δοθῆ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Τὴν λαμπροτέραν δὲ νίκην, ἀπὸ ὅλας ὅσας ἡμεῖς ἔχομεν ὑπ' ὄψει μας, ἐκέρδισεν ὁ Πausανίας, ὁ υἱὸς τοῦ Κλεομβρότου, ὁ ὁποῖος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου... Ἀνεφέραμεν προηγουμένως τὰ ὀνόματα τῶν προγόνων του, ὅταν ἔγινε λόγος διὰ τὸν Λεωνίδαν· διότι συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ εἰς τοὺς δύο οἱ ἴδιοι.

65. Οί Πέρσαι εἰς τὰς Πλαταιάς, ἀφοῦ ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐτράπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν πρὸς τὸ στρατόπεδόν των καὶ πρὸς τὸ ξύλινον τεῖχος, τὸ ὁποῖον εἶχον κατασκευάσει εἰς μέρος τῆς γῆρας τῶν Θηβῶν.

66. Ὁ Ἀρτάβαζος, ὁ υἱὸς τοῦ Φαρνάκου, ὁ ὁποῖος καὶ ἐξ ἀρχῆς δὲν ἦτο εὐχαριστημένος μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως νὰ ἀφήσῃ τὸν Μαρδόνιον εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχεν ἐπιχειρήσει καὶ τότε μὲ πολλὰ ἐπιχειρήματα νὰ πείσῃ τὸν Μαρδόνιον νὰ ἀποφύγῃ τὴν μάχην, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Μὴ συμφωνῶν λοιπὸν πρὸς τὸν Μαρδόνιον, ἔκαμε τὸ ἐξῆς κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς μάχης. Προβλέπων τὴν ἐκβασιν τῆς μάχης, ἔθεσεν εἰς τάξιν τὸ σῶμα, τοῦ ὁποῖου ἦτο στρατηγὸς (καὶ δὲν ἦτο τοῦτο ἀσήμαντος δύναμις, ἀλλὰ τεσσαράκοντα χιλιάδες ἀνδρῶν), καὶ ἐβάδιζεν ἐπὶ κεφαλῆς, ἀφοῦ ἔδωκε τὴν ἐντολὴν νὰ τὸν ἀκολουθοῦν, ὅπου θὰ τὸν ἔβλεπον νὰ σπεύδῃ. Κατόπιν ἐξεκίνησεν ὡς ὀδηγῶν δῆθεν τὸν στρατὸν του εἰς τὴν μάχην. Προπορευόμενος ὅμως εἶδε τοὺς Πέρσας νὰ τρέπωνται ἤδη εἰς φυγὴν. Τότε δὲν διετήρησε πλέον τὴν τάξιν, ἀλλ' ἤρχισε νὰ τρέχῃ φεύγων ὄχι πρὸς τὸ ξύλινον τεῖχος ἢ πρὸς τὸ τεῖχος τῶν Θηβῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν Φωκίδα, διότι ἤθελε νὰ φθάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Οὗτοι λοιπὸν ἠκολούθησαν αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν.

67. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, ὅσοι ἦσαν μὲ τὸ μέρος τοῦ βασιλέως, δὲν ἔδειξαν μεγάλην προθυμίαν· οἱ Θηβαῖοι ὅμως ἠγωνίσθησαν ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων· καὶ τοῦτο διότι οἱ Θηβαῖοι, ποὺ ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Περσῶν, εἶχον μεγάλην προθυμίαν καὶ δὲν ἔδειξαν καμμίαν διάθεσιν πρὸς δειλίαν, εἰς τρόπον ὥστε τριακόσιοι ἐξ αὐτῶν, οἱ πρῶτοι καὶ ἀνδρειότατοι, ἐφονεύθησαν τότε ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ὅταν δὲ ἐνικήθησαν καὶ οὗτοι, ἔφευγον πρὸς τὰς Θήβας, ὄχι βεβαίως πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν ἔφευγον οἱ Πέρσαι καὶ ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων συμμάχων, οἱ ὁποῖοι οὕτε ἐπολέμησαν διόλου οὔτε διέπραξαν τίποτε ἀξιόλογον.

68. Τοῦτο, νομίζω, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τῶν βαρβάρων ἐξηρεῖται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀφοῦ, πρὶν συγκρουσθῶν μὲ τοὺς ἀντιπάλους των, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐπειδὴ εἶδον καὶ τοὺς Πέρσας νὰ φεύγουν.

Τοιοῦτοτρόπως ὅλοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν πλὴν τοῦ ἱππικοῦ, ἰδίως δὲ τοῦ ἱππικοῦ τῶν Βοιωτῶν, τὸ ὁποῖον ἐβοήθησε πολὺ τοὺς φεύγοντας συμμάχους, διότι εὐρίσκετο συνεχῶς πολὺ πλησίον καὶ ἐπροστάτευε τοὺς φεύγοντας ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἑλλήνων. Οἱ δὲ Ἕλληνες

νικῶντες κατεδίωκον τὸν στρατὸν τοῦ Ξέρξου καὶ ἐφόνεον ὄσους ἠδύ-
ναντο.

69. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φονικῆς αὐτῆς καταδιώξεως ἔφθασεν εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, ὅσοι εἶχον προσφύγει εἰς τὸ Ἑραῖον καὶ δὲν εἶχον λάβει μέρος εἰς τὴν μάχην, ἢ εἶδησις, ὅτι ἡ μάχη ἤδη ἔγινε καὶ ὅτι ἐνίκων οἱ Ἕλληνες μὲ τὸν Πausανίαν. Ὅταν ἤκουσαν τὴν εἶδησιν αὐτὴν, χωρὶς κἄν νὰ συνταχθοῦν, ἄλλοι μὲν μὲ τοὺς Κορινθίους ἐτράπησαν διὰ τῶν ὑπωρειῶν καὶ τῶν ὑψωμάτων πρὸς τὴν ὁδόν, ἢ ὁποία ὁδηγεῖ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος, ἄλλοι δὲ μὲ τοὺς Μεγαρεῖς καὶ τοὺς Φλειασίους ἠκολούθησαν τὴν ὀμαλωτέραν ὁδὸν διὰ μέσου τῆς πεδιάδος. Ἄλλ' ὅταν οἱ Μεγαρεῖς καὶ οἱ Φλειάσιοι ἔφθασαν πλησίον τῶν ἐχθρῶν, οἱ ἱππεῖς τῶν Θηβαίων, πᾶν ὁποῖον ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἀσωπόδωρος, ὁ υἱὸς τοῦ Τιμάνδρου, εἶδον ὅτι σπεύδουν ἐν ἀταξίᾳ καὶ ἐπιτεθέντες ἐφόνευσαν ἐξακοσίους ἐξ αὐτῶν, τοὺς δὲ λοιποὺς καταδιώξαντες ἠνάγκασαν νὰ καταφύγουν εἰς τὸν Κιθαιρώνα. Οὗτοι λοιπὸν ἀδόξως ἐχάθησαν.

70. Οἱ δὲ Πέρσαι καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος, τὸ ὁποῖον κατέφυγεν εἰς τὸ ξύλινον τεῖχος, ἐπρόφθασαν καὶ ἀνῆλθον εἰς τοὺς πύργους, πρὶν καταφθάσουν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ἀφοῦ ἀνῆλθον, ἠσφάλισαν τὸ τεῖχος ὅσον ἠδύναντο καλύτερον. Ἄλλ' ἡ τειχομαχία κατέστη περισσότερον σκληρά, ὅταν κατέφθασαν οἱ Ἀθηναῖοι. Πρὶν φθάσουν οἱ Ἀθηναῖοι οἱ βάρβαροι ἠμύνοντο καὶ ὑπερεῖχον τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν ἔμπειροι εἰς τὴν τειχομαχίαν. Ὅταν ὅμως ἔφθασαν, συνήφθη κραταῖα τειχομαχία καὶ διήρκεσε πολὺ. Τέλος διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐπιμονῆς τῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος καὶ τὸ ἐκρήμνισαν, οἱ δὲ Ἕλληνες εἰσώρμησαν εἰς αὐτό. Πρῶτοι δὲ εἰσῆλθον εἰς τὸ τεῖχος οἱ Τεγεᾶται, οἱ ὁποῖοι καὶ διήρπασαν τὴν σκηνὴν τοῦ Μαρδονίου, καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς καὶ τὴν φάτνην τῶν ἵππων, ἢ ὁποία ἦτο ὀλόκληρος ἀπὸ χαλκὸν καὶ ἦτο ἀξιοθαύμαστος. Τὴν φάτνην αὐτὴν οἱ Τεγεᾶται τὴν ἀφιέρωσαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀλέας⁽¹⁾ Ἀθηνᾶς, τὰ δὲ ἄλλα λάφυρα τὰ ἔφεραν καὶ τὰ κατέθεσαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Ἀφοῦ τὸ τεῖχος τῶν ἔπεσεν, οἱ βάρβαροι δὲ ἐσχημάτισαν πλεόν ἐνιαῖον σῶμα, διὰ νὰ ἀντισταθοῦν, οὔτε ἐφρόντιζε κανεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ φανῇ ἀνδρεῖος, συνεθλίβον-

(1) Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς λατρευομένης εἰδικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν Τεγῆα καὶ Μαντινεῖα τῆς Ἀρκαδίας.

το δέ, καθὼς εἶχον καταληφθῆ ἀπὸ τὸν φόβον καὶ εἶχον συσσωρευθῆ, πολλὰ δεκάδες χιλιάδων εἰς στενὸν τόπον. Οἱ Ἕλληνες ἐφόνευσον πλέον ἄνεως, εἰς τρόπον ὥστε ἐκ τριακοσίων χιλιάδων βαρβαρικοῦ στρατοῦ, ἐκτὸς τῶν τεσσαράκοντα χιλιάδων, αἱ ὅποια ἔφυγον μὲ τὸν Ἀρτάβαζον, οὔτε τρεῖς χιλιάδες δὲν περισώθησαν. Ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων ἐφονεύθησαν ἑνενήκοντα καὶ εἰς Σπαρτιᾶται εἰς τὴν μάχην ταύτην, ἐκ τῶν Τεγεατῶν ἐφονεύθησαν δέκα ἕξ καὶ ἐκ τῶν Ἀθηναίων πενήκοντα δύο.

71. Ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἠρίστευσε τὸ περικὸν τῶν Περσῶν καὶ τὸ ἱπικὸν τῶν Σακῶν, ὡς ἄτομον δέ, καθὼς λέγεται, ὁ Μαρδόνιος. Ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲ καὶ οἱ Τεγεᾶται βεβαίως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὑπῆρξαν γενναῖοι, ἀλλὰ οἱ Λακεδαιμόνιοι τοὺς ὑπερέτρησαν εἰς τὴν ἀνδρείαν. Τοῦτο δὲ τὸ λέγω ὄχι δι' ἄλλην αἰτίαν (διότι ὅλοι αὐτοὶ ἐνίκησαν τοὺς ἀπέναντί των), ἀλλὰ διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον ἀντιμετώπους των τὸ κραταιότατον μέρος τοῦ βαρβαρικοῦ στρατοῦ καὶ τὸ κατενίκησαν. Κατὰ τὴν ἰδικὴν μου γνώμην ἀνδρειότατος πάντων ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστόδημος, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς Θεροπύλας εἶχε περισωθῆ μόνος ἐκ τῶν τριακοσίων καὶ διὰ τοῦτο ἠσθάνετο ἐντροπὴν καὶ ἀνυποληψίαν.

72. Ὁ Καλλικράτης, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ὠραιότερος ἀνὴρ ἐξ ὅλων, ὅσοι εἶχον ἔλθει εἰς τὸ στρατόπεδον, ὄχι μόνον τῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, ἐφονεύθη ἕξω τῆς μάχης. Οὗτος, ἐνῶ ὁ Πausanias ἐτέλει θυσίαν, καθήμενος εἰς τὴν τάξιν του ἐτραυματίσθη ἀπὸ βέλος εἰς τὰ πλευρά. Ἐνῶ δὲ οἱ ἄλλοι ἐμάχοντο, μετεκομίσθη ἕξω τῆς μάχης καὶ ἀποθνήσκων εἶπεν εἰς τὸν Ἀρίμνηστον τὸν Πλαταιέα, ὅτι δὲν λυπεῖται, διότι ἀποθνήσκει ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν βραχίονά του καὶ νὰ διαπράξῃ κάτι ἀντάξιον πρὸς τὸν ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν του.

77. Οἱ Μαντινεῖς ἐφθασαν, ἀφοῦ τὰ πάντα εἶχον τελειώσει. Ἀφοῦ διεπίστωσαν δέ, ὅτι ἐφθασαν μετὰ τὴν μάχην, ἐθεώρησαν τοῦτο συμφορὰν καὶ ἐδόλωσαν, ὅτι εἶναι ἄξιοι τιμωρίας. Ὅταν ἤκουσαν δέ, ὅτι οἱ Μῆδοι μὲ τὸν Ἀρτάβαζον ἐφευγον πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, τοὺς κατεδίωξαν μέχρι τῆς Θεσσαλίας, ἂν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἐπέτρεπον τὴν καταδίωξιν τῶν φυγάδων. Ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν χώραν των, ἐξώρισαν τοὺς στρατηγούς των. Μετὰ τοὺς Μαντινεῖς ἦλθον οἱ Ἡλεῖοι καὶ οὗτοι, ὅπως οἱ Μαντινεῖς, ἐθεώρησαν τὴν καθυστέρησιν των ὡς συμφορὰν καὶ, ὅταν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των, ἐξώρισαν καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατηγούς των.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.	Σελ.	5-10
1. 'Ο βίος του 'Ηροδότου,	»	5-7
2. Τò ἔργον του 'Ηροδότου	»	7-8
3. 'Ο 'Ηρόδοτος κρινόμενος ἀπὸ τὸ ἔργον του	»	8-10
Βιβλ. I. ΚΛΕΙΩ	»	11-21
1. 'Ο Κροΐσος,	»	11-12
2. Κροΐσος καὶ Σόλων	»	12-16
3. *Ονειρον του Κροΐσου διὰ τὸν υἱόν του	»	16-
4. 'Η πρὸ τῶν Σάρδεων μάχη Κύρου καὶ Κροΐσου	»	17-18
5. Πόλεμος Σπαρτιατῶν καὶ 'Αργείων περὶ Θυρέας	»	18-19
6. 'Ο Κροΐσος αἰχμαλωτίζεται	»	19-21
Βιβλ. II. ΕΥΤΕΡΠΗ	»	22-27
1. Οἱ Πυγμαῖοι	»	22-23
2. Αἱ Πυραμίδες	»	23-26
3. 'Ο Λαβύρινθος	»	26-27
Βιβλ. III. ΘΑΛΕΙΑ	»	28-35
1. Οἱ Αἰθίοπες	»	28-32
2. 'Ο δακτύλιος του Πολυκράτους	»	33-35
Βιβλ. IV. ΜΕΛΠΟΜΕΝΗ	»	36-39
'Η Λιβύη	»	36-39
Βιβλ. V. ΤΕΡΨΙΧΟΡΗ	»	40-44
'Η Λάβδα	»	40-44
Βιβλ. VI. ΕΡΑΤΩ	»	45-51
'Η ἐν Μαραθῶν μάχη	»	45-51

Βιβλ. VII. ΠΟΛΥΜΝΙΑ	»	52-65
Ἡ μάχη τῶν Θερμοφυλῶν	»	54-65
Βιβλ. VIII. ΟΥΡΑΝΙΑ	»	66-78
Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία	»	67-78
Βιβλ. IX. ΚΑΛΛΙΟΠΗ	»	79-90
Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν	»	81-90

Σημείωσις. Ἡ εἰσαγωγή καὶ ἡ μετάφρασις τῶν βιβλίων VII - IX ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ κ. Γρηγορ. Ἰ. Οἰκονομάκου, ἡ δὲ μετάφρασις τῶν βιβλίων I - VI ὑπὸ τοῦ κ. Ἀγησ. Ε. Περιστεράκι.

Ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐν σελ. 62 ἐπιγραμμάτων κατὰ κ. Παῦλον Ξιφραῶν.

Ἐπιμελητής ἐκδόσεως ΓΕΩΡΓ. ΝΙΚΟΛΟΥΤΣΟΣ (Ἰ.Α.π. Δ.Σ. 6662]22-11-68).

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιοσήμον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἄντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἐφ. Κυβ. 1946, Α' 108).



ΕΚΔΟΣΙΣ Δ', 1971 (VII) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 121.000 - ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2098 / 8-4-1971

Ἐκτύπωσης - Βιβλιοδοσεῖα: Ἰω. Καμπανᾶς Α.Ε. - Φιλαδελφείας 4 - Ἀθῆναι 110

Ημερομηνία: 10/11/2023
Αριθμός: 123456789
Τίτλος: Έκθεση Έργου

